ספר

מוסרי הפילוסופים

חברו בלשון ערבי

חנניה בן יצחק הנוצרי

והעתיקו ללשון הקודש

יהודה בן שלמה אל חריזי.

יוצא לאור

על פי כתבי יד עם חילופי הנסחאות והגירסאות

מאת

אברהם לעווענטהאל

רב דק״ק טארנאוויטץ.

פראנקפורט דמיין

י. קויפפמאנן

שנת תרנ״ו לפ״ק.

מוסרי הפילוסופים.

SEFER

MUSRE HAPHILOSOPHIM

(„Sinnsprüche der Philosophen").

Aus dem Arabischen

des

Honein ibn Ishâk

ins Hebräische übersetzt

von

Jehuda ben Salomo Alcharisi.

Nach Handschriften herausgegeben

von

Dr. A. LOEWENTHAL,

Rabbiner der Synagogen-Gemeinde in Tarnowitz O/S.

Frankfurt a. M.

J. KAUFFMANN

1896.

ספר

מוסרי הפילוסופים

חברו בלשון ערבי

חנניה בן יצחק הנוצרי

והעתיקו ללשון הקודש

יהודה בן שלמה אל חריזי.

יוצא לאור

על פי כתבי יד עם חילופי הנסחאות והגירסאות

מאת

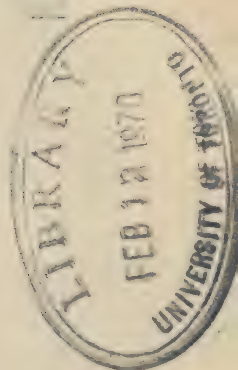
אברהם לעווענטהאל

רב דק"ק טארנאוויטץ.

פראנקפורט דמיין

י. קויפפמאנן

שנת תרנ"ו לפ"ק.

DRUCK von JOSEF FISCHER in KRAKAU.

Seinem verehrten Lehrer und Freunde

Herrn Professor Dr.

MORITZ STEINSCHNEIDER

zum achtzigsten Geburtstage

30. März 1896

in Dankbarkeit zugeeignet

vom

Verfasser.

Vorwort.

Unter den selbstständigen Schriften des als Übersetzer griechischer Werke ins Syrische und Arabische bekannten Honein ibn Ishâk (809—873) ist das am meisten verbreitete, dessen „Apophthegmata Philosophorum“.

Der Einfluss dieses Werkes, durch welches zuerst die morgenländische Spruchweisheit mit klassischen Sentenzen aller Art durchsetzt wurde, lässt sich in der Sprichwörterlitteratur fast des ganzen muhammedanischen, jüdischen und christlichen Mittelalters nachweisen. Das arabische Original, welches handschriftlich in dem Münchener Codex 651 (unvollständig) und in der Hs. des Escurial 756 vorhanden ist, harrt noch der Herausgabe. Eine spanische Version eines Teiles des Werkes hat Knust i. J. 1879 in den „Mittheilungen aus dem Eskurial“ (Bibl. des litt. Vereins in Stuttgart Bd. 141) herausgegeben.

Von allen Forschern, welche diese, nicht nur für die proverbiale Philosophie, sondern auch für die Alexandersage wichtige Fundgrube zur Benutzung herangezogen haben, ist eine korrekte Ausgabe der hebräischen Übersetzung der A. Ph., welche wir Jehuda b. Salomo Alcharisi verdanken, gewünscht worden, zumal sich nachweisen lässt, dass die Übersetzung der A. Ph. in europäischen Sprachen nicht aus dem arabischen Original, soudern aus der hebräischen Version geflossen ist. Auf Grund des korrekten hebräischen Textes und der spanischen Fragmente wird von mir eine deutsche Übersetzung nebst Einleitung und dem sonstigen Beiwerk vorbereitet und soll demnächst erscheinen.

Das Buch ist hebräisch in Riva di Trento 1562 mit vielen sinnentstellenden Druckfehlern und zahlreichen Auslassungen unter dem Titel מוסרי הפלוסופים gedruckt worden, zusammen mit תקון מדות הנפש, welches vorangeht, und ספר התפוח, welches folgt.

Der Gesammttitel für die drei Werke, unter welchem das Buch erschienen ist, ist גורן נכון (nach 2 Sam. 6, 6).

Der Herausgeber Josef b. Jakob Aschkenasi aus Padua hat das Buch gewidmet עשאהל דיאו פעבו aus Bologna. Am Anfange ist eine Approbation des Arztes Jakob מרקריאה, Die Einteilung des Buches in Pforten und Kapitel stammt vom Herausgeber. Dessen sonstige Zuthaten, [eine Angabe der Materien am Rande (נושא

(פרקים) und eine Marginal-Nomenklatur (זכרון חכמים), sowie ein am Schlusse des Werkes befindlicher, kurzer Catalog der in den einzelnen Kapiteln behandelten Gegenstände] sind in unglaublich flüchtiger Weise angefertigt, indem der Catalog mit dem wirklichen Inhalt öfters gar nicht übereinstimmt.

Einen Abdruck dieser Ausgabe mit Approbation des ליברמן ווירמיישא aus Luneville hat אברהם פריזעק, Luneville 1804, besorgt.

In unsere Ausgabe ist nur die Einleitung in Pforten und Kapitel herübergenommen. Zu Grunde gelegt ist der Text der Ausgabe, wobei die offenbaren Druckfehler stillschweigend verbessert worden sind. Sonst ist den Angaben Steinschneiders (Hebr. Bibliogr. IV, 43) entsprochen worden, der nicht einen neuen Text wünscht, sondern diesen nur von den Fehlern gereinigt und die Varianten nach Hss. gewissenhaft angegeben wissen will.

Von den zahlreichen Handschriften des Hebräischen sind die folgenden für die Angabe von Varianten benützt worden, über welche in der Einleitng zu meiner deutschen Übersetzung des Buches Genaueres zu finden ist:

1) Ms. Steinschneider 11 [St.]. Vgl. Hebr. Bibl. IX, 48.

2) Ms. München 43 Diese Hs. bricht ab in der Mitte der Aristotelessprüche (II, 3.)

3) Ms. München 210. Diese Hs. enthält nur das auf Alexander Bezügliche und Diogenes (II, 4—6 u. III).

4) Ms. München 243. Für die drei Münchener Hss. ist die Bezeichnung [M] gewählt worden. Für Buch I und II, Kapp. 1—3 bezieht sich [M] auf Ms. 43, für Buch II Kapp. 4—6 und Buch III auf Ms. 210, für alle sonstigen Kapp. auf Ms. 342.

5) Breslau, Saraval 19 [Br].

6) Berlin 496 Qu. [B.]

7) Paris 894 [P.]

Diejenigen Stellen, welche in den Mss. Marginalnoten oder Glossen zu sein scheinen, sind in eckige Klammern eingeschlossen

Tarnowitz O. S., den 6. März 1896.

Dr. A. Loewenthal.

[1]ספר מוסרי הפילוסופים.

אמר יודא בר שלמה הספרדי [2]אל חריזי ז״ל

הט אזנך ושמע דברי חכמים. וקשור מהם לצוארי שכלך לשמים. ולאזני [3]מליצתך לנזמים. כי עניניהם ערבים למאזין. וכולם נכוחים למבין. היו בלשון [4]ערבי [5]אבני גיר מנופצות. בדמי טומאה מתבוססות. והשיבותים בלשון הקדש אבני [6]נזר מתנוססות. יחיו לב שומעיהם. [7]יוסיפו [8]רעת יורעיהם. [9]ילכו מפי חכמים ללשון משכילים. ויתנחלום האיתנים והאצילים. יורו [10]לבות נבוכים. ויאירו להולכי חשיכים. כי כארץ תוציא צמחה. וכגנה תצמיח [11]יצצה ופרחה. כן יי אלהים הצמיח בעולמו החכמים כי הם [12]כציץ ערוגה. [13]כשושנה חכמה סוגה. רקחם ישובב הנשמות. וטוב ריחם [14]יחיה אחרי מות. והנה [15]מה נעים ומה טוב. להחביר הטוב אל הטוב. ולהוביל תשורות החמודות [16]למכיריהם. והפנינים ליודעי ערכם ומחיריהם. כי לא נכון [17]לאיש שכל [18]להשיג חפץ נכבד כ״א לפני אנשיו. ומשפחת נוחליו ויורשיו. ואם לא כן יהיה כעורך [19]שלחן צלמים. או מקטיר קטורת לפני [20]אלילים אלמים. ומיום [21]דעתי בינתי. בערך שכלי שמתי בחינתי. [22]שמתי [23]כל מאודי להתאבק ברגלי החכמים. כי הם חלק אלוה ממעל ונחלת שדי ממרומים. כי ממזרח שמש יצאתי. ועד אפסי ארץ [24]באתי. [25]ודרכתי הרים ובקעתי נהרים ובאתי [26]ממעוני אריות מהררי נמרים. וגדולות ונוראות חזיתי [27]אך לא ראתה [28]עיני מחבר נבר ומעמד נכבד ועדת חסידים. יקרים ונכבדים. [29]וחבר כהנים אמונים. בחיק האמונים. כמו חכמי לוני״ל נוה צדק הר הקדש. [30]יי ישלח עזרם [31]מקדש. מהם אלצוני להעתיק להם זה הספר. הנותן אמרי שפר. [32]כי הוא עדי הלשון וחלי ההגיון ומשבצות המליצות [33]ורקמת החכמות כי

St[1] פתיחת משלי הפילוסופים עם מעשה אניקש המשורר אמר יהודה בן שלמה ספרדי בן חריזי הט, M בטוב גדא אתחיל לכתוב דא עמי עשו אמר יהודה בר שלמה הספרדי בן שרגיי הט — P[2] בן חריזי הט — P[3] מליצותיך — P[4] ערב — St[5] אבנים מנופצות — St[6] אבני נזר יחיו — St[7] ויוסיפו לקח יודעיהם — P[8] לקח ליודעיהם — P[9] ילכו — והאצילים om — St[10] יורו נבוכים — P[11] צמחה ופרחה — St[12] כציצי — P St[13] בשושני — St[14] יהיו — St[15] מה טוב ונעים —, P מה טוב ומה נעים — St[16] אל מכיריהם — St[17] לאיש בעל שכל — M[18] להגיש — St[19] לפני צלמים — St[20] כלבים — P[21] ומיום דעתי ובחנתי דרך שכלי, St דעתי בחנתי ערך שכלי, B דעתי ובינתי ובחנתי ערך שכלי — St[22] ושמתי P[23] שמתי נפשי — P[24] באתי ואצילי עולם ראיתי ובהיכלי מלכים הייתי — P[25] ודרכתי —, נמרים om — St[26] ממעונות אריות ומהררי נמרים ואצילי עולם ראיתי ובהיכלם הייתי ונוראות חזיתי, B מעונות אריות והררי נמרים ואצילי עולם... וגדולות — P[27] ולא ראתה — P[28] עיני מעמד נכבד עדת חסידים ונכבדים — St[29] וחברת — St P[30] האל — St[31] מקודש ועל כן העתקתי לכבודם הספר הנותן, B מקודש ויש מהם אלצוני — P[32] כי— ואחנה om — St[33] ורקמות כפעמונים במעיל אהרון —.

הוא ראוי להם והם לו ראויים. מעין גנים באר מים חיים. ובהרחיקי מהם נדודי. [33a]ושובי אל מתי סודי. יהיה לי לזכרון. כפעמונים במעיל אהרן. ובכל אשר אפנה. על דגלם אסע [34]ואחנה. ולכבודם שמעתי מצותם. האל יאדיר תורתם. [35]ויעמיד לכל [36]הקודש [37]הדרתם:

[1]השער הראשון בקבוצי הפלוסופים וחכמי יון וזולת מן החכמים בבית ועד משם תצא תורה מכל אחד לפי דרכו. למען ישתו התלמידים הבאים אחריהם: ולו י״ח פ״קים:

פרק ראשון אמר המתרגם חנניה בן [2]יצחק הנוצרי. הוגד לנו כי [3]אפלטון החכם ראה יום אחד תלמיד [4]מתלמידיו כותב מה שישמע מדבריו במגילת ספר. ויצוהו לשרוף המגילה. ואמר לו כתוב על לוח לבך מה שישמעו אזניך [5]מדברי חכמה ואל [6]תביט במגילה. פן תאבד לך [7]כשתבקשנה ותפקידנה [7a]עד תפקדנה. כי כל חכמה אשר לא תכנס עם [8]בעלה אינה חכמה. וכן אמר [9]טימאוס לסקראט מדוע לא תניחיני לכתוב מה שאשמע ממך. אמר [10]לו מה מאד אתה בוטח [11]בעורות הבהמות המתות. ואתה [12]חושר [13]הרעיונים החיים. איך [14]קוית [15]החכמות מגופות הסכלות. ונואשת ממנה [16]משורש השכל. [17]ועי״כ דרך כלל הסכם בלבך אם יפגשך איש [18]בדרך וישאלך על [19]דבר חכמה. הטוב לך שתבטיחו לשוב לביתך [20]ולראות [21]בספרך. [22]וכי תכיר כי אין [23]הזכר טוב שקוד על הגרסא. והיו בתי מדרשות הפילוסופים [24]ריקים מן הכתיבות והספרים כדי שידעו על פה מה שילמדו. וללטוש הרעיונים והדעות וללכת [25]בעקבות סקראט ואפלטון וזולתם מן [25a]הקדמונים אך היו הוקקים אלו [26]החכמות בבתיהם. ולולי כתיבת התלמידים [27]מה שהיו שומעים במגילותם וספריהם אחרי [28]שובם [29]לביתם לא הגיע אלינו מה שפירשנו מן התעודות והעתקנו מן החכמות והפילוסופייה. ותהי החכמה נעדרת והפילוסופיה כלה ונחרצת. והפירושים נשכחים. אך ברחמי האל והמלתו הזכיר אותם לכתוב אותו על ספר בצור חרב לשונותם [30]ושני עיניהם. ולרוב אהבתם [31]במדעים. ושמחתם במה שהיו הוגים [32]יומם ולילה

Br[33a] ובשובי — St[34] ואחנה האל יעדיר — P[35] ויעמיד — הדרתם om — St[36] קהלות הקודש — St[37] הדרתם וכן יהי רצון אמן.

St P[1] זה ספר מליצות הפלוסופים וחידותם ומוסרם אמר המתרגם — St[2] בן יצחק הגר, חנינה בן יצחק הנצרי הגד, M הנוצרי הגד — St[3] אפלאטון — St[4] אחד מתלמידיו — M St[5] מן החכמה — P[6] ואל תבט במה שכתוב במגלה, M St ואל תבטח על מה שתכתוב במגלה — St[7] לכשתבקשנה ותפקדנה כי כל, P כשתבקשנה כי כל — Br[7a] עת — Br St M[8] בעלה במרחץ — St[9] טימוש, M טימאוש, P טימיאוס — M[10] אמר לו מאוד — M[11] על עורות — St[12] ותחשד — M[13] על הרעיונים — St[14] קנית — P M[15] החכמה — P[16] מדרך — M St[17] ועל דרך כלל אלו יפגשך — M St[18] om — St[19] דרך — St M[20] ולהסתכל — St[21] בספרך ואז תכיר כי טוב לשקוד על הגרסאות — M P[22] ואם תכיר — Br P[23] הדבר — St[24] דקות הכתיבות והספרים, M ריקים מן הספרים, P ריקים מן הכתיבה והספרים — M[25] בעקבי — St[25a] מן החכמים — St[26] חכמתם — Br[27] מה שלמדו — St[28] בשובם — St[29] בבתיהם — P[30] ושיני עטיהם — M ושיני עיוניהם — St[31] במדע, P om — P[32] ביום

בספרים. נשארה לחכמה שארית. אחרי כן גמלנו [33]האל בחסדו ולמד [34]אותנו לשון ערב עד אשר העתקנו החכמות ההם [34a]מלשון יו״ן ולשון הקודש ולשון ארמי״ת. ללשון ער״ב. על כן תהילה לאל על [35]טובתו אשר גמלנו ואשר עזרנו [36]והוא דיינו ובו נשען:

פרק [1]שני אמר חנניה בר יצחק זה המעט [2]ממה שהעתקתי מן המשלים [3]משוררי יון וחכמיהם. [4]ופילוסופי הרומיים ומשכיליהם מן המליצות והמוסרים [5]והתושיות מה שכתבנו בזה הספר משאלות ותשובות. [6]ותחילת [7]הספור מחכמות מועילות ומוסרים נפלאים למען יהיה מורה צדק למי שיבא אחרינו מאנשי הפילוסופיה והעיון. [8]ומלמד למי שיכסוף ללמוד החכמה. וישים יתרון לפילוסופיה. ויכסוף להדבק בעולם הגדול הרוחני [9]המלאכותי ולהצמד בו. מפני שהדבוק בו הוא החיים התמידים. [10]האל יביאנו בכללם. ויסיענו [11]כמו שסייעם:

פרק [1]שלישי אמר [2]חנניה בן יצחק. מצאתי במה שהעתקתי [3]מגילות הקדמונים [4]מגילות גוילים כתובות בזהב. ובזולתו מן הצבעונים. ובראש הספר הוא [5]צורת כל פילוסוף על כסאו ותלמידיו עומדים [6]לפניו והרומיים מאז ועד עתה עושים בספריהם ובמגילותיהם כן. לכתוב אותם בזהב ובכסף על קלפים [7]צבעונים באלה הצבעונים. ובראשם [8]צורת החכמים [9]מצויירת. ואם היה הספר ההוא כולל [10]מאמרים מאנשים רבים ישימו הפרש בין כל מאמר ומאמר. והיו מציירים צורת כל פילוסוף קודם [11]דבריו וזה לרוב תשוקתם בחכמה. ואהבתם בה. וכבדם [12]אותה:

(מעשה אינקש המשורר)

[1]אמר חנניה בן יצחק מצאתי במקצת ספרי היונים כי קומודוס מלך זמנו כתב אל אינקש המשורר שיבוא אליו במה שיש לו מן הפילוסופים ואסף חכמתו וממונו ונסע אליו והוא היה במקצת מן המדברות נפלו עליו אנשים מן הליסטים בני בליעל ורצו להרגו ולקחת ממון שעמו והשביעם באל ית׳ העזוז והגדול שלא יעשו זה ויקחו מה שעמו ויניחוהו ללכת לדרכו ולא עשו ונאספו על הריגתו והוא מביט ימין ושמאל מבקש עוזר ורואה ולא מצא עוזר ונשא עיניו אל השמים וראה כרכיות תעופינה באויר וכאשר

ובלילה בספר— M[33] השם, St הבורא, om P - P[34] ולמד אותם בלשון ערב— P[34a] מלשון יו״ן ולשון ארמי״ת, M מלשון יו״ן ללשון הקודש ולשון ארמי״ת ללשון ערב— St[35] הטובות— St[36] והוא היינו ודייננו, P עזרנו ובו נשען.

Mss[1] פ׳ שני om— St[2] אשר העתקתי— P[3] ממשוררי— St[4] ופילוסופיהם והרומיים— St[5] והמעשיות — St[6] ותחלת ספור, Br והתחלת — Br[7] ספור החכמות— St[8] וללמוד החכמה, M והמלמד — P M[9] המלכותי — P M[10] St השם — St P M[11] כאשר סייעם.

Mss[1] פ׳ש׳ om— P[2] חנינה— St[3] ממגלות— St[4] ממגלות— St[5] היה— St Br[6] לפניו אמר חנניה בן יצחק והרומיים— Br[7] צבועים— St[8] צורות— P St[9] מצויירות— Br[10] מאמרים רבים — P[11] Br St דבריו והיו מחפים הספרים בעורות אלים מאודמים עשויים בזהב ובכסף— St[12] אותה מעשה אינקש המשורר.

[1]) Cf. Hebr. Bibliogr. IX S. 92.

ראה כי אין לאל ידו ועוזר צעק אותן (sic) הכרכיות העופות לא מצאתי עוזר שיעזרני ורואה שיראני ואתן תהיו המבקשות דמי זה לוקחות נשמתי ושחקו הלצים (בגליון ליסטים) ואמרו קצתם לקצתם זה פחות שבאנשים בדעת ומי שאין לו דעת אין לו חטא בהריגתו אחר כן הרגוהו וחלקו ממונו ובגדיו ושבו אל מארבם. וכאשר הגיע דבר הריגתו אל אנשי מדינתו בקשו הורגיו ולא הגיעו אל אות (?) עד שהיה יום מועד אל היונים התקבצו במדינת איניקש המשורר אל חדריהם לקרוא בחכמה ולזכור בפילוסופיא ובאו האנשים מכל פנה להראות ולהאסף והיו (?) ספרי החכמה ילמדו ביום ההוא ובאו בתוך הבאים הורגי איניקש המשורר ונתערבו בתוך קבוץ האנשים ובעוד שהם כזה במקצת החבורות בא עליהם כרכיה והיא תצעק ושחקו ואמרו קצתן לקצתם אלה הם המבקשות בדם איניקש השוטה ושמע דבריהם הקרוב אליהם מאנשי העיר ולקחו אותם והגידו למלך דבריהם ולקחו האנשים והכריחום להודות והודו במיתתו ותבעו אותם בממונו ונהרגו במיתתו והיתה הכרכיה מבקשת דמו זאת השכילו כי המבקש בשמים. אמר חנניה בן יצחק הדבר (?) בעבור שלא היה לו בעת ההיא רואה ולא עונה קרא הכרכיה ואמר את תהי מבקשת דמי הרואה אותי ורמזה אליו וידע אדון הכרכיה ויוצרה המבקשת לעונית (?) הרואה למי שקמו עליו וזמן האל העזוז הקבוץ במת ושלח הכרכיה לבקש דמו ועתד הרוצחים ששחקו ממנו והכיר בהם הקרוב להם והודו בהריגתו לא האריך הש׳ נקמת דמו ולא סגר שערי רחמיו והיה השם העזוז טוב שברואים וגדול שבמבקשים ולו התשבחות איך יעשה הסבות והוא בשמים ית׳ מעלות גדולות: תם:

פרק רביעי זה [1]ספר זכרון דברי הפילוסופים הם החכמים [2]הקדמונים המשכילים. אשר יסדו החכמה. ומלבם יצאו מקורי הדעות ולהם [3]המשלים היקרים והחכמות הנכבדות. ודבריהם על לב שומעיהם [4]כרוח החיים הנושבת. [5]או כמנוחה ליגע. והיו דבריהם יורדים על [6]הנפשות כפלגי מים בציון. [7]וכשיבת הנודד אל מקומו. ולכל אחד מהן מן המאמר הנבחר והמוסר השלם מה [8]שיקבלהו מי שישמעוהו [9]ויועיל למי שישמרהו ויישיר [10]לו ענין השלימות. כי אזן שמעה ותאשריהו ומה [11]יוכל המשבח לשבח מעלת החכמים וענינם כי [12]כל [13]אדם אשר ישמע מלה ממלותיהם [14]תתאב אליהם הנפש. והלבבות קשורות בעבותות אמרותם. ובהם קיומם כקיום הנפש באויר. והשכל יעיד לדבריהם ביתרון המעלה [15]ולכל אחד מהם תושיה ופליליה על אבן טבעתו חתומה. ואנחנו עתידים לזכור אותם ולזכור קבוציהם בהיכלי [16]חכמה [17]אשר הכינו להם ואחרי [18]כן מוסר כל מי שנודע [19]לו מן הפילוסופים שער בשער בעז״ה:

---

[1] M P Br ספר זכרון הפיל׳ — [2] Br הקרומים, M om — [3] P Br M ולהם המשלים הנכבדים והחכמות היקרות — [4] M P כמו רוח — [5] P או כמנ׳ ליגע om — [6] P הנפש — [7] P והשבת הנודד — [8] P שיקבלהו ויועיל מי שילמדהו וישים לו ענייני שני העלמות — [9] M Br ויועיל למי שילמדהו — [10] M שתי העולמות, Br ענייני השלמות — [11] P יוכל אדם לשבח — [12] M Br P כי כל אשר ישמע אדם — [13] M אשר ישמע אדם ממעלותיהם — [14] M תתאו אליהם — [15] M וכל אחד מהם — [16] M החכמה — [17] St אשר om — [18] M ואחרי ואת לזכור מוסר — [19] Br M כל מי שנודע לו מוסר.

פרק חמישי [1]הוא מפותח על חתם סקראט מי שיגביר יצרו על שכלו יגלה קלונו. ועל חגורתו כתוב כל המעלים עינו ינוח לבו ועל קיר [2]היכל כתוב כשתפחד מאלדיך ותזהר מדרך רע. לא תכשל ברע. ועל חותם [3]דיאגנים אל תתרעם ממה שנגזר עליך כשתהיה אתה הגורם. ועל חגורתו מי שיבקש חברתך לדבר יפנה ממך בפנותו. ועל חותם [4]פיתגוריש רע שאינו קיים טוב מטוב שאינו קיים ועל הותם [5]אפלטון תנועות הנח קלה מעמידת הנע ועל חותם אריסטוטלים הכזב [6]והחונף שתי סיבות לחשוף כל [7]דבר ולהפר כל [8]אהבה. ועל חותם [9]סילאפוס אין דבר תקיף כמו התאוה. ועל חותם [10]איפוקראט החולה [11]המתאוה יש לי תקוה בו. מן חבריא אשר לו יתאוה לדבר. ועל חותם [12]גליאנוס מי שיעלים [13]חליו וציריו. נעדר מזורו וציריו. [14]ועל חותם [15]בודיים מי שלא יכבוש [16]שכלו. לא יכבוש כעסו. [17]ועל חותם [18]פורפארום מי שידבק באמונה ידבק בו רצון בני אדם ומי שתתמעט אמונתו ירבו אויביו. ועל הותם [19]פליטוש. ריע כל אדם [19a]שכלו. ואויבו סכלתו. ועל חותם [20]פיוריוס שומר פיו ולשונו ירבו [21]עוזריו ועל חותם בטלמיום התואנה שליח הפרידה. ועל חותם [22]אותירוש בנסיונות [23]ואחרונות רפואה [24]הנחה. ועל חותם [25]בלאנים כל החפץ בך לדבר [26]יסורו ממך בסורו. ועל חותם [27]סוילן חברת העצל כפי [28]דרכו. ואלה שתי המלות כבר נאמרו בתהילה. ועל חותם [29]הרמוס [30]הקץ מגלה קוצר התאוה. ועל חותם [31]גירוסים מי שתצטרך אליו תקל [32]בעיניו ועל חותם [33]נוטרופ״ש כל מי [34]שיקבל עדות שוא כאלו פצע [35]לחייך. ועל חותם [36]נתגורש כל הנצרך [37]אליך תהיה חברתו כפי [38]שאלתו ועל חותם פיקורש ידידות הצריך [39]כפי [40]צרכו. וזה המאמר [41]דומה קצתו לקצתו ועל חותם לוקמן תטיב אם תרצה לקבל טובה:

St[1] P זה זכרון פתֿוחי חותמות הפיל׳ היה, Br זה ספר זכרון, M ספר זכרון — St[2] היכלו — M[3] דיוגאנים, P דיאגנים, St דייוגנים -- St[4] פיפאגוריש, P פיתוגרוש, M פיתאגורש — St[5] אפלאטון — St[6] והחנף סבות — St[7] סתר — St Br[8] אחווה, P ולהפריד כל אחווה — M[9] פילאפוס, St סילפוס, P om; p. h. ועוד אין דבר — St[10] אבוקראט — P[11] המתאוה יותר יש, St יותר לו תקווה בו — St[12] גאלינוס, P בליאינום — St P[13] חליו ומזורו נעדר צריו ומזורו — P[14] ועוד מי שלא — St[15] טדוויס, M בודויס — P[16] סכלו — P[17] ועוד מי שידבק — St[18] פורפוריאום, M פורפריאוס -- St[19] פוליטוס, M פילאטוש, P פליטוש — פיוריוס — om St[19a] שכלו אוהבו — St[20] פוריוס, M פודיום — P[21] עוזריו ועוד בנסיונות — St[22] אודיודום, M אותירוש — St[23] ובאחריות, P ובאחרונות— St P[24] והנחה, P והגחה ועוד החפץ — St[25] בליאנים -- P[26] יסור בסורו, St יסור לסורו, P בסורו ועוד חברת — St[27] סולון— St P[28] צרכו, P צרכו ועוד הקץ — St[29] הרמים, M הירמים— St[30] הקץ קוצר, P הקץ מגלה התאווה ועוד מי — St[31] נרוסיש — P[32] בעיניו ועוד מי— St[33] נטאפורש, M נטרופוש — P[34] שיקבלך בעדות הוא כאלו פצע לחיך, St שיקבלך לעדות שוא כאלו פצע לחייך — P[35] בלחיך ועוד כל— St[36] נתאגוו״ש, M נואגורש— P[37] אליו — P[38] שאילתו ועוד ידידות — M[39] לפי הצורך— St[40] דומה לעקמאן הטב אם — P[41] צרכו ועוד תטיב.

פרק [1]ששי נקבצו ד׳ פילוסופים אשר היה [2]עמודי בית החכמה בהיכלי הצורות המוזהבות ביום מועד ממועדי היונים. ושוטטו בעניני [2a]החכמות ונדברו [3]בפילוסופיהם וזכרו מה [4]שיסדו הקדמונים מן החכמה ואמר אחד מהם כי זה הקבוץ לא יתעלם. וזה המעמד לא ישכח. וכבר נמצאו [4a]פה אהבי החכמה וחפיצים לשמוע אותה. ועתה נזכר במעמד הזה מלות שיהיו זכרון לדור אחרון וילמדו אותם הבאים אחרינו. ויהיו מוסר לראשונים וחכמה לאחרונים. 1 [5]ויען ויאמר בנפשות הנדיבות והרעיונים הזכים יגיעו הלבבות [6]לאויר השכל הרוחני, ויעלו במלכות האורה והגבורה [6a]הנעלמת העניינים [6b]המקפת על האפסים ויטיילו [7]בערוגות השכל הזכות מכל חלאה. וכשתהיינה זכות יחיו הרוחות חיי עולם אשר לא [8] ש׳ג הפסד. ולא [6]ישוב אפס. ואז ידבק היסוד ביסוד. ויתאחד הזך בזך. וישקע [9a]העכור בעכור. ואז יראו הלבבות סודות התעלומות. ויבטחו במה שהשיגו מן המדע הידוע בכח [10]הרעיונים ובהתאחדות הדמיונים ובהתחברות הדעות. 2 אמר השני איך ישתוקקו הלבבות לדעת התעלומות וכבר נעלמה מהם מציאות האמת. איך יתברר הזך מן העכור [10a]בלי יגיעות הרעיונים ואיך ישיגו המחשבות [11]במעמקי הסודות והם צפונות בצפון הסכלות והגיעו התאוות אל מקירם ומחצבם. והתחזקו הרוחות במקומם [11a]ומוצאם. וחזרו הרעיונים ליסודתם. ושבו [12]תנועות המחשבות אל מקום נוחם. ונבדלו הדמיונים מהדמיונים בדקית כח האויר והשקיפו [13]אל היכליהם מאפסי [13a]יסידיהם. 3 אמר [14]השלישי קבול [15]עידות היסודות יבואו הרעיונים בשאון גלי המחשבות [16]והגיעו אל האויר [17]המגיע לדעות ולבבות ויקבלו האויר המגיע אל הלבבות. וירוצו במערכת להשיג תכונת התעלומות וידבקו במלכות העליון אשר [17a]הם קיום [18]הנפשות בצל ענני הכבוד. 4 אמר הרביעי איך יתחברו [18a]ההופכים לדעת [18b]עדיות הכוחות הצפונות בדעות [19]להראות תעלומות הצפונות עד ידבקו הרוחות ברוחות. ויהיו [20]נמסכים המינים במינים. [20a]ויתברכו במרחב המחשבות. ויכנסו במשעול השכל. וידחקו [21]מעבירת הסכלות ויבדלו מזולתם במעונות הסתר. לבא למרחב השכל. ומה נכבדת הטובה ההיא ומה יקרה ונעימה. אמר חנניה ונכתבו אלו המלות בזהב ונחקקו בהיכלות והיו קורין אותן [22]במרחב הקהילות. [23]ודורשים אותם אל התלמידים. ואוצרים אותם [24]באוצר חכמתם:

P[1] M Br זכרון קיבוצי הפילוסופים בהיכלי החכמה במועדיהם ומערכת החכמה אשר ביניהם — P[2]עמודי החכמה — M[2a] בענייני החכמה והפלוסופיא — P[3] פלוסופיא — M[4] P שיסדו להם — St[4a] נמצאו בה — P[5] M ויען האחד — P[6] St לרוח אויר — St[6a] M הנעלמת מן העינים — St[6b] המקפת האפסים — P[7] בערוגת — P[8] St ישיגם — P[9] ישובו באפס — St[9a] M העכור עם העכור — P[10] הרעיונים ובחזקת הדעות, St הרעיונים והתאהדות — M[10a] בלא ידיעת הרעיונים — P[11] St בעמקי — St[11a] ומעצמם — St[12] P תנועת — St[13] P על — P[13a] יסודותיהם — P[14] St M השלישי באמיתת קבול — St[15] עדות היסודות, M דעות הסודות — P[16] ויגיעו — St[17] המגיע אל הלבבות והדעות ויקבלו — St[17a] שם — P[18] קיום הנפש — St[18a] הספרים — St[18b] לדעת עדות הכחות, M דעות הכחות — St[19] הרואות תעלומי הצפונות — P[20] St נמשכים— St[20a] ויתבררו — M[21] מעבירות — St[22] במחבר — P[23] ואוצרים אותם במאסר הקהלות אל התלמידים — [24] במאסר חכמתם.

פרק שביעי [1]נקבצו חמשה פילוסופים בהיכל מהיכלי החכמה [2]וזכרו מענין החכמה והמוסר. 1 ויאמר הראשון החכמה חיי הנפש. ונוח הגוף. וזורעת [3]הטוב בלבבות. ומצמחת האהבה וקוצרת התקוה. ואוספת השמחה. [4]לא ידעך אורה ולא יכבה נרה. 2 אמר השני החכמה תשביץ השכל ומאזני הצדק ולשון האמונה. [5]ועץ התבונה. וערוגת ההנחה. [6]ומסירה [7]הדאגה מהנפש. ושלות היריאים. ושמחת השוממים. וסחורת החרוצים. וטובת העולם הזה והבא. 3 אמר השלישי החכמה זוהר הלבבות וערוגת המחשבות. ומרכבת הענוה. וערב ההצלחה והטובה [8]ומורה אל היושר [9]ומביאה אל דרך נכונה. והמליץ בין השכל והלבבות. לא ישכחו אותותיה. ולא ימחקו טוריה. ולא יכבשו דבר אלא בידיעתה. 4 אמר הרביעי החכמה פרי החכמים. ותבואת המשכילים. ומקור החיים. ונועם הנשמות. וניח הלבבות והגויות. ואור העינים. [9a]והצלחתם. ועמוד לגלגל המחשבות. ופלס המופת והבחינה. 5 אמר החמישי החכמה היא צורת השכל [10]המנהיג ענייניהם המביא לידיעת סודותיה. והמופת על תעלומותיה. והמורה על סתומות כחותיה. השליח בינה ובין הלבבות. בענייני החכמות ומיני התושיות המברר אותה מן הספיקות ומשבושי הענינים:

פרק שמיני [1]אמר חנניה עיקר אלה הקבוצים. כי [2]היו מלכי יון וזולתם מלמדים לבניהם החכמה [3]והפילוסופיאה ומיסרים אותם במיני המוסר. ובונים להם בתים מצופים זהב מצויירים במיני הציורים ואולם עשו אלו הציורים [4]כדי להרויח הלבבות מהם. וישתוקקו העינים לראותם, ויהיו הנערים שוקדים בהיכלי הצורות ללמוד המוסר בסבת הצורות אשר היו שם. ועל כן היו מפתחים היהודים [5]פתוחים בהיכליהם. [6]ומציירים בבתי [7]כנסיותיהם ציורים. והישמעאלים עושים שכיות בבתי תפלותם. כל זה להרויח הנפשות אליהם ולהתעסק הלבבות בהם. ובשילמוד התלמיד מבני המלכים חכמה או מדע או מוסר יעלו [8]על מגדל עץ אשר עשו לדבר בבית רצוף ברצפת בהט ושש [9]מצוייר בזהב ביום המועד אשר יתקבצו בו אנשי הממלכה בבית ההוא אחרי [10]השלמת התפילה ולברך האל והיה מדבר בדברי החכמה אשר למד. ועליו עטרת תפארת ומשבצות זהב במיני אבנים יקרות והיה קורא [11]בשלום רבו והיו מכבדים הנער, [12]ומחשבים ומנטלים אותו. ויחשבוהו להכם ע״פ שכלו ובינתו. ויכבדו ההיכלות וישימו שם [13]ספרים. וידליקו שם מנורות. ויקטירו [14]שם קטורת. ויתקשטו [15]במבחר בגדיהם. ונשאר המנהג לחוק עד היום לאומה הנקראת [16]צאב״ה. והאומה הנקראה [17]מאגו״ם:

St P[1] קיבוץ אחר — Br P[2] וזכרו הפילוסופיאה ועניני החכמה — St P[3] — St P[4] לא יכבה נרה ולא ידעך אורה — M P[5] ועין — Br[6] ותסיר — St[7] הראגות מן הנפש — P St[8] ומורה על היושר — Br St[9] ומביאה לדרך — M P[9a] והצלחת העניינים — M[10] המנהיג ענייניה, St והמנהיג המביא.

St P[1] עיקר קיבוץ הפילוס׳ — P[2] om — M P[3] — St M P[4] כדי שירוויחו הלבבות בהם — St P[5] בהיכליהם פתוחים — St[6] (marg) ומציירים הנוצרים — P[7] כנסיות ציורות — P St[8] יעלה — P St[9] המצוייר — P[10] שילום — St Br[11] לשלום — P St[12] ומנשאים — St P[13] שם סתרים, M ספרים רבים — St P[14] ויקטירו קטורת — St P[15] ויתקשטו בני אדם — St[16] צאני״ה, P צבואה — P[17] מגודו והנוצרים, M St Br מגום והנוצרים.

פרק תשיעי אמר חנניה והיה [1]אפלטון החכם המלמד בזמן [2]דופסט״יאנים המלך. ושם בנו [3]ניטפורש והיה אריסטוטליס נער יתום נשאו לבו לעבודת אפלטון [4]וזמן המלך דופסט״יאנים [5]לחכמה היכל מוצע [6]במדברים לבנו ניטפורש וצוה לאפלטון לשקוד עליו וללמדו והיה ניטפורש נער וכסיל [7]חסר דעת [8]קשה לשמוע ומהר לאבד. ואריסטוטלים נער משכיל [9]ונלבב מחודד. והיה אפלטון מלמד לבן המלך החכמה והמוסר. ומה שהיה [10]מלמדו בלילה שוכח למחרתו. ולא היה מבין דבר. ואריסטוטלים [11]היה מלקט [12]כל דברי אפלטון אשר למד לניטפורש. והיה [13]יודע ונכנס בלבו ואפלטון לא [14]ידע [14a]דבר מענין אריסטוטלים עד אשר בא יום מועד ותקנו בית הזהב והלבישו ניטפורש משבצות זהב ובגדי רקמה. ובא [15]המלך דופסט״יאנוס [16]ואנשי ממשלתו ואפלטון ותלמידיו. וכאשר השלימו התפילה. עלה אפלטון החכם וניטפורש אל [17]גרם המעלות ומקום [18]דרשות החכמה [19]לראשי [20]הקהילות והנער ניטפורש דבק לשונו לחכו ולא ידע לדבר דבר חכמה ולא פתח פיו במלה או בדברי מוסר ורפו ידי אפלטון [21]והתנצל אל הקהל כי [22]לא ידע ערך תבונתו, ולא בחן שכלו. וכי היה בוטח [23]בחכמתו. אחרי כן אמר אפלטון אתם [24]מבחר התלמידים. היש בכם מי שידע [25]החכמה וימלא היום מקום ניטפורש וימהר אריסטוטלוס ויאמר הנני אדני החכם אני אקום ואדבר [26]ממה שלמדתני. [27]ויבז בעיניו ולא נתן לו רשות לדבר. אחרי כן הוסיף [27a]שנית לקרא לתלמידיו וימהר אריסטוטלוס ויאמר אני אעלה אדני החכם. ויאמר לו עלה. [28]ויעל אריסטוטלוס אל המדריגה בלי הזמנה ובלי [29]בגדים כי אם בבלויי בגדיו ויצפצף כאשר יצפצף העוף במיני החכמה והמוסר אשר היה מלמד אפלטון לניטפירש לא נפל דבר אחד. אמר אפלטון אדוני המלך זאת החכמה אשר למדתי לניטפורש למדה אריס-טוטלים בגניבה [30]והבין אותה בסתר לא הניח דבר [30a]אם כן מה בידי במתנות האל ובמניעתו. והיה מנהג כל מלך ביום ההוא לכבד בנו ולרומם מעלתו. ויצו המלך להטיב לאריסטוטלוס. [31]ולבלתי רומם מעלת בנו. ונפרדו הקהילות ביום ההוא. והם כשבחים [32]מעלת אריסטוטלים ותמיהים על [33]מתת הבורא ומניעתו:

---

[1] St אפלאטון המלמד החכם — [2] St דיוסכנים, P דופאסטאס, Br דופאסטאנים, M דופסטנים — [3] P גוטופירש, Br ניטבורש — [4] P וזמן דו׳ המלך — [5] P היכל לחכמה — [6] P מרבדים — [7] Br חסר הדעת, St חסר לב הדעת — [8] Br P St קשה ללמוד ואריסטי— [9] St מלובב ומחודד — [10] St P מלמדו ביומו — [11] St om — [12] St מלקט כל מה שהיה מלמד ניטפ׳, P כל מה שהיה מלמד אפ׳ לניט׳— [13] St P יודע אותו— [14] St P היה יודע — [14a] M ומרגיש מעניין — [15] St P ובא המלך אביו דופ׳ — [16] St ובית מלכותו, P ואנשי מלכותו — [17] St גדר, M מקום גדר — [18] Br St דרישת — [19] St P על ראשי — [20] St P הקהלות והמלכים — [21] St להתנצל — [22] St P כי לא בחן שכלו ולא ידע ערך — [23] P St בחכמת ושכלו — [24] Br מְחֻבָּר — [25] St דברי חכמה — [26] P במה שלמדתני מן החכמה — [27] P St ויבז לו — [27a] P שנית לדבר ולקרא אל — [28] St ועלה — [29] St דברים — [29a] M העגור — [30] St — [30a] M א״כ מה שיש בידי במתנת — [31] St ולא הגדיל מעלתו, P ולא לגדל— [32] St P מה שעשה — [33] St מתת האל.

פרק עשירי אמר חנניה אלה הדברים אשר מצאתי מחכמת אריסטוטלים
אשר דבר ביום [1]ההוא. דעו רבותי כי המדע מתת אלהים
והחכמה נדבת מי שיתנדב. וימנע וישפיל [2]וירומם והיתרון והתפארת היא
החכמה אשר היא רוח החיים. ומשך השכל [3]הרבני העליוני אני אריסטוטלים
בן [4]פלינגום [5]הייתי [6]משרת ניטפוריש בן [6a]המלך [7]הגדול דיפסט״יאנים למדתי
והבינותי: שבח ותהילה למורה הצדק ומסבב הסבות: 1דעו בני אדם כי
בדיעות [8]יתוועדו בני אדם לא [9]ביחסים 2למדתי מאפלטון החכם. כי החכמה
ראשית [10]הדעת והמוסרים [11]הלבבים הרעיונים. והם תבואות המחשבות.
3במחשבה [12]נכונה ישיגו העצה [13]רחוקה. 4ובהמתנה יתיישרו הבקשות
5 [14]ובמתן המלה תעמוד האהבה בלבבות. 6ובעבור על פשע ישלמו הענינים.
7וברוחב הנפש ינעמו החיים ותשלם השמחה. 8ובנועם השתיקה [15]גדולת
האימה. 9ובמציאת ענין הדבור תגדל המעלה ותושג הגדולה. 10ובתת אדם
הדין מעצמו הוא סבת החברה. 11ובענוה תרבה האהבה. 12 [16]כאשר יזכו
המעשים. 13בגמילות [17]חסד יהיה הנדיבות. 14ובצדק יכניעו האויב. 15בארך
אפים ירבו העוזרים. 16ובהתאפקות ישתעבדו הלבבות. 17ביתרון יהיה האדם
ראוי לשם הנדיבות 18בנעימות יהיה האדם ראוי לקנות כבוד. 19באמונה
תעמוד [18]האחוה. 20בדברי [19]נכונה ישלם הצדק. 21[20]בדברי התבוננות [21]ישאו
המשלים. 22הימים יורוך חכמות 23יתחייב התוספת [22]מי [23]שמכיר חסרון
[24]בעולם. 24מהשעות יתחברו הפגעים. 25בשלוה ימצא [25]נועם המאכל [26]והמשתה.
26בביאת הפגעים ימר נועם החיים [27]ותעבור הטובה. 27בהתגאות במתת
חסד ראוי לכפור בטובה 28בכפירת הטובה יתחייב [28]המעשה. 29 [29]חבירי
העצל [30]יסרו ממנו. 30רוע המדות חבירו מסתכן עמו. 31מי [31]שיריצו צעדיו
יחסר עיונו. 32הכילי שפל ואם יהיה עשיר. והנדיב יקר ואם יחסר כל.
33הבצע [32]והגאוה היא העניות הנסתרת. היאוש הוא העושר הגלוי. 34באמרך
לא [33]אדע הגעת אל חצי החכמה. 35מהירות התשובה גורמת מכשול הלשון.
36המסתכל בעניניו [34]הוא ראיה על שכלו. 37יגיעת הלמוד [34]היא תלטוש
השכל. 38במוסר [35]אל תצטרך ליחס. 39היראה עדי [36]החכמה. [37]החונף לבוש
הכסיל. 40חברת השוטה עניי הרוחות. 41התענוג בנשים מדת השוטים.
42ההתעסקות בדבר האובד. [38]הוא איבוד העתים. 43מי [39]שיזמן נפשו אל
[40]הרע מסתכן בנפשו. 44 [41]התאוה סבות הדאגה. 45הסבל [42]חיזוק הזריזות

Br St P M[1] ההוא לבוראנו הקדושה והתעצמות והגדולה והכבוד דעו — St[2] ויקומם — St[3] om, M הרוחני — St[4] פיליפוס הגדול הבינותי בחכמה שבח ותהלה למסבב הסבות, P פולונים, M פלונים, St ניקומכע — Br P[5] היתום — P[6] משרת בן המלך למדתי — M[6a] בן המלך למדתי — Br[7] הגדול למדתי — M[8] יועדו, St יתודעו — P[9] בביבושים — P[10] הדיעות — St M[11] מלבנים, Br P מלבבים — P M[12] הנכונה — P M[13] הרחוקה — St M[14] ובמתק — M St[15] גדלה — St M[16] וביושר — St[17] החסד — M P[18] האהבה — St[19] הנכונה, M נכונות — St P[20] בטוב — M[21] ינשאו — M[22] ומי שמכיר חסרון מהשעות — P[23] שיכיר — P[24] העולם — St[25] טעם — M St[26] והמשקה — St[27] ותעדר — P St[28] המניעה — St[29] חבור, P חבר — St P[30] יסור — St P M[31] שיצרו — St P[32] והתאוה — St P[33] אדע חצי החכמה — St[34] om — St[35] לא — St M[36] החכם — St[37] החנף — St[38] om — St[39] מזמן — St[40] על הרע הוא — St[41] התאוות — St[42] חוזק.

ופרי ההצלחה 46חבר הכסיל מסתכן. 47כל המכיר נפשו לא יאבד ערכו [43]בין בני אדם. 48מי [44]שמוסיף דעתו על שכלו [45]יהיה לו למוקש. 49 [46]המנכה יותר חכם מן הרופא. 50כשיחסר לך מוסר שקוד על השתיקה. 51כל מי שיהיה זריז לא יתחרט. 52 מי [46a]שילחץ יכשל. 53ומי שימהר ילבט. 54כל המרבה לחשוב ימלט. 55וכל המרבה לבחון [47]ירויח. 56כל המרבה לשאול ילמוד. 57מי שישא יותר מיכולתו יפול. 58הנסיונות אין להם תכלית והמשכיל יוסיף [48]מהם בכל יום. 59ההרגילות על כל דבר שלטון. 60כל דבר יוכל אדם [49]להעתיקם בלתי הטבעים. 61כל דבר תמצא בו [50]תרבולה בלתי הגזר דין. 62מי [51]שנודע בחכמה יביטו אליו [52]הענינים בהידור. 63יספיק מן המליצה [53]ההעברה והקצור. 64אין להאשים המדבר לרוע הבנת השומע. 65מי שימצא [54]נועם האמת [55]ישפיק לו מערוך השאילות. ומי שלא [56]ישיג [57]על זה [58]שקוע בכסילות ונפתה [59]ברוב עצתו. ונמשך עם התאוה [60]בהתבונן בעניניו. ויהיה נודע ברוע המנהג מבלתי תת יתרון ללמוד. 66החרדה והדאגה בעת [61]מפקד האחים טוב מן הסבל והניחומים. ונוהם האדם על שברו [62]טוב מדאגתו. 67אין דבר ממהר לאבד הטובות כמו השקידה לעשות עול. 68מי שיבקש עבודת המלך [63]בלי מוסר יצא משלוה לחרדה. 69העלייה אל הגדולה קשה. והירידה אל הבוז קלה:

פרק אחד עשר אמר חנניה אלה אשר זכר אריסטוטלים מעניני המוסר הם [1]תחילת מה שילמד החכם לתלמידיו בשנה הראשונה עם הכתיבה [2]היונית. [3]אחרי כן בשנה [4]שנית [5]יעתיקו מן הלימוד הזה אל הדקדוק והשיר. אחרי כן בשנה השלישית לחכמת הדת. אחרי כן בשנה רביעית לחכמת החשבון. אחרי כן בשנה החמישית לחכמת התכונה והמדות. אחרי כן בשנה ששית לחכמת הכוכבים. אחרי כן בשנה שביעית לחכמת [6]הרפואות. אחרי כן בשנה שמינית לחכמת [7]המוסיקא היא חכמת הניגון אחרי כן בשנה תשיעית לחכמת ההגיון. אחרי כן בשנה עשירית יעלה [8]לחכמת הפילוסופיה והיא חכמת האותות העליונים. ואלו עשר חכמות ילמד [9]אותו התלמיד בעשר [10]שנה חכמה אחת [11]לשנה וכאשר ראה אפלטון [12]חכמת אריסטוטלים לכל מה שהיה מלמד [13]עם ניטפורש אהב אותו ושמח על שכלו. [14]וירא כי המלך [15]צוה ללמדו לאהבו. וישם [16]כוונתו [17]ללמדו עד אשר אסף עשר החכמות ויהי פילוסוף חכם כולל לכל מה [18]שקדמוהו:

St P[43] מבני — P St[44] שיוסיף — P[45] יהיה מוקש לו — P[46] המנוסה — St[46a] כל מי— St[47] יצליח— St[48] בהם— St[49] להעתיקו— M[50] החמלה— St[51] שידע— St[52] העינים, P בעיני ההדור — St[53] התעברה — M[54] טעם — St[55] יספיק — St[56] יספיק — St P[57] לזה— P St[58] יהיה שקוע — P[59] ברוע, M לרוע — St P[60] מהתבונן — M[61] הפקר החברה, P מפקד החברים -- M[62] טוב שברו מדאגתו — St[63] בלא.

Br[1] St M P אלה דברי המוסר והוא — P[2] הייוונים — St P[3] אחר כן — St P[4] בשנה. . . om — P[5] יעתיקהו — P[6] הרפואה — P St[7] מושיקה — M[8] למדריגת הפילו' — Br[9] אותם -- Br[10] שנים — St[11] בשנה — Br St[12] הבנת — St[13] אל— M[14] וירא המלך וצוה — St P[15] צוה לאוהבו וללמדו — P[16] כל מאודו — P[17] ללמדו חכמות — St P[18] שהקדמנו.

פרק שנים עשר [1]התקבצו ארבעה חכמים. האחד [2]יו״ני והשני מהו״דו והשלישי [3]מרו״מא והרביעי מפ״רס. בהיכל [4]פניסו״ס המלך וישאלם על המליצה מה היא. אמר היו״ני המליצה [5]ישור על חלקי המאמר [6]ובחירת הדברים. אמר הפר״סי המליצה ידיעת מקום [7]ההפסק והאריכות. אמר [8]ההו״די המליצה ביאור הענין [9]המורה ונועם הרמזים. אמר הרו״מי נועם ההסתפקות יהיה [10]בתחילת הטובה. [11]ורבוי הדברים [12]גורמים לקוץ [13]השומע:

פרק שלשה עשר [1]נקבצו שבעה חכמים מחכמי יון בבית הזהב ואמרו נזכור מן החכמה דבר שישאר לבאים אחרינו ואמר אחד מהם היש אחד ממנו אשר ישיג הענינים הנעלמים והגלוים על [2]המידת ידיעתם. והשיג התבונה ותנוח נפשו אל הבטחון. אמר השני אלו שלמה הכמת הבורא בתכלית הדעות היה זה [3]קיצור בחכמתו. אמר השלישי ראוי לנו להתחיל בידיעת נפשותינו קודם שנעלה [4]לידיעת [5]אלדינו. אמר הרביעי מה מאד רעה עמידת העומד במעמד שיצטרך בו לדעת [6]נפשו. אמר החמישי מי שיאהב הצלחת נפשו לא יתרפה בה [7]כ״ש אם העמידה בעולם הזה נמנעת [8]והיציאה ראויה. אמר הששי מפני זה היה טוב החבור לחכמים העוזרים בשכל ובחכמה. אמר השביעי אני לא ארע. אבל ארע [9]שבאתי בעולם הזה מוכרח, [10]והייתי משתומם. ואצא [11]משם בעל כרחי:

פרק ארבעה עשר [1]נקבצו עשרה פילוסופים [2]באפריון רצפת בהט ושש ביום מועד. ולפני כל אחד מהם תלמידו. וכאשר כלו תפלתם וקרבנותם ישבו בהיכל על [3]גרם המעלות ותלמידיהם לפניהם ואמר כל אחד מהם לתלמידו למוד מה שתשמע מן החכמה. ויהיה למוד כולכם כלמוד איש אחד. ויחל הראשון ויאמר ההתעסקות בזולת הצורך יזיק לצורך, אמר השני לשון הסכלות בקצת ענינים יותר צחה מלשון החכמה. אמר השלישי אין קיום גמול הטובה כ״א בתודת המטיב. אמר הרביעי אם לא תהיה משכיל יודע לדבר. היה שומע יודע להחריש. אמר החמישי מי [4]שיעלים צפון חליו ילאה [5]רופאו לרפאו. אמר הששי רוע העולם הזה והבא בשני דברים [6]העניות ועצלה [7]וטוב בעושר ובזריזות, אמר השביעי [8]רע שלהבת ממדורת האש. אמר השמיני סבל התלאות [9]יבא מטוב האמונה. אמר התשיעי לכל מעשה השלמה. והשלמת העולם

St P[1] קבוץ אחר מקיבוצי הפיל' התקבצו— St[2] מיון— St. P[3] מרומי— St[4] פינוסוס— St P[5] ישור חלקי— M[6] ובחירות— St[7] ההפסד— P[8] החכם אשר מהודו— St[9] om— St[10] בהתחלת— P St[11] ורוב— Br[12] גורם— P St[13] השמע ושבח המלך דבר היווני.

St P[1] קבוץ אחר נקבצו— Br P[2] אמיתת— M[3] קיצר חכמתו, St תכלית חכמתו— St[4] בידיעת — P St[5] זולתינו — P[6] עצמו — St[7] וכ״ש — M[8] והיציאה ממנה — St P[9] שיצאתי לעולם — M[10] וחייתי בו — St[11] om.

St P[1] קבוץ אחר נקבצו — M[2] באפריון אחד — M[3] על גדר — M[4] שמעלים — P[5] רופא — St M[6] בעניות ובעצלה — Br[7] וטובתם — P[8] ריע שלהבת, St רע רע שלהבת — St[9] יצא.

להזהר מן העבירות. וידיעת הבורא רם ונשא ולהאמין בו. אמר העשירי תכלית הגדולה בעולם הזה ובבא טוב השכל:

פרק חמשה עשר [1]נקבצו שלשה עשר חכמים מחכמי הפילוסופיה היונית בהיכל המלך והיה [2]בקצה ההיכל כסאות המלכים המתים מצופים זהב ועליהם בגדי רקמה ומכלולי זהב. וענקים בצואריהם וצמידים על ידיהם. וכאלו הם עומדים על [3]כסא מלכות בפנים מאירים לא נס ליחם וישבו בקצה ההיכל. ויזכרו ענין המלכים אשר היו לפניהם. ואמרו קצתם נזכור מעניני החכמה מה שיהיה מוסר ותוכחת [4]לשומעים. אמר הראשון טוב הדבר אשר דברתם כי הוא יקר מכל מה [5]שנזכור ומבחר מה [6]שנגנז. אחרי כן אמר [7]דעו כי בחליפות [8]החלפים. [9]התבונות לבאים. אמר השני לא מת מי שהקדים פעלים טובים [10]שזכרוהו בהם או השאיר חכמה שילמדו ממנו. אמר השלישי מי [11]שילמוד ילמוד ומי [12]שמתבונן יבין. אמר הרביעי דברי חכם אמת האומר כי קצת החכמה חלק מן השתיקה. אמר החמישי השתיקה טובה מן הטעות. אמר הששי אין [13]הצלה מן המות ולא יועיל ממנו המנוס. אמר השביעי מה טוב קו היושר בכל העניינים ומה מאוד רע המותרות בהם. אמר השמיני קיום המחיה נועם [14]הסתר וכבישות [15]העינינים נועם התקון. אמר התשיעי ראה עניניו מי [16]שהסתכל באחרונות. אמר העשירי לא תכשר העצה כ״א בשלשה. [17]בבחינת הענינים. וידיעת התקון. ולחשוב באחרונות. אמר האחד עשר לא תקובל העצה כ״א מן המחזיק בשלשה דברים אוהב חומל או חסיד ירא. או מאמין נאמן. אמר השנים עשר אמרתם והטיבותם והוכחתם והפלגתם ואני אומר כי שורש העניינים והשכל וענפיהם הבחינה. אמר השלשה עשר די לנו במות מוכית. ובאמונה עושר. וביראה חכמה ובהתבוננות עסק:

פרק ששה עשר [1]נקבצו אצל [2]אנו״שריון המלך [3]ארבעה פילוסופים מחכמי דורו. אמר אחד מהם ידבר כל אחד [4]ממנו במלה כוללת. אמר הראשון מבחר החכמה [5]שתיקה. אמר השני מיטב [6]האדם [7]שיכיר מעלתו ותכלית מדעו בשכלו. אמר השלישי אין דבר מועיל לאדם כמו שלא יבטח בטובות העולם הזה ולא יאמין בהם. אמר הרביעי אין נוח לגוף כמו הרצון במה שנגזר לו. ולבטוח במה שנחלק לו:

פרק שבעה עשר [1]נקבצו ששה פילוסופים וזכרו [2]חכמות הנעלמות וכי כל מה [3]שיושגו בכח הראות והשמע [4]והשימוש והמחשבה צריך לנטות ממנו והקצור מהשיגו גלוי. והרבו לדבר בזה הענין.

Br St[1] קבוץ אחר נקבצו — St[2] בקצות — Br P[3] כסאות — St[4] לשומעיהם— P[5] שנזכר — M[6] ונבחר מכל מה שנגנז — M[7] om— St[8] החולפים — St[9] התבוננות— St P[10] שיזכרוהו — M[11] שילמד — M[12] שיתבונן — Br M[13] לא יציל מן המות המגור— M P[14] הסדר — P[15] וכבישת העינים — P[16] שהשתכל — St[17] בבחירת.

P[1] קבוץ אחר נקבצו — M[2] אשריון, P אנושכמן — M P[3] ארבעה מחכמי דורו ופילוסופיהם — P[4] מכם — P[5] השתיקה — P[6] מיטב הדברים — P[7] שיכיר אדם.

Br[1] קבוץ אחר נקבצו — M[2] הכחות — M P[3] שלא יושג — M[4] והמישוש—

ויאמרו התלמידים רבותינו בארו לנו אלו הראיות [5]בבירור קרוב להבנתינו. ונקל לרעיונינו. אמר הראשון איך [6]ישיג הרגשים מי שאינו מורגש או איך [7]יגיע הרעיונים למי שלא נודע סודו ולא נודע הדרך אליו. קצרו המחשבות מהשיג התעלומות. ושבו ריקם הרעיונים ממציאות [8]הנער. [9]ואספו הדיעות קודם השגת התבונות. אמר השני מי שילאה לדעת נפשו. ילאה לדעת זולתו. ומי שצר לו [10]במבחר הענינים יקצר מהשיג התכלית ומהבין התבונות. אמר השלישי לענינים [11]הגלוים אמתות נעלמות יחייבו תקון המלאכה. והם גורמים הקיצור מהשיג אותם בדעות ובמחשבות. ואולם יעלו אליו במחשבתם[12] לא באמת. וידעהו בראות הרעיון ולא בראית העין. ואפשר שתפול המחשבה על דבר כלי מושג ברעיונים [ובלתי מובן.] אמר הרביעי אמתת [13]הרעיונים יגלו בהגיע המגיע אליה ובהדבק הרוחות בהם וכאשר יגיעו אליהם יתאחדו בהם ויתחברו ויבואו בכללם. אמר החמישי ההגעה לא [14]תהי אלא אחרי הבדל הזך מן העכור וידיעת הנסתרות מן הגלויות. והסכמת הנעדר [15]מן הנמצא. והזכות אינו אלא לנפשות לא לגויות. [16]ובהפרדם יתאחדו ובהבדלם יתחברו וידבק הזך בזך. וישובו העכור על העכור. אמר הששי [17]ראותינו מתגברות ועולות [18]עד הגבול אשר לא יעברוהו ורעיונינו משוטטים במרחב אשר יקצרו [19]מהשיגו. וילאו להקיף עליו כי הוא דק מהשגת ההרגש. והדעות יכלו בטרם השגתם. והרעיונים יכלו קודם הגעתם. והמחשבות תלוית מתודעות בקצורם [20]מדעות באמתתם מנועות [21]מדעות איכותם:

פרק שמנה עשר 1 [1]אמר [2]אמיאוס כי היה לפלוסופים קבוץ גדול [3]בסעודת [4]חדקיל [5]המלך אשר עשה לבנו וצוה לבעל [6]המוסיקה לשקוד לפניהם. וללמוד מפיהם מה [7]שידברו מעניני המוסיקה אמר אחד מהם המוסיקא [8]ענין נכבד נלאתה יכולת הדבור להראותו ולא [9]יכלו. להראתה אותו הנפש בכח הנגון. וכאשר נגלתה [10]שמחה הנפש בה [11]ונשתוקקה אליה ועל כן שמעו אל הנפש והאזינוה ועזבו ענייני הטבע [12]ולהסתכל בו. 2 אמר [13]השני יתרון המוסיקא מתחבר עם כל מלאכה כאיש המשכיל מתחבר אל [14]כל אדם. 3 אמר [13]השלישי [15]המניע כשיהיה [16]בחוץ יניע הנפש. וכשיהיה מבפנים [17]יניעו המיתרים. 4 אמר [13]הרביעי חבור הקולות בנגונים כחיבור האויר באויר וכשיצא אחד [18]מהם [19]מקול חבירו בתוספת או בגירעון יהיה הפירוד. והוא כמו העשן

P[5] בביאור — M P[6] ישיגו — M P[7] יגעו — M P[8] הנעדר — Br P[9] ואפסו — P M[10] במרחב — P[11] הגדולים — M[12] לפי מחשבתם — M P[13] העניינים — M P[14] תהיה — M P[15] עם הנמצא — P[16] ובהתפרדם — Br[17] תאוותינו — M[18] על הגבול — P[19] השגותם — P[20] מעידות — M[21] מדעת.

P M[1] קבוץ אחר מן הפילוסופים ודבריהם בענייני הניגון והמושיקא — P[2] אימינוס, B אמינוס — P[3] לסעודת — B[4] הדקל — P[5] om — P[6] המושיקא — Br M P[7] מה שיאמרו ממליצותם במוסיקא — P B[8] יתרון — M P[9] ולא יכלה להראותו והראתה אותו — M[10] שמחת — M P[11] והשתוקקה — P[12] ומלהסתכל — B P[13] אחר — B M[14] לכל — P[15] הניגון — P[16] מבחוץ — M P[17] יניע — M[18] om — P B[19] מקו חברו.

עם הרוח ההולך ימין ושמאל. 5 ואמר לבעל המוסיקא מדוע תנועות הקולות [20]ושבירת הנעימות [21]וסיבובן בגרון יערב ינעם. ולא יערב כן [22]דבר המספר. אמר כי אלה [23]התנועות ינחיל הספור נעימית ודקות כמים הנגרים מראשי ההרים על צוארי הסלעים שהב יותר מתוקים ועריבים מן המים אשר בבטן הנחלים והמעינות 6 והיה מנהג אחד מן הפילוסופים בשבתו בבית משתה היין [24]אמר [25]לקראת בעל המוסיקא עורר הנפש לקראת כחתיה הנכבדות מן הענוה והיושר וסבר הפנים. והגבורה והחנינה והצדק והנדיבות. 7 ויצא [26]אחד מן הפילוסופים עם [27]תלמיד [28]וישמע קול כנור. ויאמר לתלמידו לכה ונקרבה אל זה הכנור אולי נלמוד ממנו צורה נכבדת. וכאשר קרבו אליו שמעו קול רע ושיר [29]בלתי מתוקן. אמר הפילוסוף אמרו המנחשים והקוסמים. כי קול הכוס ובת היענה יורו על מיתת האדם ואם הדבר אמת קול זה האיש יורה על מיתת הכוס. 8 אמר החמישי הנפש כשתתבורר [30]תנגן בנגינות [31]המעציבות ותזכור עולמה הנכבד וכשיראה הטבע זה הדבר וידענו יתיצב [32]בפניה בכל מיני ציוריו [33]ויציגם [34]לפניה אחד אחד עד שישיבנה אליו. ותעזוב מה שהיתה בו מענין עצמה. ותתעסק בנגוני הטבע ותתבור החבור הנכבד ותשקול הנגונים המתוקנים. [35]ותמשוך עם הטבע ולא תחדל מעשות כן עד אשר תשקע בים הטבע בכל כחותיה:

פרק תשעה עשר 1 [1]נקבצו עדת [2]פילוסופים [3]במבחר גדול בזמן [4]אנטופיאול אצל [5]פורינוס החכם. [6]ושלח המלך אליו סופרו לשמוע חכמת החכמים ולקבוץ אותם באוצר חכמתו. ויאמר פורינוס החכם מי שידע להחביר [7]תנועות הנפש עם הטבע [8]כחבור תנועת ארבעת המיתרים עד אשר יתנועעו כולם יהיה שמחת העולם ותענוגיו עם תענוגו. וזכרו מקיף עליהם כשירצה להתענג באיזה מין מהם יוכל לעשות. 2 אמר [9]השני הנגון יתרון נכבד נלאה ההגיון לבאר אותה במלותיו. [10]והוציאה [11]באוזן כמו טבעה. ותבאיהו אל הנפשות בכחה ויקבלוהו ממנה מפני הטבע אשר בה. [12]וירוחו בה בשומעם אותו וישתוקקו אליו ויזכירוהו כשלא יהיה נמצא עד אשר השיבוהו פעמים רבות [13]השבה אשר תנוח [14]בו הנפש וינעם לה ויקל עליה. 3 אמר [9]השלישי [15]משוש בקול הערב יהיה משני דרכים. [16]או שתהיה משוטטת ודורשת הצורות מעצמה ושקיעתה בים עצמה. [17]ומי שיגע אליה מן הטבע תשיבהו אל מה שיש אצלה ותקבלהו בו. ואם תמצאהו מתחבר תשמח בו. ותגלה אותו

M[20] ושבירת הנשמות — P[21] וחיבורם — M[22] הדבר -- P M[23] אלה השבירות והתנועות — B[24] יאמר — B[25] לבעל — [26] B P מקצת הפיל׳ — P[27] תלמידיהם — P[28] וישמעו -- B[29] בלי מתוקן — M[30] תרנן — P[31] המעצילות — P[32] לנפש -- B[33] ויגישם, P וישיגם, M וירגשם — Br Br[34] לפנים אחד באחד -- M[35] ונמשך.

M P[1] קבוץ אחר נקבצו — Br M[2] עדת הפל׳ — Br M P[3] במחבר גדול להם— Br[4] אנטופיאל — M[5] פוביאוס — B[6] ושלח אליו אנט׳ סופרו, P ושאל אליו אנט׳ המלך-- P[7] תנועת השכל ותנועת הנפש, M תנועת הנפש ותנועת השכל— M P[8] כהחביר— P[9] אחר— P Br[10] והוציאה אותה בניגון — P M[11] מאוזן — P[12] וירוויחו — P[13] om, M הסבה— M[14] בה — P[15] משוש הנפש — M P[16] או מפני — Br P[17] ומה שיגיע.

בתבנית נכבד. 4 אמר [9]הרביעי יתרון האדם על כל בעלי החיים [18]הגיון
ותבונה. ואם ישתק ולא יבין ישוב בהמה. 5 והיה אפלטון אומר לא יתכן
למנוע חשק הנפשות בנפשות [19]בחשק הגויות בגויות. 6 והיה אומר לבעל
המוסיקה [20]תראה לנו זמן הציצים בציציו והערוגות במיני בשמיהם 7 והיה
אפלטון אומר צפור הדרור וכל מיני העופות וכל מיני הסוסים והגמלים
ישתוקקו ויכספו לקול המוסיקה 8 והיה מלך אלכסנדר ממעיט לשתות
[21]ולשקוד בבית משתה היין. וכשיועץ להלחם עם [22]אויביו או לערוך לקראת
[23]צבא יצוה להניף מיתרי הכינור. וכשתשקע נפשו בים המחשבות [24]והעצות
יכה על מגינו אשר בין ידיו [25]ושרביטו ויחריש המנגן. ואמר מצאתי תועלת
בחכמת המוסיקא במרוצת הסוסים וערוך [26]השלטים ולהוציא החילים
ולא עמדתי במלחמה [27]ימי אשר לא ידעתי ממשקל נפשי [28]ומחבור מניניה
[29]ומשקל הנלחם עמי אם אני נוצח או נצוח. 9 ואמר אריסטוטלים תוצאות
המוסיקא [30]יעוררו העצה הרחוקה. ויקריבו המחשבה הנודדת [31]ויהדרו
הרעיון היעף עד אשר ישיב מה שאבד [32]וישתדל מה שנתעצל ויהיה זך
מה שנעשה עכור. ויתערב בכל עצה ומחשבה. וימצא ולא יטעה וישלים
ולא יאחר. 10 ואמר [33]סוילון ראיתי האלים בשעת הניגון ותקיעת החצוצרות
והמחולות ישפילו לארץ [34]ראש עד אשר [35]ישנו מפני התענוג אשר ימצאו
[36]בנפשותם 11 וישב אלכסנדר והוא נער עם אביו ואנשי ביתו בבית משתה היין
ונגן בעל המוסיקא נגון אהבה וחברה והחביר בין איש מאנשי הבית ובין
שפחת המלך ויכעס המלך ויאמר למנגן הלא ידעת [37]כי כתיב שלא יתחברו
[38]גופות בני חורין עם גופות העבדים. פן יהיה הבן גרוע. [39]אל תשתו מן היין
פן [40]ישנו דעותיכם וישחית מחשבותיכם ואז אמר אריסטוטלים לולא [41]גדלת
הנפש [42]הגברת [43]עליו היינו אומרים כי אין מוסר עם ענוה נכבד מזה.
אבל נדע כי גדלת הנפש [44]ויקר הרוח גרם לו [45]זה. [46]אמר לו על מה
כעס. אמר על חבור הנכבד בנקלה. ושתותו מן היין מה שלא יכיר בו
היתרון וההסרון. 12 ושמע אריסטוטלים תופש כנור [47]ינגן נגון [48]יבחנו בו
היתרונות [49]מהחסרונות ואמר איך יהיה יכולת בטבע להבין זה לולא הנפש.
13 ואמר [50]המחשבה מביאה המדע אל הדבר הידוע. והמוסיקא [51]מביאה
אל המדע הרוחני. 14 ואמר [52]טיטוס מנהג אנשי רומי כשיכבד [53]החולי על
החולה ישמיעוהו הנגון [54]ויקל מעליו. 15 ואמר אפלטון לבעל הכנור והוא
היה מנגן בקול. זה [55]הקול גשמי ואין לנו צורך בו. אמרו לו רבינו ואתה

P[18] בהגיון ותבונה, M בהגיון ובבינה — Br[19] B אלא חשק — M[20] הראה — P[21] ולשקות — P[22] עם מלך, M אל המלך M[23] צבאו צוה — P[24] om — Br B[25] בשרביטו — M[26] השלטנים — P[27] כל ימי, B מימי — M P[28] וחבור מנייניה — P[29] ממשקל — P[30] יוציאו ויעוררו — Br[31] ויחדרו — M[32] וישתכל מה שנעצל, P וישתדל מה שנעצב - B[33] סולון — Br[34] ראשם — M[35] עד ישנו מן התענוג — P[36] לנפשותם — P[37] כי בתורתינו כתוב — P[38] לבות — M[39] ואל תרבו לשתות — B[40] ישנה — P[41] גדלות -- P[42] הגוברת — P[43] עלינו — M[44] P ויקרת — M[45] לזה — M[46] אמרו לו -- P[47] מנגן — M[48] יבחרו — P[49] מן החסרונות — P[50] המחשבה כח — M[51] מגעת — Br[52] סויטוס, M סניטוס — P[53] חולי החולה — M[54] ויקל חליו מעליו, B ויקל מאליו — Br[55] זה קול גשמי.

גשמי אמר כי גופי עובד לשכלי. 16 ואמר אפלטון התענוגים שלשה. האחד מהם תענוג ההגיון והכנור. והוא אשר יעורר השמחה. ותענוג אחר חי [56]והוא אשר יפוץ מן הטבע. והשלישי בינוני ביניהם והיא תנועה נגד הגוף החי. וקודם שתתנועע היא רוח נופלת [57]כמין הנוח. [58]וכשינוע אותה [59]יעוררה הזכרון. [60][וגלויה עד מה שיפוץ מן הטבע. ותעלומה נגד התנועה]. 17 ואמר עוד כי הטבע הוא תחת הנהגת הנפש כי המדות הטובות והפעלים הנכבדים הם לנפש. 18 ואמר צורת הרע כשתנוע ולא תגלה תעורר הפחד ואם תגלה תעורר האבל. וכן צורת הטוב כשתנוע ולא תגלה תעורר השמחה. ואם תגלה תעורר התענוג. 19 ואמר אריסטוטלוס לתלמידו והיה מנגן. אמר לו עורר צורת הגבורה. הבינות. אחרי כן אמר לו אראה בך [61]אותות ההבנה. אמר לו ואיך. אמר אריסטוטלים ראיית [62]ההבנה השמחה ואיני רואה אותך שמח. 20 ואמר אפלטון ברוב עסקי החכמה קיום תענוג השכל. וכן ברוב [63]ציורי הגופות העליונות קִיום תענוג הטוב [64]ועל כן התמד ציורי הדיעות [65]ויתמידו לך השכל. 21 ואמר [66]ראית ההבנה מציאות [67]התענוג עם קצת הרגשים יראה התענוג. 22 ואמר [68]אלכסנדר אפשר [69]שאראה האדם מתנועע אצל המוסיקא. ולא אראה [70]ביניהם הפרש ולא חלוק ולא תקדים תנועת [71]זה אמר לו זהו חשק והוא הגיון שכלי. והחושק השכלי [72]לא יצטרך להמתיק מיליו לחשקו בהגיון [73]הגשמי אבל ימתיק לבו וירמוז לו [74]בגלוי שחוק מפיו ובקריצת העין. ובתנועה נעלמת [75]בגיו זה העין ובעפעף וברמיזה. וכל אלה הם [76]מליצים [77]מדברים אלא שהם רוחנים פשוטים. אבל החשק הבהמי ישתמש בהגיון הגשמי להליץ [78]בידו. ויזיף גלוי חשקו החלוש. 23 ואמר אפלטון מי שיהיה דואג [79]ונעזב ישמע נגיני הנפש הנדיבה. כי הנפש [80]כשתעזב ותדאג ידעך אורה. וכשתשמח יזהיר אורה [81]ותראה זיווה. ויראה מן [82]התשוקה כפי כח קיבול [83]המקבל [84]כפי זכותו ונקיותו מן החונף ומן [85]הנוטף. 24 אחרי כן אמר המלאכות שלוש. או שיהיה [86]הדבור. או שיהיו שניהם שוים. [87]ואשר יהיה בו הדבור יותר מן הפעל. הוא כמו ספור המעשיות והמשלים אשר הוא במלות ולא יהיה בפעל. ואשר יהיה בו הפעל יותר מן הדבור. הוא כמו הרופא [88]אשר מעשיהו יותר מדבריו. ואשר ישתווה בו הפעל עם הדבור הוא מלאכת הנגון ועל כן היא מִבחר המלאכות והוא [89]שיהיה דבורו ומעשייהו דבר אחד [90]כמו תופש הכנור אשר נגונו כפי תנועותיו :

P[56] ואשר יפיץ — P[57] במין — P M[58] וכשגיע — P[59] עוררת — M[60] וגלויה נגד מה, P וגלויה — התנועה om — P[61] צורת ההבנה — P[62] ההבטה — P[63] ברוב הגופות — P[64] ועל — השכל om — M[65] ויתמיד — Br[66] ראיות — Br[67] התענוג וכשישטטף התענוג עם — P[68] אלכסנדר לאריסטוטלים — P[69] שהאדם — P[70] בהם -- B[71] תנועת זה על תנועת זה — P[72] שלא — P[73] הנשמר — P[74] בגלוי שחוק מפוזר, Br בגילוי מפיו — B[75] בגב זה העין, M בגב העין, P ובעפעף וברמיזה om — M[76] וכל אלה מליצים — M[77] בדברים — P Br[78] בעדו — Br P[79] ונעצב — P[80] כשתתעצב — Br P[81] ויראה — P[82] השתוקה — M[83] קבול המקבל והמקבל — M[84] כפי כח זכותו — M[85] הטונף — M P[86] הדבור יותר מן הפעול במלאכה או שיהיה הפעל יותר מן הדבור — Br[87] וכאשר — Br B[88] כי מעשיהו — P[89] שיהיו דבריו — P[90] כגון.

פרק עשרים 1 [1]אמר [2]קיירוס אולם עשינו המיתרים ארבעה כנגד הטבעים המורכבים באדם שהם ארבעה. [3]ושמם מיתר [4]השורק הנקרא [5]זיר כפי הגבורה. והגבורה [6]נגד [7]המרה הירוקה. והמיתר המשנה הנקרא מתנה כנגד הצדק. והצדק כנגד הדם. והמיתר המשלש הנקרא מתלת כנגד היושר. והיושר כנגד הליחה הלבנה. והמיתר האילם הנקרא באם כנגד המחילה ויקר הרוח. [6]והמחילה וינקר הרוח כנגד [7]המרה השחורה. ויתחייב מן המיתר המשנה השמחה והששון. ויתחייב מן המשלש הפחד ומורך הלבב. ויתחייב מן המיתר האלם [8]אשר כנגד המרה השחורה [9]הדאגה והשמחה. יבואו ממה שיעורר טבעם [10]במסך הטבעים. [11]והמשלש המיתר [12]השורק [13]והמשלש אל המרה הירוקה עם הליחה הלבנה כמו זמן החום והחורף והוא כמו הגבורה והמורך. [11]והמשלש המיתר [14]המשנה אל הדם ואל המרה השחורה. והוא כמו [15]זמן הסתיו וזמן החום והוא [16]כמו השמחה והיגון כי הם [17]תועלת משתנות. כמו האצבעות [18]והיתרות אשר ישתנו בכל [19]מיתרי הכינור [20]מחלק הגבורה. המלכות והנדיבות [21]וסבר. ומחלק המורך הזילות והכילות [22]והחושך. [23]והביז והחולש. ומחלק השמחה. התענוג והחשק ונעם המדות. ומחלק [24]השחורה ביטול התאוה והיגון. 2 ואמר אחד מן החכמים אישון העין [25]מראת הנפש. 3 ואמר אחד צריך [26]למשורר להראות ענין הנפש בשירו וראוי לכינור [27]להלבישו ניגון אשר יאות לו. 4 ואמר [28]אקליוס המוסיקא מלאכה תחביר כל מין אל מינו [28a]משתמשת" בטבעים" ומעוררת [29]הנח ומניעה הנד. 5 וזכר [30]אפריום [31]הכלל העולה מדרך המלחמה ואמר כי הנלחם כשיבא במערכת צריך להשמר. [32]וכשישמר יכשר ואם לא [33]יעשה תכבה האש ותשקט התנועה ויתקרר [34]הגוף עד [35]שיראה כמי [36]שימלאהו רתת ורעד וישחתו המעברות [37]ויסתם החמימות תתנועע במשקל ותבער וכאשר יבעיר המשקל החמימות תגלה צורת הגבורה כי תנועת המלחמה שקולה במשקל המוסיקא וזה מאמר ידוע אצל גבורי המלחמות ואעפ"י שאין כל גבור יכול לספרה אלא אם יהיה מחודד ומשכיל בסודות המלחמה ובעבור זה היו רבים מאנשי הגבורה [38]כשיבאו ישתו מעט יין לעורר התנועה ולהעביר הדאגה והפחד אשר ימצאהו [39]והיה בתחילת בואו [40]במלחמה ערוך מפני הדלקת היין

P[1] פרק בהרכבת הכנור והמיתרים אמר — M[2] קיטוס, P קירוס — P[3] ושמו — P[4] השוכן — P[5] זר — Br[6] כנגד — P[7] מרה — M[8] אשר הוא -- P Br[9] הראגה והדאגה — B[10] בממסך, M למחסך — P[11] והמשלנו — P[12] השכון — P[13] והמשולש— B[14] המשנה והאלם אל הדם, P המשנה והאלם אליהם — P[15] om — P[16] om — P[17] מעלות משתנות — P[18] והידות — P[19] בכל מיתר ומחלק הגבורה — Br[20] ומחלק הגבורה והמלכות — Br P[21] וסבר הפנים — P Br[22] om — P[23] והבוזה — M P[24] ומחלק היגון בטול התאוה ואמר — M[25] מראה הנפש — M[26] המשורר — P[27] להראות נגון — P[28] אקלוס, B אקלידס — Br[28a] ומשתמשת בטבעים — M[29] ומניחה הנע — Br[30] ארפיאוס, P אפופאום — P M[31] ארפ' העלה מדרך המלחמה— M[32] וכשישאר יכשר— M[33] יעשה כן — P[34] הגוף וכשיתקרר הגוף — P[35] עד שתראה כמו — P Br[36] שימצאהו— M[37] ותסתם החמימות וכשתסתם תתנועע — P M[38] כשיבאו במלחמה — P[39] ויהיה — Br[40] במלחמה כאשר יעלה הדלקתו בחמימות--

בחמימות היסודות אם כן היין הוא עילה תניעהו מחשבות בּ‍ִלי המוסיקא. [41]והגבורה תודיע בעלי הגבורה כי כשתשלם המחשבה ותגמר [42]תראה הצורה הנפלאה. 6 ואמר השיעור המעט מן היין יעורר המחשבה ויהיה עריבות הדיבור מתיקון המשקל כי כל דבר שקול הוא ערב ואפשר שיהיה עריבות הדיבור מדקות הכחות המתקבצות:

נשלם [1]שער הראשון

השער השני במוסרי הפילוסופים וחכמי יון וחדותם ורמיזותם אשר נכתבו בספר למען יעמדו ימים רבים כי בחכמת הטבע ידם רמה ברוב ולא יראה ולא ימצא ברוב יגיעיהם עון אשר חטא ולו תשעה עשר פרקים:

פרק ראשון אמר סקראט 1 אילו יחריש מי שלא ידע [2]יבטלו המחלוקת 2 כאשר הוא ראייה הישר על הטעות. כן לא יודע המושב הטוב. כי אם במושב הרע. ולא יודע החלק למי שלא הרגיל בהפכו. והדבר אשר ישמחו בו. הוא אשר ידאגו עליו 3 ואמר ששה לא יחסרו דאגה המקנא. והחומד. והעשיר המפחד מן הריש ומבקש מעלה שהוא פחות ממנו. והיושב [3]עם בעלי המוסר ואינו מהם ומי שיש לו זמן מועט [4]מהעשיר 4 ואמר מי שיכבוש סודו. יעלים מבני אדם עניניו. 5 ואמר לשון הצדק טוב לאדם מן העושר אשר יאכלנו ויורישנו. 6 ואמר מי שמושיב נפשו במושב המשכיל יושיבוהו בני אדם במושב הכסיל. 7 ואמר מי שיהיו בני אדם בעיניו [5]שוגים לא יהיו לו חבירים. 8 ואמר אל תמאס [6]כסף מי שירצהו השקר. 9 ואמר [7]רוע הקורבה מבני אדם גורם החברים הרעים. על כן היה בין בני אדם בינוני. 10 ואמר מבחר הדברים אמצעיתם. 11 ואמר הדאגה תלחץ [8]הלב. 12 ואמר הדאגות מדווי הלבבות כאשר [9]החוליים מדוה הגופות. 13 ואמר רדוף אחר המות [10]יתנו לך חיים. 14 ואמר אם לא תשיג שאילתך במתינות ובהתאפקות באיזה דבר תשיגה. 15 ואמר אנשי [11]העולם בטוחים במגילה. כל אשר יפתחו קצתה. יסגרו קצתה. 16 ואמר בבטן האדמה מתים ועל גבה חולים. 17 ואמר אורך הימים יאבד כל דבר. 18 ואמר המתינות ימלט מן המכשול. 19 ואמר [12]הטוב והרע שני דרכים ובעלי כל לשון [13]ראוים לו. 20 ואמר טוב מן הטוב עשותו. ואמר רע מן הרע עשותו. 21 ואמר יש לי תקוה במשכיל ההולך ודל יותר מן הכסיל המצליח. 22 ואמר [14]דעות מתנות הבורא והמוסרים קנינים.

---

[41] B M והתנועה תודיע — [42] P M תראה.

[1] B Br M שער מוסרי הפיל' הנזכרים בחכמה ובבינה מוסרי סקראט אמר סקראט אילו— [2] Br M בטלו — [3] Br M עם בעלי — [4] P שהעשיר — [5] P M Br שוים — [6] P M Br קצף— [7] P M Br רוב הקורבה — [8] P Br הלב והעצב תדחק הלב, M הלב והעצב ישחוק וישחית הלב — [9] M P החלאים מדוי — [10] Br M ינתנו לך — [11] Br העולם כמגלה, R כטורים במגלה — [12] P הטוב שני דרכים — [13] P ראווים — [14] Br M הדעות —

23 ואמר כמה איש שמח בדבר אשר בו חליו, וכמה ירא מחולי אשר הוא רפואתו. 24 ואמר מי [15]שנוסה לקבל כמי [16]שנתנה לו טובה והודה. 25 ואמר אם לא יהיה שכל איש גובר עליו תהיה מפלתו בדבר הגובר עליו. 26 ואמר כל עושה רע הוא מת ואם הוא בנוה החיים. והמטיב [17]חי. ואם הוא באשמני המתים. 27 ואמר החכם [18]רופא הדת והעשיר [19]חולי [20]הדת. ובראותך הרופא ימשך החולי לנפשו איך ירפא לזולתו. 28 ואמר לא תהיה שלם עד יבטח ממך אויביך. כל שכן כשלא [21]יבטחו בך אוהביך. 29 ואמר העושר מעטה הגאוה והגאוה מרכבת הרשע. 30 ואמר מי שיקרה נפשו [22]בעיניו. תיקר האדמה ושוכניה בעיניו. 31 ואמר ייראו מי שישנאהו לבכם. 32 ואמר מי שלא יכיר הטוב מן הרע הציגהו עם הבהמות. 33 ואמר העולם שלל הזריזים ודאגת [23]הפתיים. 34 ואמר אין טוב בחיים כי אם לאחד מן השנים מדבר חכם. או מחריש [24]שלומד. 35 [24a]ואמר חכם חולק טוב מכסיל מודה ואמרו לו [25]לתלמידיו [26]לא יהיה מודה מורה וחכם לא יהיה חולק. אמר [27]להם אמת כי החכם יהיה חולק והכסיל יהיה מודה. 36 ואמר החשק כח בראו הבורא [28]למען יהיה כל [29]חי יכול [30]לדחות הכח ההוא כי היא דוחקת אותו על תאותו להוליד. כדי שתתקיים צורתו בעולם. כי [31]אם בקיום מה שבעולם הזה סבה ואולם היה החושק מתאוה הצורות היפות למען יצא פריו מיטב הפרי ומבחר הצורות. ואמר מי שלא יהיה [32]נאמן. 37 ואמר יוודע החוטא ברוע אחריתו. ועל [33]כן לא תזהר ממנו עד [34]תדענו. ולא תדענו עד אשר תחטא ועל כן יש [35]בין האדם ובין היושר טעיות רבות. 38 ואמר הלשון משרת הלב. 39 ואמר [36]טוב [37]במה שנתנה לו חכמה [38]וידאג לחסרון הזהב והכסף. ומי שנתנה לו השלוה והמנוחה וידאג לחסרון החולי והיגיעה כי פרי החכמה השלום והמנוחה. ופרי הזהב והכסף החולי ורוב היגיעה. 40 ואמר להעתיק השמח משמחתו נקל מהעתיק הדואג מדאגתו. 41 ואמר מה יתרון בחיים אשר יחסרו מן [38a]השעות ובריאות הגוף מזומן [39]לרגעים. ויש לתמוה ממי שימאס המות והוא בנתיבתו. ולא מצאתי אדם שלא יברח מן המות והמות [40]תשיגהו. 42 ואמר לאחד [41]מתלמידיו אין המצאת הטובה אלא מאת הבורא. אמר אמת. אמר א״כ מדוע תמאס לראות פני מי שלא מצאת הטובה אלא [42]מזכותו. 43 ואמר מי שיכיר העולם לא ישמח בטובתו ולא ידאג על רעתו. 44 ואמר הוגע נפשך היום למנוחתך מחר. 45 ואמר [43]החדוה בעת התלאה גורמת הדאגה.

P[15] שנוסה וקבל, Br שנסה — M[16] שנתנה עליו טובה והדרה — P[17] חי באשמני המתים — M[18] רפואת הדת — P[19] חלי — M[20] הדעת — M[21] יבטח בך אוהבך — R M P[22] בעיניו תקל האדמה ושוכניה בעיניו ומי שתקל נפשו בעיניו תיקר — M[23] הפותים, Br הפתאים — P[24] לומד — P[24a] חולק החכם טוב — Br[25] תלמידיו — M P[26] הכסיל לא יהיה מודה והחכם לא יהיה חולק — Br[27] להם כי החכם — P[28] למען כל חי, M למען לא יהיה — Br B P[29] כל חי, כלתי — P[30] למחות — M P[31] אין בקיום — Br P[32] נאמן כעת, M om — Br[33] ועל כן תזהר — P[34] שתדענו — M[35] בין בני האדם — M P[36] לא טוב — Br[37] למי — M[38] שידאג — M[38a] מן התשועה — P[39] לפגעים — M P[40] משיגהו — P Br[41] מתלמידיו המצאת — Br M P[42] מאתו — M P[43] החרדה—

46 ואמר מבחר הרעים מי שישיב ריעיו מן הרע אל הטוב. ותוקף הגבורה מי שידחה בה ההיזק מבני אדם. ומבחר מנהגי היושר טוב הקנין ושיעור ההוצאה. 47 ואמר כי מנהג הכסיל [44]בטעות [45]שישים זולתו. ומנהג [46]לבקש מוסר להאשים נפשו. ומנהג המשכיל [47]החכם לא יאשים נפשו ולא זולתו. 48 וראה סקראט מלמד ילמד לנערה הכתיבה אמר הוי המלמד לא ישקו החץ אלא לירות בו יום אחד. 49 ורצה אחד מתלמידיו לנסוע ואמר לו צוה אותי אדני החכם. והשיב לו היה חושד מי שתכיר והיה נזהר ממי שלא תכיר ולא תקוץ להרחיק רע המדות. ואם תחנה במחנה לא תלך יחף בלילה ולא תטעם צמח אשר לא תדעהו. ולא תבחר הדרכים הקצרים. ובחר [48]החורבות אע״פ שיהיו רחוקות. 50 ואמר שימו רשותכם ביד הבורא ואתם אל [49]תבחרו. כמה איש אשר יבחר לעצמו דבר אשר יהיה בו מפלתו. 51 ואמר [50]ראוי לכל בעל שכל להשמר מכל מקרה. והמקרה הרע מכולם מי שיהיה משחית למידות הצדק. 52 והחושב [51]ברוע [52]האחרות. [53]יעזרהו להשיג החכמה 53 ואין היזק מזיק לנכבד ולנקלה כמו הממהר להאמין ברכילות [54]ולהבין רע בין אחים. 54 ואמר המנכה יוסיף דעת. והמאמין [55]יוסיף אימון והבוטח יוסיף השתדלות. והמשתדל על עסק יוסיף כח [56]והמתעצל יוסיף חולשה. 55 וכתב סקראט אל [57]מלך זמנו ומת לו בן אחרי שבח האל דע כי הבורא שם העולם הזה בית אבדון. והעולם הבא בית הגמול. ושם יגיעת העולם הזה לגמול העולם הבא [58]סיבה. וגמול העולם הבא מן העולם הזה חלף. ויקח מה שיקח במה שיתן. וינסה [59]מי שינסה כדי לגמול אותו. 56 ואמר לא תתקן [60]לבעל הטעות טעותו. כי ילמד ממך [61]חכמה וישוב לך לאויב. 57 ואמר העונות הגלויות ישחיתו הטענות הברורות. 58 ואמר כי הסיבה אשר ישיג בה העצל חפצו היא אשר תפריד בין החרוץ ושאילתו. והדבר אשר [62]יפריד בין הפרנסה ובין המשכיל הוא יביאה לכסיל. 58 ואמר האמת הוא חרב על השוא. 60 ואמר מי שיהיה הבצע והתאוה לו למרכב לא ימוש העוני מהתחבר לו. 61 ואמר לא יהיה החכם חכם עד שיכבוש כל תאות הגוף 62 והיה אומר בניי השכילו בצל מי אתם. ואם לא תשכילו הזהרו מן העולם ואם לא תדעו להזהר מן העולם תחשבו אותו קוץ ודרדור. ודעו וראו אנה תשימו רגליכם. והזהרו מן התאוות כי הלבבות התלויות בתאות העולם דיעותם רחוקות מהאל רם ונשא. 63 ואמר בעט [63]תנועות העט רסן על תנועת יתרי הכינור. [63a]ומלאכת ההגיון מוקדמת על מלאכת הטבע. 64 ואמר איש לסקראט מדוע לא ראיתיך מעולם נעצב אמר לו מפני שאין לי דבר שאם [64]אחסר אותו אעצב עליו. 65 ויען אחד מן המהתלים ויאמר

M[44] בטענותיו — Br M P[45] שיאשים — Br M P[46] מבקש המוסר — P[47] החכם שלא יאשים— M P[48] הרחובות — Br P[49] תבחרו כי כמה — Br[50] ועל כן ראוי — M[51] ברעה— M[52] אחרונות, P האחרונות — M[53] יעזבוהו — M[54] ולהביא — M[55] יוסיף ממון — R P[56] והנתעצל — M[57] אל מלך שמת לו, P אל מלך זמנו אחרי — P[58] שבת — P[59] וינסה מה שינסה, M במה שינסה — M P[60] על בעל — P[61] טענה — Br[62] תפריד— P[63] תנועת— M[63a] ומלאכת הכנור — M[64] שאם יחסר אתעצב—

לו [65]אם [66]נשבר החבית והיתה לו [67]חבית לסקראט למחסה מזרם וצל מחורב אמר לו אם תשבר החבית לא ישבר המקום. 66 ואמר לו בן המלך אני דואג עליך אמר לו ומפני מה אמר לו מפני שאני רואה עניותך וחסרונך. אמר לו [68]אילו ידעת מה הוא העניות היית דואג על עניות נפשך ולא היית משים [69]לבך לעניותי 67 וכאשר רצו להרגו אמר לו אחד מתלמידיו מה תצוה לעשות [70]מגופך כשתמות אמר לו מי שיצטרך לפנות המקום. יתעסק בזה הדבר. 68 אמר והביט אליו אדם כשהיו מוליכים איתו להורגו. ויאמר לו יקשה בעיני על אשר יהרגוך על לא חמס בכפיך. אמר לו אם כן היית רוצה שאהרג על חמס. 69 ויאמר [71]לו [72]הוגד הוגד לי כי אמרת כי הצלמים לא יועילו ולא יזיקו אמר אמת כי למלך ולסיעתי יועילו ויזיקו. אבל לסקראט ולסיעתו לא יעילו ולא יזיקו .70 ושבחהו אחד מעמי הארץ והוא בכה. ויאמר לו אחד מתלמדיו אדונינו הפילוסוף ולמה אתה בוכה והוא משבח איתך. אמר [73]לא שבחני אלא מפני שיאותו וידמו קצת מדותיו למדותי. על כן בכיתי. 71 והביט אחד מתלמידיו לאשה יפה ויאמר לו מדוע אתה מביט אליה. אמר לו אני מביט [74]לנועם צורתה. אמר לו הפוך אותה [75]ויגלו לך מומיה. 72 ויאמר מי שישרו מדותיו תנעם מחיתו ותארך שלוותו וימעטו אויביו. ונועם המידות ינחיל האהבה ויחזיק הידידות והוא מביא אל המעשים הטובים. כאשר רוע המידות מביא אל המעשים הרעים. ומי שישרו מדותיו תתחזק אהבתו וימשכו הלבבות לקראתו ומי שירעו מדותיו תגדל איבתו וכל [76]רואיו ידודו ממנו [77]ונועם המידות גורם הצדקות והמעשים העליונים ורע המידות גורם המעשים הרעים ומי שינעמו מדותיו יהיה אהוב. ומי שירעו מדותיו יהיה מאוס. 73 אמר סקראט הנשים פח [78]יקושים לא יפול בו אלא מי שנפתה בהם. 74 ואמר אין הזיק מזיק כמו הסכלות. ואין רעה כרעת הנשים. 75 והיה מסתכל באשה חולה. ואמר הרע ברע יחלש 76 והיה מסתכל במטת אשה שיוליכוה [79]לקבירה והנשים סביבותיה סופדות ומתופפית. אמר הרע יתעצב על [80]מפקד הרע 77 והביט אל אשה זקינה מתקשטת. אמר אש מועטת האור [81]שרפה כל סביבותיה. 78 ואמר הזריז מי שלא ילכדוהו הנשים כי אם יפול בידם יקצצו כנפיו ולא יצמחו עוד. 79 ואמר מי שירצה להתחזק על דרישות החכמה. ימעיט מהשליט הנשים על נפשו. 80 ואמר העלמת הסוד חובה [82]על המשכיל ומגלה סוד אין לו שכל. 81 אמר [83]המשובח מי שעלים סודו [84]שיש מה שירצה [85]מחלקו והעלמת סודך סיבת כבודך. והעלמת סוד בלתך חובה עליך. 82 אמר המשובח מי שיעלים סוד אשר לא צוה להעלימו [86]אבל יצווהו להעלימו אין ספק כי הוא חובה עליו. 83 ואמר העלם סודך וסוד בלתך כאשר תרצה שיעלים בלתך סודך. 84 ואמר מי שיהיה מגלה סודו

Br[65] ואם — M P[66] תשבר — M P[67] חבית למחסה — P[68] אם יודע — P[69] לב על
עניותי — P[70] בגופך, M לגופתך — P[71] לו המלך — M[72] הוגד לי — M[73] ולא
שבחני — P[74] נעם צורתה — M[75] ונגלו — M[76] רואיו ינודו — M[77] ונעימות —
P[78] יוקשים — P[79] לקוברה — P[80] למפקד — P[81] שורפת — M[82] על כל משכיל —
M[83] P om — Br[84] P ישיג — P[85] M מחפצו — M[86] אבל אם—

אינו נאמן לנפשו. ומי שאינו נאמן על [87]סודו קל וחומר בסוד זולתו.
85 והעלמת הסוד סבת האהבה ומגיע אל המעלה העליונה. וכל המעלים
סודו יהיה מקום למצפוני הלבבות. ודע כי כשתצפון סודך טוב לך
[88]משתצפנו זולתך. 86 ואמר הזהר מן הזמן כי [89]הוא הזמן רע מאד. 87 ואיך
תוכל להמלט ממנו אפילו אם תזהר כי [90]הזמן ישמח האויב באויבו. ויעציב
האוהב באוהבו. 88 ואמר כי הזמן [90a]יזהיר על עצמו ויורה על [91]רוע נבליו.
89 כי [92]הזמן להשיב הזך עכור ולהפריד כל חברה. 90 לא היה הזמן זך
לחולפים. ולא יהיה זך לבאים. 91 הזמן אורב ואין מרגיש [93]לפגמיו יצא
ממקום ההבטחה וישוב עכור כשיהיה זך. 92 הבטחון על הזמן מוקש
ולבטוח עליו סכלות. 93 והזמן יבאר רוע פעליו והותמו בהסתכלותו. ולא
יתעלם אלא מן הכסיל והזמן [94]מוכיח הבאים 94 [95]הידוש הזמן איבוד עם.
ועונש עם [96]והבטחון על הזמן אחר הכרתו תכלית העצלה. ולהאמין במועדיו
תכלית הפתיות. ולחשוב רעה עליו תכלית הזריזות. 95 הזמן חדש לא יהיה
ישן. [97]ומחובר לא יקהה. וקיים לא יכלה. 96 ואמר מי שיהיו הימים נוסעים
בו אל יסתפק בו כי אבריו יכלו ונפשו נוסעת מן העולם. 97 ואמר כאשר
האביד הזמן מי שקדמך כן יאבידך. וכאשר הונה למי שקדמך כן יונך.
98 ואמר לתלמידו בני יספוק לך מן הזמן מה [98]שנראה מתהפכותיו בך
קל וחומר בזולתך. 99 ראה איך יסיעך מענין לענין. וישנה עליך עת אחר
עת ולא ישתנה ויכלה אותך והוא לא יכלה. 100 ואמר [99]מטוב המדות אם
הם מונעות העבירות כי לא יאותו להם. 101 ואמר נועם המדות יציל
בעליו מן הצרות ורוע המדות יפיל בעליו במכמורות. 102 ואמר מי שישרו
מדותיו נסלחו [100]חטאיו. ונעזר בכשלונו. ומי שירעו מדותיו יענש בחיותו
ולא תכופר חטאתו. 103 והביט אל אשה [101]מקוטרת. ואמר אש הרבו את
עיצה כאשר תגדל מדורתה תגדל רעתה. 104 ואמר לתלמידו בני אם אי
אפשר לך לעמוד בלא [102]נשים [103]שם חברתך עמהם כאכילת בשר מת כי
לא תאכלנו אלא בעת [104]הצורך. ותקח ממנו כפי מה שתקיים נפשך ואם
יקח הלוקח ממנו יותר מצורכו יחליאהו ויהרגהו. וכן הנשים מי שלא
יתחבר עמם כי אם בעת הצורך ימלט ומי שיתחבר אליהם ואין לו צורך
גדול יתחרט וימצא נגע וקלון. 105 ואמרו לו מה תאמר על הנשים [105]אמר
כי הם אילן חד ומר אשר ציציו נאים וכשאכל מהם המפותה יהרגיהו
106 ושאלו אותו על הנשים ואמר [106]לו הופקד אצלם סוד אשר לא נגלה
ולא היה יכולת להם על דבר אשר לא עשוהו. 107 והביטה אליו אשה
ותאמר לחברתה מה מאד כעורה [107]צורת הזקן. אמר לו אילו לא תהיה
מן [108]הצורות הכעירות. היית רואה צורתי האמיתית. 108 ואמרו לסקראט

P[87] על נפשו — P[88] Br משיצפנהו — Br[89] כי הוא אויב רע — M[90] מזומן — M[90a] יזהיר
רע על עצמו — P[91] על רע נבלו — P[92] הזמן מזומן — P M[93] לפגעיו — M[94] מוכיח הבאים
בחולפים — P M[95] חידושי הזמן — P[96] והבטחון בזמן — P M[97] ומחודד — M[98] שתראה—
M[99] מטוב האדם נועם המדות כי הם — M[100] עונותיו — M[101] מקושטת— 102 M[103] בלא
אשה שים חברתך להם — M[104] צורך הגדול— M[105] אמר אילן המר— M[106] לא הופקד —
Br[107] צורת זה הזקן — Br[108] המראות —

מתי החלה החכמה להראות בך אמר מעת החילותי [109]לבזות. 109 אמר כי [110]תבל ראיה מעין [111]המביט. 110 ושאלו לו איזה חכמה טובה שילמד אדם בנערותו [112]אמר יכשר לאדם שילמד מה שיטיבו בו חייו. 111 ואמרו מדוע תתחבר [113]לכומרים אמר כי יגיעת הלימוד תהיה לבני הסוסים הטובים. 112 ושאלו לו מה הדבר [114]הממהר ויותר מכל דברים אמר הקץ ואמרו לו מה הדבר [115]הרחק אמר התקוה. ואמרו לו מה [116]הדבר הקשה מכל אמר המות. 113 ושמע סקראט איש אומר כי השכל אסור ביד הסכלות אמר לו ולא כן אבל [117]השכלות מגורש מן הסכל. 114 ואמר לא יתכן הנפש שתדע במה שיעדוהו ויבטיחוהו. 115 ואמר לו אחד מן התלמידים מפני מה אדונינו [118]חכם אמר לו אילו ידעה במה שהבטיחוה. תעוף ולא ישיג אדם [119]ממנה תועלת 116 ואמרו לא באיזה דבר תושג החכמה אמר שיהיה האדם נעזר ושוקד עליה ויהיה לו [120]רעיון להבין בו וכשיהיה לו מעמדות שילמוד בהם:

פרק שני 1 אמר אפלטון [1]לרגילות על כל דבר שלטון. 2 ואמר רע המדות ישחית המעשים כאשר ישחית [2]הלענה [3]הדבש. 3 ואמר הלב זהר. והדאגה חשך. וכשיבוא האיפל על [4]האור [5]יחשיכהו. [6]וכשיצא האור על החושך [7]יזהירו ותבוא השמחה על הדאגה בלב כאשר יבוא היום על הלילה. 4 ואמר אין לי תועלת מן החכמה אלא דעתי שאינני יודע. 5 ואמר [8]לו לא כי באמרי לא אדע. אקיים כי אדע. הייתי אומר [9]כי לא אדע 6 ואמר האש לא תחסר בעוד שיקחו ממנה [10]לא תכבה באפס עצים. וכן המדע לא יכלה ברוב הלימוד אבל חסרון לימוד יודעיו הוא סבת אבדו. לכן אל תהי [11]כליי במה שתדע. 7 ואמר השכל זכות הנפש והסכלות [12]עכירותו. 8 ואמר מי שמתעסק במה שאין לו צורך. [13]אבד הצורך. 9 ואמר ההשענות על מה שנגזר מנוחה ללב. 10 ומיעוט הרגילות עם בני אדם זריזות. 11 ואמר המות שנים והסכלות המות הגדול [14]שבהם. 12 ואמר כשיברח החכם מבני אדם [15]רודף אחריו. וכשיתחבר עם בני אדם [16]תברח ממנו. 13 ואמר ענייני העולם יקצרו [17]מהמשך בהם אחד [18]מהמשמניות. 14 ואמר כשתראה העין התאוה [19]יתאפק הלב מן הבקשה. 15 ואמר

---

[109] M P לבזות את נפשי — [110] [111] M Br דעו כי תבל מעין המביט כהרף עין — [112] M אמר מה שלא יכשר שלא ידענו בזקנותו כמאן אמר האומר יכשר לאדם — [113] P M לבחורים — [114] M הממהר מכל דבר — [115] M הרחוק אמר להם התקוה אמרו לו מה הוא הדבר המשמח מכל דבר א"ל הרע הנמשך לרצונך— [116] M הדבר הקשה מכל דבר — [117] P הסכלות מגורש מן השכל – [118] P תחכם — [119] P ממנה אדם תועלת — [120] M רעיון זך.

[1] P הרגילות, M_2 ההרגל — [2] M_2 הלענה את הדבש — [3] P M_2 הדבש ואמר אינו נקל להיישיר הדבר הקשה — [4] P אל הזוהר — [5] M_2 יחשיכהו והשמחה זוהר וכשיבוא — [6] P וכשיבוא — [7] P M_2 יאירהו — [8] P לולי — [9] Br הייתי אומר ארע, P הייתי אומר לא ארע— [10] Br P אבל תכבה, M_2 אלא תכבה— [11] P כילי— [12] P עביבותה— [13] Br M_2 יאבד— [14] M_2 מהם -- [15] Br P רדוף — [16] P ברח — [17] M_2 יקצרו בהם אחר המשמשה — [18] Br המשמנות — [19] P יסתפק —

כשתלאה לבאר המלה אל תט ממנה לזולתה כי כשירבו עניניו ירבו התהפכות [20]הלשון. והנחת האמת מפני שלא אדענו [21]טוב משאניחתנו לקוצי בו. 16 ואמר אם יהיה הסכלות [22]במגרעות המדות הטובות יהיה העקשות מתוספות המדות הרעות. 17 וראה אפלאטון איש [23]מרבה לדבר וממעיט לשמוע. ויאמר לו פרע חוב אזניך [23a]מפיך. כי הבורא ית׳ יצר [24]לו שתי אזנים ולשון [25]אחת כדי שנשמע יותר [26]ממה שנדבר. 18 ואמר המות פגע הנפשות והנה ברחת ממנו ואין לה מנוס ממנה. 19 ואמר לתלמידיו מי שישבת אתכם ללא גמילות חסד מהרו [27]לגמור אותו פן יהפך השבח גידופה 20 ואמר לא נכון לאדם להטריד לבו במה שאבד ממנו. אבל צריך [28]לשמור מה שנשאר לו. 21 ואמר מי שלא יעזור אוהביו בעושרו [29]יעזרוהו בעת חסרונו. 22 ואמר ממון השוטה הפתיות ותועלתו הכעס וממון המשכיל השתיקה ותועלתו הענוה. 23 ואמר לאיש [29a]אחד נעצב בתלאה מצאתהו. אילו תעביר על לבך במה שהם [30]בני אדם תמעט תאלתך. 24 ואמר כשתחבר לזריז בקש רצונו בהקציף חבירו. וכשתתחבר לפתי. הקציף אותו ברצון חבירו. 25 ואמר יתבאר קלקול המלכות במשול התעלולים עליה ומי שאין לו רגילות. 26 ואמר תאות בני אדם [31]וחפציהם יתנועעו בפי חפצי המלך ותאוותו. 27 ואמר מלך המצליח מי שתוסיף מלכות אבותיו בו. והמלך הנקשה מי [31a]שתפסוק מלכות אבותיו בו. 28 ואמר כשתהיה המלכות [32]באהבה ישתעבדו התאוות לדיעות וכשתהיה [33]במורד ישתעבדו הדיעות לתאוות. 29 ואמר לא ניתן לאדם חלק מן [34]ההצלחה שלא [34a]יגרע לו מטוב ההזמנה יותר ממני. 30 ואמר אל תניחו בניכם [34b]על מוסרם [35]כי הם [36]מסוכנים לזמן זולת זמנכם. 31 ואמר אל תבקש מהירות המעשה כי בני אדם ישאלו [37]היאך תיקן אותו ואל ישאלו בכמה ימים תיקן אותו. 32 ואמר מיתרון החכמה [38]שלא תוכל שיעבדך האדם אחר בה כמו שיעבדך [39]בשאר העסקים. אבל אתה תעבדנה בנפשך ולא יוכל אדם לשלול [40]אותה ממך כאשר ישלול אדם [41]זולתה מן החפצים. 33 ואמר עשותך חסד לבן חורין יעוררהו לגומלך. ועשותך חסד לנבל יעוררהו להוסיף שנית לשאול. 34 וכשתתמה על ענין בני אדם תשוטט במחשבותיך בכל מדותיך כי יש לכל אדם סודות ומתנות מאת הבורא. 35 ואמר הנבלים [42]מרפים אחר מומי בני אדם. ויעזבו מדותם הטובות כאשר יבקש הזבוב המקומות המנוגעים בגוף ויניח הבריאים. 36 ואמר העושר ירים מן הנבלים. כפי מה שישפיל העניות מן הנדיבים. 37 ואמר כשיצליח המושל. יאמץ עוזריו וכאשר ידל יאמץ אויביו. 38 ואמר [43]כשיבקשו שני מריבים האמת לא ימית איש את

---

[20] Br M_2 הלשון בו — [21] P om — [22] M_2 במרגעת — [23] P מדבר הרבה — [23a] P את פיך — [24] P om, M_2 יצר לנו — [25] P om — [26] M_2 כפל מה שנדבר — [27] M_2 Br P לגמול — [28] P Br לשמור ממנה — [29] M_2 יעזבהו — [29a] M_2 לאיש אחר ראוהו נעצב — [30] P בני om — [31] P om — [31a] M_2 שיסתפק — [32] Br במעלה, M_2 במועל — [33] P במורך — [34] M_2 ההצלחה מטוב וההזמנה — [34a] Br יגרעו לו — [34b] M_2 אל מוסרם — [35] P שהם — [36] P M_2 נבראים — [37] P M_2 איך — [38] Br כי לא — [39] P בשאר חפצים ועסקים — [40] P אותם — [41] P זולתם — [42] Br M_2 רודפים — [43] P כשתבקשו התגבורת —

חבירו מפני שעיונם אחד וכשיבקשו התגבורת ימית איש לאחיו מפני שיש בם שני כחות וכל אחד מן המריבים יבקש להכניע [44]חבירו [44a]ולהתגברת שיש בו. 39 ואמר לא יברח המושל מלהלחם [45]על מי שיגבר עליו אלא מפני חולשת נפשו ומפני שיבזה בעיניו [46]המלחמה ואם יהיה מן החולשה הכניעות תהיה נחמתה ויקר הרוח [46a]יעברהו ממנו ואם יהיה שיבזה בעיניו המלחמה [47]ההתערבות תהיה נחמתו. והכניעות [48]ימנעו ממנו. 40 ואמר כשימנעו [49]לך בקשתך יהיה כעסך על נפשך יותר ממה שתכעוס על מונעך. ואל תרבה לבקש מבני אדם כרוב חסרונך כי תרחיק ממך הלבבות ותשחית דרכי היושר. 41 ואמר [50]ויגרום לך [51]התאוה בענינך כשתהיה שנואי לבני אדם ולהכנע אליהם כי תתן מנפשך יותר ממה שתקח לך וכל הכנעה בלי רצון אינה [52]בשמחה [53]באחריתה. 42 ואמר לא אדע מה הוא החשק. אבל אדע כי הוא שגעון [54]אלהי לא משובח ולא מגונה. 43 ואמר כי האהבה והאיבה תהיה על שלשה חלקים או לחיבור הרוחות ולא אדם מנוס לאהבת חבירו או לתועלת והנאה או לדאגה ושמחה. וזה פירושם כי חיבור הרוחות יהיה בהיות החמה והלבנה בשני [55]מולדות במזל אחד [56]אוהבים זה לזה במביט אהבה או חצי אהבה. וכשיזדמן זה יהיו בעלי שני המולדות קשורים בעבותות אהבה ויאהב זה לזה. וכאשר תהיה אהבתם לדאגה או לשמחה [57]כשיהיה הצומח במולד שניהם במזל אחד או יביט צומח זה לצומח זה מאהבה או חצי אהבה. וכאשר תהיה אהבתם לתועלת והנאה כשיהיו גורלי [58]ההצלחה במזל אחד. ויביט גורל זה לגורל זה מאהבה או חצי אהבה זה יורה כי ישיג זה מזה תועלת. ותהיה התועלת ביניהם סיבת אהבה. או [59]יהיה להם ההיזק מצד אחר. והרעה אשר תמצאם ותהיה דאגתם אחת על כן יתחברו ויחזק כל [60]זה מבני הכוכבים בשעת הלידה ויחלשו מבני הכוכבים הרעים. 44 ושאל לאפלאטון אחד מתלמידיו על הסחורה ואמר השלם הסחורה בחריצות ורוב ההסתפקות. אמרו וכבר מנעת מן החריצות. אמר כי [61]קנין העושר בתנועה ובהליכה. 45 אמרו לו במה יודע החכם אם הוא חכם אמר כשלא יתגאה במה שימצא מן העצה ולא יעשה דבר בהכרח. ולא [62]יחסרהו בעת הדאגה הכעס. ולא תבואהו [62a]רגל גאוה כשישבחוהו 46 ושאלו לחכם מדוע תבצר העושר ואתה זקן. אמר טוב שימות אדם וינחיל לאויביו הונו משיצטרך לאוהביו בחייו. 47 ואמרו לו במה ינקם האדם מאויביו אמר שיוסיף אדם מדות טובות בנפשו. 48 ואמר כי יש באדם ארבעה טבעים שכל וסכלות ויושר ותאוה. והשכל יריב עם הסכלות.

---

[44] P את חבירו — [44a] Br ולהתגברות, M_2 מן התגברות שיש בידו — [45] P עם — [46] המלחמה — המלחמה — [46a] M_2 יעכבוהו — in edd. om. per homoiot — [47] P ההתערבות — נחמתו — om — [48] P תמנעיהו — [49] M_2 ממך — [50] M_2 לא יגרום לך — [51] M_2 רוב התאוה בעיניך — [52] P M_2 משובחת — [53] P באחרונה — [54] M_2 שגעון אלא לא משובח — [55] P Br המולדות, M_2 המזלות — [56] P M_2 אחד או יביט זה — [57] M_2 כשתהיה — [58] M_2 ההצלחה במולד שניהם במזל — [59] M_2 או יהיה החשק ההיזק להם — [60] M_2 כל זת מבט הכוכבים הטובים בשעת הלידה ויחלישוהו מבט הכוכבים הרעים — [61] P M_2 קניין העושר — [62] M_2 P יחרדהו — [62a] P כל גאוה —

והסכלות ילחם עם השכל והיושר יאשים התאוה. והתאוה תלחם עם היושר. והאדם שולט על חפצו. מי שיעשה טוב יגמלו עליו ומי שיעשה רע יגמלוהו [63]עליו. 49 ואמרו [64]והיה מנהג אפלאטון לשתוק במעמד הקהילות ויבקשו ממנו לדבר ולא ירצה כי היה אומר עד שיבואו בני אדם וכשהיה בא אריסטוטלוס היה אומר דברו כי כבר באו בני אדם:

פרק שלישי

1 [1]אמר אילו לא יהיה [2]המתגאה משובח. ולא הכעסן שמח. ולא הנדיב מקנא. ולא החומד עשיר. ולא [3]העשיר מקיים אהבה. 2 ויאמר מאסך במי שיאהבך [4]בוז הנפש. ואהבתך במי שישנאך זולות הנפש. 3 ואמר מבחן האדם שכלו כאשר מבחן הזהב האש. 4 ואמר הענוה משען הנבל. ומגן מהיזק האויב. ומשגב מקנאת המקנאים ועל כן לא תוכל להלחם עם [5]נבל כמו [6]שתחריש ובזה תכניעהו ותשיב צור חרבו. ותשליף עליו חרבות הערים אשר יראו מחילתך לו והם יקחו נקמתך ממנו. 5 ואמר החכמה מורה השכל. והשכל מנהיג המחילה. 6 והלשין [7]לפני אריסטוטלים אחד מתלמידיו בחבירו אמר לו אריסטוטלים התרצה שאקבל דברך עליו על מנת שאקבל דבריו אליך. אמר [8]אליו [9]לא אם כן הרף מן הרע [10]וייקח ממך. 7 [11]ואמר לאריסטוטלים הוגד לי כי דברת [12]עלי רע. [13]אמר לא [13a]הגיע מעלתך בעיני שאשמור לך [14]אחת משלש [15]אמר לו ומה השלש. אמר לו אין לך חכמה שאיגע [16]בה מחשבתי ולא תענוג שאפתה בו [17]את נפשי ולא שקידה על מעשים הטובים. 8 [18]ואמר [19]הרכילות תוביל [19a]אל הלבבות האיבה ומי שיספר לך על אחד הוא שיקללך. ומי [19b]שיגיע אליך הרע כן יגיע ממך לזולתך. 9 ואמר [20]נועם המרות לנפש וסבר הפנים לגוף. ומי שתהיה צורתו רעה מדותיו רעות. 10 ואמר יש [21]לבקש המשיג [22]תענוג ההשגה [23]ולבקש [24]המונע תענוג היאוש. 11 ואמר כי החכם ידע הכסיל מפני שהיה בנערותו כסיל. והכסיל לא ידע את החכם [25]מפני שלא היה חכם. 12 ואמר כאשר לא יצמיח הגשם [25a]צורי הסלעים כן לא יועיל לנמהר [26]נשיפת רוח רוב הלימוד. 13 ואמר לשון האדם סופר לבו [27]כשישים בפיהו דבר יגלהו. 14 ואמר אין בקשתי החכמה כדי שאשיג תכליתה ולא להגיע אל תבונתה. אבל אבקש מה שאינו נמנע [28]לגמרי ולא יתכן למשכיל [29]מעביר

P[63] om — Br[64] כי היה.

P[1] אלה מוסרי אריסטוטלים אמר אריסטוטלים אילו לא, Br אלה מ' אר' אמר לא יהיה, M אלה מ' אר' חחכם אמר אר' לא יהיה — P[2] המתאוה — M[3] העצל — P[4] Br בוז הנפש, M בזוי הנפש — M[5] הגבל — M[6] שתחריש לו — M[7] והלשין אל אר' — M[8] אמר לו לא — M[9] אמר לו אם כן — P[10] M Br וירף ממך — P[11] ואמר איש לאר' — P[12] M רע עלי — M[13] אמר לו לא — M[13a] הגיעה — M[14] אחת משלוש— P[15] אמר, השלוש om — M[16] מחשבותי בה — P[17] Br om — P[18] והיה אומר — P[19] הרגילות — [19a]תוביל הלבבות ומי — M[19b] שיגיד — P[20] טעם המדות — P[21] M למבקש — P[22] Br תעזוב ההשגה— P[23] Br ולמבקש— M[24] המרגוע, P המעט— P[25] מפני—חכם om — M[25a] בצורי — P[26] נזיפת רוח, M לנמהר טועה רוח — P[27] כשישים דבר בפיו — M[28] לגמרי ולא אבקש מה שלא יתכן — P[29] לעבור מעליו, M לעזוב עליו—

מעליו. 15 וראה אריסטוטלים חולה אשר [29a]חלה מחליו. והיה מרבה לאכול אמר לו אין תוספ׳ הכח במה שתביא [30]מגופך מן המזון אלא [31]ברוב מה שיקבל גופך ממנו. 16 ואמר החכמה סולם המשכיל. [31a]מי שיחסירנה [31b]יחסר [32]קרבן הבורא ומי שלא יהיה חכם לא יחסר לו חולי. 17 [33]אמר ועבר חכם על איש אשר ידו ברותה אמר בעבור שלקח מה שאין לו [34]לקחו ממנו מה שיש לו. 18 ואמר כי ענייני הדברים [34a]מצויין בארבעה מקומות או בדברים בעלי הענינים. או בזכרון הנפשות. או במאמר או במחשבה ומה שהוא בדברים בעלי הענינים ובחכמה לא ישתנו [34b]כי אם טבעם ובמאמר ובכתיבה ישתנו מפני שהם מחוברות ומה שיש בכתיבה יורה על מה שיש במאמר ומה שיש במאמר יורה על מה שיש במחשבה בענינה. 19 ואמר העט היא [35]העילה הפועלת. והדיו [36]עילת המילת. והכתיבה עילת הצורות. והמליצה היא עילת המשלמת. 20 ואמר [37]הכסיל אויב [38]נפשו ואיך יהיה אוהב לזולתו. 21 ואמר [39]כי האמונה טבע הנדיב. 22 ואמר [40]כי בנסיונות מוסר ובהתהפכות הימים מוכיח. 23 ואמר לא [41]יכלה הכבוד ולא [42]ישפילוהו [43]במי שמתגאה בחסדו ויתפאר במתנתו. 24 ואמרו לו מה יפה האדם בין חביריו אמר המוסר ייפה עושר העשיר ויסתיר דלות העני. 25 אמר לו איש מה המליצה אמר לו [44]מעט דברים [44a]בסיפוק ביושר במהירות מענה. 26 אמר לא תועיל החכמה ללב נקשר בבקשת המחיה וקנין העושר:

27 תפילת אריסטוטלים בכל בקר.

[45]אדיד אשר אדיד	וקדמון אשר לא סר
והמתחיל [45a]מכל דבר	הצילני מאשך [46]גדולה

פרק רביעי 1 [1]כתב ארסטוטיל׳ אל מלך אלכסנדר כאשר אין המוסר [2]להסתפק ומן העבדים על מה [3]שיש בידי אדם ויצריך אליו הצורך. אבל שיקח אדם הדברים [4]הנכבדים החכמות אין מן המוסר שתסתפק מהם במה שתצטרך אליו [5]בשום תועלת אלא תבחר הנכבד והיקר [6]בהם. 2 וכתב אליו אריסטוטולוס [7]בשכבש ארצות רבות משול על

[29a] M חיה מחליו — [30] P M בגופך — [31] M אלא מה שיקבל — [31a] M המשכיל ומי שיחסרנו — [31b] M יחסר ממנו קרבת — [32] P Br קרבת הבורא — [33] M Br ועבר חכם — [34] P לוקח — [34a] M נמצאים — [34b] M כי הם טבעיים — [35] M העט הוא העליון הפעולות — [36] Br עילת חמילות, M עילה היולית — [37] M הכסיל הוא — [38] M אויב לנפשו — [39] M om — [40] M די בנסיונות — [41] M לא יבזה הכבוד — [42] M ישפילה — [43] M כמי — [44] M מיעוט הדברים — [45] P וסיפוק ויושר — [45a] P אהיה אשר אהיה — [45] M והמתחיל כל — [46] P M הגדולה.

[1] M וזה האיגרת שלח אר׳ אל המלך אל׳ כתב אליו, Br איג׳ אריסט׳ — [2] M Br P להסתפק מן הממון ומן העבדים — [3] P שיש בידי ויצטרך אליך הצרך, M שיש בו ויצריך אליו הצורך — [4] P הנכבדים כן החכמות, M כן בחכמות כי אין מן המוסר — [5] P M לשום תועלת — [6] P M מהם, — [7] M כשתכבוש —

העם בהטיבך אליהם. [8]ותכבוש אהבתם כי [9]בקשתך אהבתם בהטיבך אליהם יותר טוב [10]כשתכביד עליהם עולך ודע כי לא תכבוש הגופות והלבבות כי אם במעשה הישר [11]והחסד כי ההמון [12]כשיוכלו לומר יוכלו לעשות. והשתדל שלא יאמרו תמלט ממה שיעשו. 3 וכתב אליו הנך מלך על בעלי [13]היחס. ונחלק לך יתרון המלכות [14]ומה שיוקיר מלכותך ויוסיף לך שכל לתקן העם כדי שתהיה לראש למבחר הטובים. לא למבחר הרעים. ומלכות הגזילה הרחיקינה כי היא מגונה למדות רבות. וממה שצריך [15]לגנות מה שתשפיל מעלת המלכות כי העם עם מלך גוזל [16]עבדים לא לחפשים ושימשול אדם על החפשים טוב משימשול על העבדים. וכל הבוחר בממשלת העבדים על ממשלת בני חורין כבוחר שמירת הבהמות על שמירת בני אדם והוא חושב כי השיגה ידו. ודמיון הגוזל במה שנזל כמו זה הדמיון מפני שהוא מבקש [17]יתרון המלכות. ואין דבר רחוק מהמלכות כמו הגזילה כי הגוזל הוא כמו אדון והמלך הוא כמו האב. ומאשר ישפיל מעלת המלכות מה שהיה עושה מלך [18]פרס. כי הוא קורא שם בנו ושם כל אחד מעמו עבדים. והממשלת על בני חורין והנכברים טוב מממשלת העבדים. ואם רבו. 4 והוא [19]ראוי להסיר [20]משטמת העם מן המלך במה [21]שיטעמו הנהגתך ותסיר מהם [22]כובד עולך ואימתך ופחדך. כי העבדים הנמכרים כשיראו [23]אותם אל קוניהם לא [24]ישאלו אותם על מדותיהם על כן [25]החפשים צריכים לברוח מזאת המדה כשתהיה [26]מצויה במלך. ועל כן יקשרו עליו. 5 וכשתשיג זה הדבר הקל מהם ממעמסות המלחמה. וממעמסות הכעס. ותחליף להם מן הכעס המלה ויאות לאדם לדעת שיעור הכעס ולא יהיה כעסו חזק וארוך ולא הלש וקצר כי האחת ממדות זאיבי היערים. והשנית ממדות הנערים ואין ממדות הנפש הנדיבה אלא [27]שיהיה נפש המלך חומל על בני אדם כי בחמלה ובחנינה יזכה המלך ויצא [28]שמו. 6 והנני מצוך בזאת המצוה. אבל אפחד שתכשל במה [29]שנתכשלו [30]אנשים בבקשת העצה כי רוב בני אדם יתנו עצה למי שישאלם הפך [31]במה שיועץ אלא במה שיאות להם לא יועילו בו לענין הצריך אבל מה שתהיה התועלת בנפשותם. 7 [32]ואיני רוצה שתתנהג בעצת [33]אוסירוס באמרו כי [34]בעשיית הטוב על דרך כלל טוב מעשות הרע כי

---

[8] M ותכבוש עליהם ובאהבתם — [9] M כי בבקשם אהבתך בהטיבך — [10] M P משתכביד — [11] P Br והחסד ודע — [18] M כמו שיוכלו — [13] P בעלי חיים — [14] P Br וממה — [15] P Br לגנות בו מפני שתשפיל — [16] M כעבדים לא כחפשים — [17] M מיתרון — [18] Br פרס כי היה שם כי הוא — [19] P Br M והוא ראוי לכל בני אדם וכל שכן לבעלי הנפש הנדיבה והמעלה היקרה ואתה ראוי להסיר — [20] P Br משממת לבעלי נפש הנדיבה והעם מן המלך — [21] M שיטעמו ממתק הנהגתך — [22] M תוקף עולך — [23] P אותם לקוניהם — [24] P M Br לא ישאלו על עשרם ועל כבודם אבל ישאלו על מדותיהם — [25] M החופשים החכמים — [26] P מצואה למלך — [27] Br P M אלא שיהיה המלך — [28] Br M P שמו בעמו — [29] P שנכשלו — [30] P Br אנשים רבים — [31] B ממה, M במה שיאות ליועץ אבל במה שיאות להם ולא יועילו להם ולא לעניין הצריך אלא מה שיהיה לתועלת לנפשותם — [32] P M ואני רוצה — [33] P אוסתודים, B אוסתידוס, Br אוסתירוס, M ההודי, St אסהודים — [34] P M עשיית —

איפשר שיגברו על [35]הרע בטוב והוא מבחר התגבורת. כי [36]התגבורת ברע רשע. והתגבורת בטוב צדק. 8 כי אפשר לך ללמד בני אדם ממדותיך ממה [37]שיצא שומעו בעולם וישאר חקוק על פני הזמן ועל כן [38]עשה הדבר הטוב [39]בעתו. 9 ודע כי מה שיתמדו בני אדם ממנו אומץ הלב ויקר הרוח [40]ומה שיאהבו היא [40a]הענוה והצניעות וחלק המאמר. ועל כן קבץ שני [41]דרכים תכלול אהבת בני אדם וייטב להם ממך מה שלא ימנעך לדבר מה שיועיל להמון כי בני אדם נמשכים אחר המאמר יותר מן המעשה. ואל תחשוב כי זה ישפיל מעלתך [41a]אבל יוסיף על כבודך כי תדבר [42]בטענת צדק כי אתה יכול להכניעם ודע כי קרבת החלוש [43]והתחברותו יחשב רמאות וחונף. וקרבת החזק והתחברותו תחשב צניעות וענוה ונפש יקרה. על כן אל תמנע מלהתקרב ומהתחבר להמון למען תקנה אהבתם ותשיג הכבוד מהם. 10 ודע כי הימים יאבדו כל דבר וימחקו האותות וימחו הצורות ויאבידו הזכרון אלא [43a]במה שיכנס בלבות בני אדם ינחילוהו האבות לבניהם. ועל כן השתדל לקנות הזכרון אשר לא ימות בהכניסך בלבות בני אדם אהבתך [44]תשאר בם זכרון מעלתך ויתרון מדותיך. 11 ולא יתכן [45]למנהיג לחשוב עמו ממון וקנין אבל יחשבם ריעים ואחים ואל יתאוה הכבוד אשר ישיגהו מעמו אלא בכבוד הראוי לו בנועם המדות ויושר המנהג ושלום עליך. 12 וכתב לתלמידו ספר ואמר בסופו שלום [46]עליך לא שלום מנהג אלא שלום רצון:

פרק חמישי 1 [1]אלכסנדר בן פליפוס המקדוני [2]נקרא בעל הקרניים ואולם קראו שמו בעל הקרניים בעבור שהיתה מלכותו ממזרח ועד מערב שהם [3]שני [4]קרנות העולם. ואמרו אחרים אבל היו [5]לו שתי קרנות בראשו ונקרא שמו [5a]בהם וזה בעל הקרניים. 2 שמע מרבו אריסטוטלוס כי הדאגה תתיך הלב ותמס אותו ורצה לנסות אמיתת הדבר. ולקח [5b]חיה דומה לבני אדם בטבעה ועצר אותה ימים במקום חושך [6]ונתן לה מחיתה די ספקה ואח״כ שחט אותה ומצא לבה [7]נמס. והכיר כי דברי [7a]אריסטוטלים דברי אמת. 3 [7b]וממוסרו. ואמר [8]כי אל תתחבר למלך בשעת השתבשות [8a]ענינים עליו כי הים לא ינצל רוכבו כשהוא שוקט כל שכן כשהוא סוער ויהמו גליו. 4 אמר אלכסנדר למלמדו אריסטוטולוס תן לי עצה בכל עסקי ואיך אתנהג עם [9]פקידו אמר לו מי שיהיו לו עבדים ויטב

---

[35] P Br על הרע בטוב והוא מבחר התגברות, M על הרע ועל הטוב והוא מבחר שתי הגבורות — [36] M ההתגברות — [37] M P Br שיצא שמעך בכל העולם — [38] P נעשה — [39] M_1, M_2 בעיניו — [40] B Br ומי שיאהבו — [40a] M האהבה והצניעות — [41] M שני הדברים ונכלול בני אדם אהבתם וייטב לבם ממך, B Br הדברים — [41a] M אלא יוסיף כבודך — [42] Br על טענת — [43] M בהתחברותו — [43a] M P אלא מה — [44] P שתשאר זכרון — [45] M למנהיג השלם — [46] M עליך שלום מנהג לא שלום רצון.

[1] M ואלה מוסרי אלסכנדר — [2] P M הידוע — [3] P om — [4] M קצוות — [5] P om — [5a] M עליהם — [5b] M חייה אחת — [6] P M Br והיה נותן — [7] P נמאס — [7a] M אריסט׳ רבו אמתיים — [7b] M וממוסריו וממאמריו — [8] M ואמרו כי אמר — [8a] M ענייניו — [9] Br אן פקידי —

מנהגם [10]הפקידתו על החילים ומי שיהיה לו שדה וייטב בעבודתו [10]הפקידתו על עבודתם. 5 ושאלו ׳אלכס׳ [10a]איזה דבר מצאת במלכותך שאתה שמח בו [11]יותר. אמר יכולתי להשיב גמול למי שהטיב [12]לי יותר ממה שהטיב. 6 [13]והאשימו אלכסנדר בצאתו הוא בעצמו למלחמה ואמר אין ממדות היושר לצאת אחי [14]במלחמה בעבורי ואני לא אלחם על נפשי. 7 ואמר בעל המוסר יכובד ואם הוא רש כמו האריה שיראו ממנו [15]והוא רובץ. וחסר המוסר יקל. ואם הוא עשיר ככלב ואם יושם רביד זהב על צוארו. 8 ואמר [16]ושתדבר למי שאין לו [17]דיעה דומה למי שישקה אילן יבש. והסעת אבנים מראש [18]ההר יותר נקל מדבר למי שאין לו דעת. 9 ואמר אלכסנדר ליושבים לפניו יאות לאיש שיתבייש לעשות דבר מגונה בביתו מאשתו ומבניו ומעבדיו. ובמקום אחר משאר בני אדם שיפגע בם או יודעיו או מכיריו ובעת שאין שם לא יודעו ולא מכירו יבוש מנפשו [19]ואם מכל אלה לא יבוש יבוש מהבורא יתברך שמו. 10 וזכרו לפני מלך אלכסנדר שני אנשים האחד עשיר והאחד רש אשר [20]שאל בת [21]רומינוס לקחת אותה לאשה. [22]ואירס אותה לרש ולא רצה [23]לארסה לעשיר ושאל [24]אותו על זה ואמר לו ארוני המלך [25]עשיתי בעבור כי העשיר היה שוטה ולא היה לו מוסר לשמור [26]העושר והרש היה בעל מוסר וחכם ויש תקוה [27]שיתעשר ועל כן הוקרתיו על העשיר. 11 ואמר [28]אליון [29]אלכסנדר אדוני המלך יש לנו [29a]אסירים רבים [30]והם שונאיך. והאל המשילך בם ולמה לא תעבוד בהם אמר אין רצוני למלוך על העבדים. ואני מלך על בני חורין. 12 [31]ואמר על העט לולי העט לא [32]היה העולם מתקיים ולא [33]תיישר המלוכה כי כל דבר תחת הדעת [34]והלשון כי הם השופטים על כל דבר והמודיעים כל דבר והעט ימציאם [35]ויראך אותם. 13 ואמר גם כן העט שליח הדעת על כן [36]הקימו מכשוליו והתבוננו תוצאותיו כי השליח אם [37]מעדה רגלו [38]או [39]יכזב יבזה בעליו. ועל כן יאמר משל [40]הקדמוני כשיכזוב השליח תשחת העצה. 14 ושאל אלכסנדר [41]לאפלאטון מה הדבר אשר יאות [42]המלך להתמיד נפשו בו. אמר לו לחשוב בלילה בתיקון עמו ויפקוד [43]אותם ביום. 15 וישמע אלכסנדר שני אנשים מאנשיו [44]יתקוטטים זה עם זה וכל אחד מהם [45]יבזה את חבירו והיו קודם [46]לכן [47]חבירים אוהבים זה לזה. ואמר אלכסנדר ליושבים לפניו יאות לאיש בעת שיבחר חבר שימעיט קרבתו. ויזהר מרוב חברתו ולא יהיה רגיל עמו

P10 הפקידהו — P10a ושאלו לאלכ׳ מאיזה — M11 om — M12 שהיטיב אלי — P13 והאשימוהו, M לאלסכנדר — P14 למלחמה — M15 ואם הוא דובץ — M16 כשתדבר — M17 דעת הוא כמי שיערוך שולחן לשוכני קברים וכשתדבר ל׳ ש׳ ל׳ ד׳ דומה — P18 ההרים — M19 ואם לא מכל אלה יבוש מהבורא י״ש — P20 שאלו — M21 רמיאנוס — M22 ואירש — M23 לאירש אותה — M24 אותו אלסכנדר — M25 עשיתי זה — M26 העושר שלו — M27 שיתעשר ואמר — M28 אליון הרוזן — M29 לאלסכ׳ — M29a אדירים — M30 והיו — M31 ואמר אלסכ׳ בעט — M32 לא יתקיים העולם — M33 ולא תתיישר — M34 והלשון הם כי הם — M35 ויראה אותם — M36 הרימו — M37 אם ימעדו רגליו — 38 M39 או יטה אל הכזב הכזב יבזה — P40 משל הקדמונים — P41 לאפלאטון הרופה sic — P42 למלך — P43 M אותו — P44 מתקוטטים — M45 היה מבזה — P46 קודם זה — M47 חברים טובים ואוהבים זה את זה —

במה שיהיה [47a]ספק. 16 ונכנס אדם לפני אלכסנדר [48]ושמלותיו בלות ודבר לפניו והטיב לדבר ושאלו אותו וענה להם כהוגן וכדת. ויאמר אלכסנדר [49]אליו לא היתה כסותך כתיקון אמריך אז [50]היתה נותן לגופך [51]חוק מן הקישוט [52]אשר [53]נתנה לנפשך חוקה מן הדעת ואמר אדוני המלך המאמר יכולתי עליו אבל הכסות אתה תוכל עליה אז ציוה המלך להלבישו מחלצות והטיב לו. 17 ושאלו שני אנשים מאלכסנדר שהיו מרואי פניו שישפוט בינם. ואמר הדין ירצה אחד מכם ויקציף האחד אבל השליטו ביניכם ותת־צו שניכם. 18 [54]ואמר הסיר אלכסנדר פקיד מפקידות [55]הטובה [56]והשלימו על פקודת פחותה ממנה. [57]ובשעה [58]נכנס ואמר לו [59]המלך איך ראית פקדותך [60]ואמר אדוני המלך אין הפקידות הטובה מתקנת האדם. [61]אבל המשכיל יתקן הפקידות ואע״פ שהפקידות [62]גרוע בטוב המנהג והצדק. וישרו בעיני אלכסדר דבריו. [63]והפקידה על פקידות גדולה וטובה. 19 וצוה אלכסנדר שר צבאו [64]ליפוס [65]לאויבו המנוסה במלחמה ואמר לו כן. ואמר [66]אליו אלכסנדר ואיך תעשה אמר [67]שיעמדו במלחמה אלחם עמם באומץ ואם ינוסו מלפני לא ארדוף אחריהם. 20 ואמר אלכסנדר לנערו [68]כשיביטו בו בני בליעל והיו משבחים [69]אותו [70]הטיבו וראו אולי הריעותי בדבר ועל כן הייתי ראוי [71]לשבח [72]עליה. 21 והמלך אלכסנדר [73]הלך למדינה אשר מלכו בה מלכים ואבדו. ושאל אם נשאר מזרע [74]המלכים אשר מלכו במדינה [75]ההיא אחד. [76]ואמרו לו כן איש אחד נשאר ואמר הראוני אותו ואמרו לו הנה שוכן בקברים ושלח אחריו ובא אליו ואמר לו למה שכנת בקברים אמר לו רציתי להפריש בין עצמות העבדים ובין עצמות המלכים ומצאתי הכל שוה [77]ואמר לבך ללכת אחרי [78]ואחיה גדולתך וגדולת אבותיך [79]ומשפחותיך בה. ומה היא תאוותך אמר חיים בלי מות. ובחרות בלי זקן. ועושר בלי רש. ושמחה בלי דאגה. ובריאות בלי חולי. אמר לא ראיתי משכיל כזה אחרי כן יצא מאתו [80]ולא זז מן הקברים עד יום מותו:

פרק ששי 1 [1]אמר דיגואנוס אם תעשה הטובה ואין כוונתיך בה אלא למען [2]ישבחוך. אין לך יתרון על מי [3]שעשה הרע למען ישבחוהו עליו כי רוב בני אדם יעשו הרע למען ישבחו [4]אותי. 2 ואמר אל תדבר לפני איש עד אשר תשמע דבריו. ותעריך מה שיש [5]בנפשך יותר

M[47a] שיהיה צורך — P[48] שמלותיו — P[49] אלכסנדר לו לא היה — M[50] היית — M[51] חוקו — P[52] כאשר — M[53] אשר נתת — P[54] ואמר כי הסיר — P[55] טובה — M[56] והשליטו — P[57] ולשעה — P[58] נכנס עליו — P[59] לו אלכסנדר — P[60] ואמר לו — P[61] אבל האדם המשכיל — Br[62] גרועה — P[63] והשליטו — wahrsch.[64] לפיים, Br P ליפות — P[65] לשונאיו — P[66] om — P[67] כשיעמדו — Br[68] כשיפגעו, M כשפגעו בו, P כשתפגעו בבני אדם בלי יעל — P[69] אותי — Br P[70] הביטו — M[71] לשבח אלה — M[72] P ואמר המית הארץ מבין מעשיה והארץ תמית סבליה — P[73] והלך אלכסנדר — P[74] המלוכה — Br[75] om — M[76] ואמרו לו כן נשאר איש אחד — M[77] ואמר לו היש בלבך — M[78] ואחר גדולתך — M[79] ומשפחתך בך אם בעל נפש אתה אמר יש לי נפשי ומתאווה דבר נכבד אמר ומה היא תאוותך — M[80] ולא סר מבתי הקברים.

M[1] ואלה מוסרי דוגאנים אמר — M[2] ישבחוך האנשים — M[3] שיעשה — P[4] אותם — M[5] בנפשך אל מה שיש בנפשו ואם תמצא מה ש״ש בנפשך homoiot. —

ממנו ממדות טובות החריש ואסוף בלבך הדברים אשר תוסיף עליו ממה שהתבוננת ממנו ואם יהיה בנפשו יתרון אז ראוי לך [6]שתפזר להוסיף הדבר הנוסף על מה שיש לך. 3 ואמר כשיהיה מגדפך חדל אישים דע כי הגומל [7]גידופה פחות ממנו ומקבל הגידופה [8]סבל טוב ממנו. 4 וראה נער יפה תואר מבלי מוסר. ואמר כמה [8a]טוב זה הבית אילו היה לו יסוד. 5 וראה אשה תלויה באילן. ואמר מי יתן כל האילנות ישאו כפרי הזה. 6 ואמר אין [9]טוב מי שימנע מעשות רע [10]אלא הטוב מי שיעשה הטוב. 7 וראה [11]זקן צובע שערות זקנו אמר לו אם תוכל להעלים שיבתך בצבע [12]התוכל להעלים בלותך וזקנתך. 8 וראה [13]מלמד [14]ילמד לאשה הכתיבה אמר לו אל תוסיף [15]להרע רע. 9 וראה אשה שהיה נושא אותה נחל שוטף ואמר לא יאבד הרע כי אם ברע. 10 וראה אשה נאה ואמר טוב מעט ורע הרבה. 11 וראה שני אנשים מתחברים ושאל על ענינם ואמר לו הם שני רעים ואמר [16]לו מדוע אני רואה האחד עשיר והאחד רש. 12 וראה נער דומה לאביו ואמר עד נאמן אתה לאמך. 13 ואמר תיקון השכל בחמשה דברים והפסידו בהפכם תיקונו בטוב [16a]הטבע. וארך הבריאות ונועם המדות ועיון החכמות ולהתחבר עם אנשי החכמה ויושר המנהג. 14 ואמר מבחר כלי הנשק בעת התלאות הסבל כי הבורח ממה שעתיד להיות הוא מסובב בתוך יד המבקש. 15 ואמר לאחד מן המלכים נכנסתי אליך בתקוה וקבלתי רוע מוסרך בסבל. וראיתי לפניך אנשים הקריבם המזל הטוב אליך ואחרים הרחיקם. [17]המזל הרע ממך ואין ראוי אל הקרוב לבטוח ולא לרחוק להתייאש כי תחלת הידיעה המבחן על כן בחון וחקור. 16 ואמר אין הון עתק כמו השכל ואין חוסר כל כמו הסכלות. ואין חבר טוב כנועם המדות ואין משען חזק מלבקש עצה ואין [18]ריווח מן ההצלחה. ואין [19]ירושה מן המוסר. 17 ואמר החולי מאסר הגוף והדאגה מאסר הנפש. 18 ואמר הלב דק מאד. והגוף גס מאד ושמירת חדק בגס כאור הנר בתוך הבור. יסתירהו מכל מיני ההיזק. וכשתגבר עליו הדאגה תראה בו. 19 ואמר [20]השמחה חיי הלב והדאגה [21]חץ הלב ואובדו. 20 [22]וחירף איש [23]מהמשחקים [24]מחית דיאוגנים. ואמר לו דיאוגנים אילו רציתי לחיות במחיתך יכולתי. ולו תרצה לחיות במחיתי לא תוכל. 21 ואמר לו [25]עוד אנצח אותך בניצות. אשר הנצח בו פחות מן הנצוח אבל מה שיש [26]לה בבליך יצא על [27]פיך ולא יזוב מכל כלי אלא [28]ממה שיש בו. 22 ואמר אני עשיר ממלך פרס. ושליו יותר ממנו. אמרו לו ואיך הדבר אמר כי יש לי מעט ויספיק לי והוא יש לו רב [29]ואינו מספיק לו ולא אדאג לדבר והוא דואג. 23 ואמר בן אדם אם תרצה מן העולם

---

[6] M P שתפצר — [7] M P גידופה בגידופה — [8] M P בסבל — [8a] P טוב אילו יהיה — [9] M P הטוב — [10] P אבל הטוב — [11] M זקן אחד — [12] M לא תוכל — [13] M מלמד אחד — [14] M שהיה לומד — [15] P על הרע רע — [16] P ואמר מדוע — [16a] P בטוב הטוב sic — [17] P הרחיקם רוע המזל — [18] M P ואין רווח טוב — [19] M P ירושה טובה — [20] P השמחה — ואובדו om — [21] M לחץ הלב — [22] M ואמר איש — [23] P וחרף אחד מן המתענגים — [24] M מחיית היין אל דואנים — [25] M P עוד לא — [26] M שיש בלבך יצא — [27] M אל פיך, P מפיך — [28] M P מה שיש בו — [29] M P ולא יספיק לו —

מה שיספיק לך [30]תספיק במעט ממנו ואם [31]תרצה מה שלא יספיק לך כולו לא [31a]תספיק. 24 ואמרו לדיואגנים מדוע החכמים שוקדים על דלתי העשירים והעשירים לא ישקדו על דלתי החכמים אמר כי [32]ידעו החכמים מעלת העושר והעשירים לא ידעו מעלת החכמה. 25 ושאלו דיוגאנים על המזון מתי טוב לאדם שיאכל. אמר מי שיש [33]לו כשירעב [34]מי שאין לו כשימצא:

[1]ועדת המתווסרים מכל בני אדם וקרא שמה [2]גליאנוס המוזהבת:

פרק שביעי 1 אמר [3]פיתגוריש תחילת מה שאצוה [4]אתכם בו לרומם ולכבד מי שלא [5]ישיגנו המות. והוא הבורא ומלאכיו ולכבדם כפי מה [6]שתחייב הדת והאמונה. 2 [7]ואחר זה אצוה אתכם בעבודת הנכבדים עוזרי האמונה ר״ל הפילוסופים והחסידים המתבודדים [7a]והמואסים העולם. ולכבד ישיני אדמת עפר הם המתים לעשות מה [8]שתחייבו הדת לכבדם. 3 ואחר זה [9]אצוה לכבד הוריכם וקרוביכם ואצוה אתכם שתבחרו מבני אדם רעים נאמנים למען [10]יהיה חבירי אמונה והמתיקו להם דבריכם ומעשיכם [11]כדי [12]שתבי׳ להם התועלת מכם כפי [13]יכולת להועיל אותם. וזה תחלת מה שראוי לכם ללמור אותו. 4 אחרי כן ראוי לכם להרגיל ולכבש נפשכם מכל הדברים אשר אני [14]זוכר. תחלתם [15]בגנותיכם ופייסותיכם. 5 יהזהרו מן הכעס ומעשות נבלה בעת מן העתים בסתר או בגלוי ותהיה כלימתכם ובושתכם מכל אדם. 6 וראוי לכם להרגיל נפשכם לתת הדין מעצמכם בדבריכם ובמעשיכם. ואל תשאו נפשותיכם לעשות [16]מעשה בלא בחינה. 7 ודעו כי המות ישיג לבני אדם על כל פנים. 8 ואולם העושר תהיה כוונתכם בו לצבור אותו מעסק יושר ולהוציאו בכמוהו. [17]ולא תהיה כוונתכם [18]בו לצבור אותו 9 ויש עתים אשר ימצא לבני אדם היזק מן הכחות העליונות וקבלו [19]מהם מה שימצא אתכם מבלי שתתחרטו רק שתפצרו לרפאות הדבר ההוא כפי [20]יכולתם. 10 וראוי לכם לדעת המקרים אשר ימצאו [21]במבחר בני [22]אדם דברים טובים ורעים אל [23]תתעצבו ואל יחר בעיניכם ואל תמנעו משמוע [24]אותם. 11 ואם תשמעו דברי כזב הקלו על נפשכם לסבול אותו ובחנו עניניכם בכל אשר תעשו. 12 אל ישיאכם אדם [25]במבטא במפעל לעשות מה שאינו ראוי. ולא להתחבר [26]עם איש בליעל אשר ישים פגם במעשיכם. 13 והזהרו מאמור דבר אשר יסכל אתכם עליו שמעו אבל ראוי לכם להזהר במעשיכם ולרחוק ממה שיביא היזק לכם ואל

Br[30] המעט יספיק לך — M[31] ואם תרצה ממנו — P[31a] יספיק— P[32] יודעים — M[33] שיש לו תאווה וירעב — M[34] ולמי שאין לו.

Br P[1] וזה מוסר פיתאגורש לתלמידיו ועדת — P[2] גליאנוס איגרת המוזהבת — P[3] om — P[4] om — P[5] ישגם — P[6] שתתחייב — P[7] ואחרי כן — P[7a] מואסי העולם — Br[8] P שתחייבהו — P[9] אצוה אתכם — M[10] יהיו — P[11] ומעשיכם בו שתביאו — M[12] שתבוא — P[13] יכולתכם — P[14] זוכר: והזהרו — Br[15] בטניכם ופיותיכם — P[16] לעשות שום מעשה — P[17] M ואל תהיה — P[18] בו — om — P[19] מהם om — M[20] יכולתכם — P[21] למבחר — P[22] M אדם וכשתשמעו מבני אדם דברים— P[23] M תעצבו — Br[24] P אותו — P[25] Br או במפעל — P[26] לאיש—

תעשו מעשה אשר לא תדעוהו אבל דעו מה שצריך לכל אחד מן המעשים ובזה ינעמו חייכם. 14 ואין ראוי לכם להתרשל בשמירת בריאות גופותיכם רק הזהרו בשיעור המאכל והמשתה שיהיה בקו המישור וכן מיני העסקים והתענוגים יהיה הכל ביושר והרגילו נפשיכם שיהיה מנהגכם מנהג יושר בלי משתבש ותהיה כוונתכם לעשות מה שיחייב קנאת רואיכם. 15 ואל תהיו מאבדי הון ואל תהיו כליים [27]וקובצי יד רק מבחר העניינים כולם הוא היושר ויהיו כל מעשיכם שלימים מן ההיזק. 16 והזכרו קודם כל מעשה. 17 ולא תתורו אחרי עיניכם בכל יום קודם שהתבוננו במעשיכם ביומכם בלילה על שלשה ענינים כדי שתכירו המקום אשר עשיתם בו מה שאינו ראוי לעשות. ובעשותכם דבר נבלה פחדו וחרדו וכשתעשו דבר מצוה שמחו ועלזו. 18 [28]וכל אלה הדברים תהיה שקידתכם ובהם תהיה רגילתכם ואליה השיבו כוונתכם ותאוותכם כי [29]תציעו לכם מה שירוממכם אל היתרון האלדי כשתשקדו על אלה המצות ותעמדו על מה [30]שיתכן לשמור מענין הבורא [31]ובחירת הענינים אנחנו חברת בני אדם. 19 ותדעו מה שתיקן הבורא ממנהג הטבע בכל דבר ועל דרך [31a]אחת עד אשר תקוו מה שלא הייתם מקווים ולא ירחק לכם דבר מן הדברים. 20 ודעו כי בני אדם ייגעו כוונתם אשר יבחרוה כי הם מתאוים אל הטובות והם לא [32]ידעו בסודם ולא יוכלו למלט נפשם מן התלאות [33]אחד בין רבים יזדמן להציל נפשו מן התלאות. וההיזק הבא עליהם מן הענין ההוא. הוא אשר יבלבל מחשבותיו והם משתבשים כמי שיצא מתלאות משתנות אל צורות משתנות ויפולו ברעות אין להם מספר בעבור כי הדבר הדבק עם כח הנפש אהבתו תכלה והוא לא ירגיש ואתה צריך לבל תסייעיהו אלא ברח ממנו בהראותך הכניעות לו. 21 אנא אל אלהים נותן חיים. אמת אומר כי אתה יכול להרחיק מהם הרעות הרבות. אם תגלה להם השכינה אשר [34]נתנה בניהם. אבל אתה בן אדם מין אלקי מן הטבע האלקי אם [35]ימשכך לעמוד על אחד מן הענינים אשר השגת חלק מן החלקים [36]ותקשר על אשר איעצך ותציל נפשך מאלה השיבושים תמלט בשלום. אבל תמנע מן המאכלים אשר זכרתים ושים בחינתך להם זכות לנפש ונסה אחד מכל מה שתעמוד עליו ושים בחינתך להם זכות לנפש ונסה אחד מכל מה שתעמוד עליו ושים הפקיד עליך החקירה הנכונה. כי כשתפרד מזה הגוף עד אשר תעלה [37]לנוך העליונים ותשוט [38]נפשך שם מבלי שתחזור לנוה בני אדם ולא תקבל [39]המות:

Br P[27] וקופצי — P[28] ועלזו עליו: ועל אלה — P Br[29] תציע — M P[30] שיתכן לכם — P[31] ובחיריו ומעיניניו — P[31a] ועל דרך זאת — Br M P[32] עמדו — M[33] ואחד, P אחד — התלאות om — Br[34] נתת — P[35] ימשכהו — M[36] ותשקוד - P[37] לנוה — P[38] וששוט נפשך מבלי תחזור — M P Br[39] המות נשלמה האיגרת המוזהבת.

מוסר איפוקראט.

פרק שמיני 1 אמר [1]מעלת שכל הלב בגוף כמעלת הראות בעפעפיים
2 ואמר יש ללב שני פגעים הדאגה והעצב. הדאגה גורמת
נדוד השינה והעצב נורם השינה. כי הדאגה מחשבה בענין שיפחד ממנו ומזה
[2]יהיה נדוד השינה והעצב אין בו מחשבה. אך הוא שממון הלב במה
שנגזר עליו. 3 ואמר הלב דם נקפא והדאגה תעורר החמימות היסודית.
והחמימות [3]ההיא תמס הדם הנקפא. ועל כן אמרו כי הדאגה רעה מאוד
לפחד אלו המקרים אשר תעורר החמימות ויחמם המזג ויתיך הדם הנקפא
ותנתק ההרכבה. 4 ואמר הנפש המתבודדת בבקשת החפצים לבדה תאבד.
5 ואמר לא יתכן שתהיה מחלת רעך ואם תאריך יותר דבקה בו מחברתך
עמו. 6 ואמר מי שיתחבר למלך אל יחרד בשעת כעסו. כאשר לו יחרד
השוחה במעמקי הים במליחות מימיו ווזעפו. 7 ואמר מי שירצה להחיות
נפשו [4]ימיתה. 8 ואמר המדע רב והחיים קצרים. על כן קח מן החיים מה
שיעזרך [5]מיעוטם להשיג רוב המדע. 9 ואמר האהבה תהיה בין שני
משכילים מפני שתאות אל השכל והיא ממנו. ולא תהיה בין שני כסילים
מפני שאינה נאותה אל השטות. כי השכל הולך [6]על קו המישור ועל כן
יתכן שיתחברו בו שני אנשים על דרך אחת. והשטות אינו נוהג על סדר
על כן לא יתכן שיתחברו בו שני אנשים. 10 וממאמריו בחשק. אמר כי
החשק תקוה [7]תעורר הלב [8]ויתקבצו כוחות מן התאוה. וכל אשר יוסיף
להתחזק יוסיף בעליו לדאג ולהתעצב ולהניד שנתו. ועל כן ישרף דמו
ויתהפך למרה שחורה ותבער המרה הירוקה וישתנה אל המרה השחורה.
ומתגבורת המרה השחורה תשחת המחשבה ומהשחתת המחשבה יהיה
חסרון השכל ובלבול הדעת: ותקוה מה שלא יהיה ולהוחיל מה שלא
ישלם עד שיהיה זה גורם השגעון. ואז אפשר שיהרוג החושק נפשו או
ימות מדאגה או איפשר שישיג חברת תשוקתו וימות לרוב השמחה.
ואיפשר [9]שינאק נאקה [10]ויתעלף בו נפשו עשרים וארבעה שעות ויחשבוהו
מת ויקברוהו והוא חי. ואיפשר שיאנח אנחה ותלחץ נפשו בתוך לבו
ויתקבצו [11]אליה צירי הלב עד אשר תמות. ואפשר [12]שישאף וישתוקק
[13]למראה ויראה [14]אוהבו פתע פתאום ותצא נפשו ברגע אחד. והנך [15]רואה
החושק כשומעו [16]זכר אהובו [17]כי יברח דמו וישתנה מראהו. ורפואת זה
הענין בחמלת הבורא לא כרפואת בני אדם כי ההיזק הבא מן הסיבה
העומדת הנפרדת בנפשו יתכן לבקש תחבולות להסירו בהסיר סיבתו.
[18]וכשהיו שתי הסבות וכל אחת מהם עילת חבירו אין דרך להסיר אחת
מהם. כי כשתהיה המרה השחורה סיבת רוב המחשבות [19]היא סיבת שריפת

---

[1] P אמר שכל הלב — [2] Br ומזה ידוד השינה — [3] om M — [4] Br P ימיתנה — [5] Br מיעוטה — [6] P אל קו — [7] P התעורר בלב — [8] P ויתקבצו בו — [9] P שיאנק אנקה — [10] P ותתעלף — [11] P עליו — [12] P שתשאף — [13] om M — [14] P אהובו — [15] P והנך הוא החושק — [16] P זכר שום אהובו — [17] P אז יברח — [18] Br P וכשיהיו — [19] P יהיו רב

הדם ולשוב [20]אל המרה הירוקה ולהפוך [21]אותם אל מרה שחורה והמרה השחורה כל אשר תתחזק ירבו המחשבות. והמחשבות כל אשר יתחזקו תתחזק המרה השחורה. וזה הוא [22]חולי האנוש אשר אין לו רפואה:

[1]זה מוסר גליאנוס

פרק תשיעי אמר הדאגה איבוד הלב והעצב חולי הלב. ופירש אותו ואמר כי [2]הדאגה היא על מה שעבר. והעצב הוא [3]על מה שיפחד מהיותו. ואמר במקום אחר הדאגה על החולף והעצב על העתיד. והזהר מן הדאגה כי הדאגה איבוד החיים. הלא תראה כי החי כשילט פניו ויכסה אותם [4]תמס לבו בקרבו וכן כשתכסה הדאגה בלב:

מאמר גליאנוס בצורת הלב

פרק עשירי 1 אמר כי יש ללב שני נקבים ימיני ושמאלי ובנקב הימיני מן הדם יותר [1]מהשמאלי ויש בהם שני גידים עולים עד המוח. וכשיזדמן ללב דבר שאינו ניאות לטבעו יתפשט ויתרחב ויתפשטו שני הגידים בהתפשטו ויש בלב גיד קטן נבוב משקיף על תיכון הלב. וכשיארע ללב דאגה [2]יתכוץ הגיד ההוא עד אשר יסחט ויטוף ממנו דם על [3]תיכון הלב וכן [4]יסחט משני הגידים דם על הלב וילחץ הלב וירגיש בו הרות והנפש והגוף כאשר יכסה הבל שתיית היין המוח ויארע ממנו השכרות. 2 ואמרו כי גליאינוס רצה לבחון הדבר הזה ולקח חיה אחת בעלת בינה. והעציב אותה ימים וכאשר שחט אותה מצא ליבה נמוס וכחוש. ולקח ראיה מזה כי הלב כשירבו עליו הדאגות ימס וירזה. ואז הזהיר מהרבות דאגה ועצב. 3 ואמר לתלמידו מי שיהיה נאמן בעבודתו יהיה לו הגמול נאמן. 4 ואמר לא תועיל חכמת מי שלא ישכילנה ולא שכל מי שלא ישתמש בו. 5 ואמר בספר מדות הנפש כאשר יארע לגוף החולי והמום, החולי [5]כמו השגעון וכאב הצלעות והמום [5]כמו הגיבן ומריטת שיער הראש כך יארע לנפש חולי ומום וחוליה הכעס ומומה הסכלות. 6 ואמר [6]החולאים יבואו על האדם מארבע [7]הסבות מרוע הסדר, והמזון. ומן העוונות. ומן השטן. 7 ואמר המות מארבעה דברים מות טבעי והוא מיתת הזוקן [8]רמות [9]מקרי [10]מהפגעים ומאורעות. ומיתה ברצון ותאות כגון מי שיהרוג נפשו [11]או מי שהרג ויהרג ומות בפתע פתאום. 8 ואמר העט רופא הדיבור. 9 וממאמריו בחשק. אמר החשק [12]מפעולת הנפש והיא אורבת במוח [13]ובלב ובכבד. ויש במוח שלשה מקומות הציור והוא בחלק

P[20] המחשבות סיבת, Br סיבת רוב המחשבות סיבת שריפת — ולשוב המרה — P[21] אותה — P[22] החולי.

P[1] זהו מוסר גליאינוס הדאגה — P Br[2] הדאגה היא — P[3] om — B[4] תימס.

P Br[1] יותר ממה שיש בשמאלי — P[2] יתכבץ — P[3] תוכן — P[4] ישחט — P[5] כגון — P[6] החלאים, Br החוליים — P[7] מארבע מסיבות העילות — Br[8] ומות — P[9] מקרים — Br P[10] מפגעים — P[11] או — ויהרג om — B Br[12] מפעולות — B[13] ובכבד ובלב —

[14]המוקדם מן הראש והמחשבה בחלק האמצעי. והזכרון בחלק [15]האחרון. ולא ישלם שם [16]החושק עד שיהיה כשיפרד מחשוקתו חושב בצורתו וזכרונו [17]במחשבתו ובלבו [18]וכבדו. וימנע מן המאכל [19]והמשקה [20]להתעסקות המוח לציורו וזכרו ומחשבתו. ויהיו כל מקומות הנפש עסוקים [21]טרודים בו. וכשלא יתעסקו בו בעת הפרידה לא יהיה חושק. וכשיפגשהו [22]יהיו שאיות וריקות אלה המעונות:

[1]מוסרי בטלמיוס

פרק אחד עשר 1 אמר המשכיל מי שיעצור לשונו אלא מזכרון שם האל. והכסיל מי שלא ידע ערך נפשו. 2 ואמר מי שיפחידיהו הדיבור [2]תצילהו השתיקה. 3 ואמר החכמה לא תבוא בלב חנף אלא דרך עראי. 4 ואמר מוסר האדם רע שכלו ומליץ בעדו לבני אדם. 5 ואמר המות שער העולם הבא. 6 ואמר המות קשה מכל מה שלפניו ונקל מכל מה שלאחריו. 7 ואמר העסקים בעולם הזה סחורת העולם הבא. 8 ואמר לא מת מי [3]שהחיה אותו החכמה. ולא התרושש [4]מי שקנה דעת 9 ואמר החכמים גרים ותושבים לרוב הכסילים אשר ביניהם. 10 ואמר החכמה אילן ופריה בלשון. 11 ואמר הנפש רעה מכל אויב. 12 ואמר הלב שורש המעשה והמעשה להאמין בקץ. 13 ואמר היופי בלשון. 14 ואמר החכמים תרבה צניעותם כפי [5]רוב חכמתם כאשר המקומות הנמוכות מן הארץ נמצא בם יותר פלגים ותעלות מים. 15 ואמר התקוה חבר משמח אפילו אם לא יגיעך [6]לחפצו תנעם בו. 16 ואמר רצון האדם בעד נפשו קשור בקצף הבורא. 17 ואמר טובות הכסילים כערוגות באשפתות. 18 ואמר מי שיכזיב [7]רוב המחשב [8]בטוב המחשב יהיה בעל לב [9]שוקע ואהבה שלימה. 19 ואמר אל תבעל בת המריבה. 20 ואמר מניעת שומר הממון טובה מנדבת המאבד. 21 ואמר [10]שלום השאנן תסיר שממון היחידות וחרדת המפחד תסיר שלוות החברה. 22 ואמר אל תערוך טענותיך אלא אם מודה על האמת. ואל תאהב אלא מבקש יושר. ואל תפקיד סודך אלא לנאמן. 23 ואמר בטרם שתצא הנפש מן התקוה תביא במסורת הקץ. 24 ואמר לא נקרא [11]הריע ריע כי אם לאמונתו לך. ונקרא האויב אויב מפני שהוא מזיק לך. 25 ואמר לא יתעתד הרשע לקצף הבורא כמו שתטיב אליו וירע [12]לך. 26 ואמר כל הרוצה לחיות יכין לתלאות לב חזק. 27 ואמר במוסר ילוטשו הדעות. 28 ואמר הדירה הצרה היגון הקטן. 29 ואמר האנשים יקנו העושר והעושר יקנה האנשים. 30 ואמר מי שיוסיף מוסרו על שכלו הוא כמו הרועה

P[14] המקודם — P[15] הראשון — P[16] החשק — P Br[17] במחשבו — P[18] ובכבדו — P[19] והמשתה — P[20] Br להתעסקות הכבד בו ומן השנה להתעסקות המוח — P[21] וטרודים — P[22] om.

P[1] Br אלה מוסרי בוטו: ומיוס אמר — P[2] תצילהו מן — P[3] מי שהחיה חכמה — P[4] משיקנה דעת — Br[5] כפי חכמתם — P[6] לחפצך — P[7] רע המחשב — P[8] בטוב המחשב om — P[9] Br M_2 שוקט — P Br[10] שלוות — P[11] נקרא יצר הרע רע — P[12] אליך —

החלש ברוב העדרים. 31 ואמר שמח במה שלא דברת מדברי הטעות יותר משמחתך במה שרברת מדברי יושר. 32 ואמר כשתכעוס אל [13]יביאך כעסך לעשות אשם ומחול כדי שלא יהיה עזיבת הנקמה מחסרון [14]יכולת. 33 ואמר [15]כשתחכם אל תחשב במי שהוא למטה ממך מן הכסילים אבל זכור מי שהוא למעלה ממך מן החכמים. 34 ואמר ראוי למשכיל שיתבייש מאלהיו כשירצו מחשבותיו לזולתי עבודתו. 35. ואמר רע מכל הדברים מה שהוא רב הספיקות. ומבחר הדברים מי [16]שאמיתו גלויה. 36 ואמר המביט אל המות בעין תאוותו יראהו רחוק ומי שיראהו בעין מעשיו יראהו קרוב. 37 ואמר לא [17]התקבצו על דבר נסתר שלא יגלוהו. 38 ואמר לבות בני חורין [18]מבצר הסודות. 39 ואמר מי שלא יווסר בבני אדם ייסר האל בו לבני אדם. 40 ואמר ידיעת ערך הגמול על התלאה תקל התלאה. 41 ואמר ידי השכל יכבשו רסן הנפש. 42 ואמר עבד התאוה יותר [19]מדוכא ומעונה מעבד בני אדם. 43 ואמר בני אדם שנים משיג בלא מסתפק ומבקש בלי מוצא. 44 ואמר המתגאה במשרתו יכנע במפלתו. 45 ואמר אשרי מי שמתעסק לבו בתודת הטובה ואל יכחש בה. 46 ואמר כל מה שתקרב לקיצך הוסף תיקון מעשיך. 47 ואמר מה טובה מרכבת הבוטח באל ומה מיושב נוה עובד האל. 48 ואמר לאל במרחב טובת המטיב ובמיצר טובת המנסה והגומל. 49 ואמר המקנא יחשוב איבוד טובתך טובה נתונה [20]לך. 50 ואמר הישר מבני אדם הנותן הדין מיצרו לשכלו. 51 ואמר מי שיבקש עצה בכל עסקיו ולא יחסר במוצאו חפציו משבח ולא יחסר אם לא תמצא חפצו מנצל. 52 ואמר כי בחונף מחשיף למי שיסתר [21]בו ובכזב מכשול למי [22]שישען עליו. 53 ואמר הונך למשבחיך בחייך או למחרפך אחר מותך. 54 ואמר הזריז מי שלא יטרידהו רוב הטובה מחשוב באחריתו ולא רוב הדאגה בתלאותו מלבקש עצה מלהנצל [23]הימינה. 55 ואמר מי שיעלים חכמתו איננו בוטח במה שידע ממנה. 56 ואמר מי שיבקש מתנתך עזרך אל הכבוד והנדיבות ולולי מקבלי הטובות לא היו הנדיבים. 57 ואמר תיקון המלך לצורכי עמו טוב לו מרוב חילו. 58 ואמר [24]אתמולך חולף ויומך עתיד ומחרתך סתום. 59 ואמר לא ידחה הרע כי אם ברע כאשר ברזל בברזל יחד. 60 ואמר המחשבה מפתח הנכונה. 61 ואמר כאשר הגוף בחלותו לא יועילוהו המאכל והמשקה כן הלב כשיכנס בו אהבת העולם לא תועילהו תוכחת. 62 ואמר הנכבד מבני אדם מי שלא ידאג ביד מי [25]יניח העולם. 63 ואמר אין לכל דבר [26]חלף תשובה ולא לכל דבר אובד מן העולם מונע. ואני המתרה למי שיתבונן. 64 ושאלו לבטלמיוס על ענין החשק ואמר כי הבורא יתעלה ברא [27]כל נשמה עגולה בתבנית כדור [28]וחלקה לשני חלקים ושם בכל [29]גוף חצי האחד וכל גוף כשיפגוש הגוף

P13 ישיאך — P14 היכולת — M_2 15 כשתתחכם -- P16 שאמונתו — P17 יתקבצו המחשבות — P18 מבצרי — P19 מרוכה — M_2 20 נתונה לו — P21 שיסתר לו — P22 שיען עליו — P23 ממנה — P24 תמולך — P Br25 יהיה העולם — P26 חולף — P27 כל העולם נשמה — P28 ויחלקה — P29 הגוף —

האחר שיש בו החלק השני יהיה ביניהם חשק מפני החברה הקדמה [30]ויהיו בני אדם [31]בו ממוצעים בין הכת [32]והקול כפי ערך טבעיהם. 65 וזאת תפלת [33]בטלמיוס [34]שהיה מתפלל בכל יום קודם הנץ החמה מסתתר מתלמידיו [35]ומצאוהו אחר [36]מיתתו במגלת ספר:

אנא עילת העילות והקדמון אשר לא סר מהיות ונשאל בלי שואל בך תחזק [36a]התקוה ובמחשבות [37]סודיך [37a]יכלה הקץ שימה נא [38]ערכיני עמך ואהיה לפניך מקובל כי השתדלתי במה שלא השגתי. אלא אם תושיעני ואושע:

זה מוסר [1]לקמאן החכם

פרק שנים עשר 1 אמר הסבל שנים. סבל על מה שתמאס במה שימצאך מן האמת. וסבל על [2]מה שתאהב ותמשכך אחריו התאוה. 2 ואמר הודה למי שהטיב לך והטיב למי שיודה לך כי אין קיום לטובה [3]כשיכבדו בה ולא תאבד כשיודו עליה. 3 ואמר שלשה לא יהיו ניכרים אלא בשלשה מקומות. המשכיל לא יודע אלא בשעת כעסו. והגבור לא יוודע אלא במלחמה. [4]והחבר לא יוודע אלא בשעת הצורך. 4 ואמר היזהרו בני אדם מן הכזב כי הוא ערב מבשר הציפור. כי אם תרגילהו לא תוכל לעמוד זולתו. 5 ואמר כי הלב תחייהו המלה הטובה מן החכמה כאשר יחיה [5]האדמה זרם המטר. 6 ואמר הגרוע מכל המדות הונאת ריע נאמן וגילוי הסוד ולבטוח בכל אדם ורוב הדברים במה שאין בו צורך ובקשת חסד מהנבלים. 7 ואמר שתי מדות הם רעות כשיתגאה הנדיב בנדבתו וכשיבעט העשיר בעשרו. 8 ואמר שני דברים אין לאדם עצה [6]בהם להוסיף עליהם ולגרוע מהם להשיב הדבר הפונה ולדחות הדבר הבא. 9 ואמר כאשר יתהפך האויב בגמילות חסד אוהב. כך יתהפך האוהב ברוע המוסר אויב. 10 ואמר מחולשת העצה לגלותה קודם תיקונה וחולש המאמר יורה על חולש השכל. על כן יזהר כל אדם במוצא שפתיו. 11 ואמר המחשבה מראת האדם תראהו יופיו ודופיו. 12 ואמר מה שתעלימהו מאויבך אל תגליהו לאוהבך. 13 ואמר הנכבד כשימאס בעולם יכנע והשפל כשימאס בעולם יתגאה. 14 ואמר שאילת החכמים חצי החכמה ולהתחבר עם כל אדם כפי הראוי לו חצי השכל ולהסתפק במחיה חצי הפרנסה. 15 ואמר בראותך האדם חומד העולם הזה חמוד אתה העולם [7]הבא. 16 ואומר הבטחון על הבורא מנוח ומיעוט הרגילות עם בני אדם זריזות. ותגמל המכזב שלא יאמינו בו. 17 ואמר אל תדבר לפני מי שיכזיבך ואל תשאל למי שימנעך ואל תבטיח בדבר שלא תוכל להשלים ואל תהיה ערב למי שאין לך יכולת עליו ואל תתחיל דבר אשר לא תוכל להשלימו.

P[30] עינייני בני אדם — P[31] om — P[32] והחלש — P[33] om — P[34] היה — P[35] ומצאו אותה — P[36] מותו — M_3[36a] התקוה והסבר — P[37] סודך — M_3[37a] יגש — P[38] ארבני.

Br[1] לקמאן — P[2] om — P[3] כשיכפרו — P[4] והחכם — P[5] הארץ — P[6] om — P[7] Br הבא: ואמר מן הזריזות לשמור מה שצוית ולעזוב מה שלא צוית —

18 ואמר הרחק חברת המכזב ואם תצטרך עליו אל תאמין [8]אליו. ואל תודיעהו כי לא תאמין בו פן ישתנה מאהבתו [9]ואל ישתנה מטבעו. 19 ואמר בני אל תתהדר לעלות במקום גדולים כי המקום אשר יעליך אליו טוב מן המקום אשר ישפילך [10]אליו. 20 ואמר המקנאים יותר מהטובות כי יחשבו כי יש למי שיקנאו בו יותר ממה שיש לו. 21 ואמר בני אצוך ביראת האל כי הוא חלקך והוא חוקך ואל תסיר מפיך זכרון שמו כי יתרון זכרון שמו על כל מה שתדבר [11]בו כיתרון הבורא על ברואיו. 22 בני רצה הבורא בקצף הברואים ואל תדאג בבקשת רצונו [12]למאשימך. 23 [13]בני הישיר תפילתך אשר היא חובה עליך כי [14]התפילה המחוייבת היא כמו הספינה בים. אם תהיה שלימה תמלט כל מה שיש בה ואם יארע [15]בה דבר מכשול יאבד כל מה שיש בה. 24 בני היישיר מצותך אשר צווית בה כי היא מנחת האדם לפני אלהיו. 25 בני [16]שב עם המזכירים את ד׳ כי אם תהיה חכם תועילך חכמתך ואם תהיה סכל ילמדוך. ואם תבוא עליהם טובה מאת הבורא תשתתף עמהם. 26 בני אל תשב עם אנשים אשר לא יזכירו שם האל כי אם תהיה סכל יזיקוך. ואם תהיה חכם לא תועילך חכמתך. ואם ירד עליהם קצף תשתתף עמהם. 27 בני דע כי כל נוה אשר לא יעבור בו עליך רגע ולא יום ולא לילה שתהיה בוטח בו ושלא תפחד [17]מפחדו [18]בקש לך נוה ממנו והצטייד לדרכך. 28 ואמר כשיוסיף המלך [19]לכבדך תוסיף להדרו. 29 ואמר אין ראוי לאדם לבקש הכנעת זולתו והוא לא יכול להכניע נפשו. 30 ואמר החונף מפתח העקשות והעקשות מפתח האשימים. 31 ואמר שכל בלי מוסר כאילן בלא פרי ושכל עם מוסר [20]כאילן עם פרי. 32 ואמר הדאגה חולי הנפש והשמחה בריאותה. 33 ואמר בני אל תתעצל כי אם תתעצל לא תשלים חובה. [21]ואל תקוץ כי אם תקוץ לא תוכל לסבול מבחן אלהיך. ואל תמנע האמת מבעליו כי כל מונע האמת יפתח לו האל שער השוא. 34 ואמר טוב הלב ממדות הגדולה וטוב האזנה ממדות החכמה ורוע המדות מהכילות והנבלות וטוב המדות מהנדיבות. [22]וטוב הקרבה מהענוה. 35 ואמר סבר הפנים והשמחה והמתינות ושאילת שלום וקלות הרוח במשא [23]ומתן. ולעזוב התאוה כל זה גורם אהבת בני אדם:

[1]מוסרי הרומים

פרק שלשה עשר

1 אמר העוני גירות. והעושר נוה. והתאוה עבדות. והיאוש חופש. 2 ואמר מי שהיה פקיד [2]על בני אדם צריך לזכור שלשה דברים הראשון לדעת כי ידו מושלת על עם רב. והשנית לדעת כי [3]אשר ידו מושלת עליהם חפשים ולא עבדים. והשלישי לדעת כי משרתו לא תתקיים אלא מעט. 3 ואמר מה מעוטה תועלת הדעת

P[8] Br תאמין בו — M[9] ולא — P[10] אליו בו — P[11] om — Br[12] להאשימך — P[13] כי היישור — P[14] התפלה המיוחדת, Br התפלה המחויבת — P[15] בה מכשול — P[16] שים לבך עם — P[17] Br תפחד מפירודו — P[18] בקש ממנו כח וצטייד — P[19] להדרך — P[20] כעץ עושה פרי — P[21] ולא תקוץ — P[22] וטובה הקרבה — P [3] ובמתן.

Br[1] הרמים — Br[2] על עיסקי — M[3] om —

עם תגבורת התאוה ומה גדולה תועלת הדעת עם כבישת התאוה.
4 ואמר המוסר צורת השכל ועל כן יפה צורת שכלך כפי רצונך.
5 ואמר השכל מדה תייפה אותה הבחינה. והנפש אויב עריץ והאמונה
יסוד המעשה. 6 ואמר [4]המוסר בתוך ההמון גדופה וחירוף. 7 ואמר
אל ימעט בעיניך דבר מתוספת הבורא פן תאבד שארית הטובה.
8 ואמר המשכיל לא יניחוהו מומיו לשמוח בחמודותיו. 9 ואמר הרחק
המכזב וחברתו כי המכזב לא תשיג ממנו תועלת אבל הוא כמו השרב
בארץ ציה ינוצץ ולא ירוה צמאה. 10 ואמר מי שמלאו לבו לך ימלאינו
לבך עליו. 11 ואמר לא נמחל עונו מי שיחרפוהו בו. 12 ואמר המרבה
להחליק דבריו לא יוודע סבר פניו. 13 ואמר הזריז מי שלא ימנעהו גאותו
בטובה מעשות לאחריתו. 14 ואמר דיי בכבישת ההוטא מליץ טוב אל החומל.
15 ואמר הרכיל מכזב למי שיגלה לו הסוד או עושה הונאה למי שירגיל
בו. 16 ואמר המשבח אותך במה שאין בך כן יחרפך במה שאין בך.
17 ואמר דברי השחוק יאבד האימה כאשר תאבד האש העצים. 18 ואמר
המות כחץ יעוף וימי חייך כפי הגיעו אליך. 19 [5]ואמר ממבחר מדות הענוה
לחמול על הכסילים. 20 ואמר הכעס יעלה חלודה על השכל עד שלא
יראה בעליו הטוב כדי שיעשנו ולא הרע כדי שירחק ממנו. 21 ואמר
המקנא תגדל אהבתו במוצאו אותך ואיבתו ברחקו ממך. ושמו אוהב
ועינינו אויב. 22 ואמר לא יוכל האדם לגמול הבורא תודה על טובתו כמו
שיטיב לזולתו. 23 ואמר חרפת העבירה ימרר המתיקה. 24 ואמר אל
תעזוב רעך אלא אחרי שלא תמצא עצה לתקנו. 25 ואל תמכרהו אלא
אחרי האיבה. והשמר מלדבר בו פן תגדור נתיב תשובתו אליך. ואולי
הנסיונות ישיבוהו אליך ויתקנוה לך. 26 ואמר הסכל קטן ואם יהיה זקן
והחכם גדול ואם יהיה נער. 27 ואמר המת ימעטו מקנאיו וירבו המכזבים
עליו. 28 ואמר הטובה המזומנות מהרה תמלט ותשובתה קשה. 29 ואמר
העולם ישפיל מי שיכבדהו והארץ אוכלת מי שתאכילהו. 30 ואמר אין גבור
כמו נקי ואין רך לבב כמו חוטא. 31 ואמר כעס הכסיל בדבריו. וכעס
המשכיל במעשיו. 32 ואמר מי שירוץ במערכת תקותו יכשל בקיצו. 33 ואמר
כאילו החומד לא נברא כי אם לכעוס. 34 ואמר דיי לך מן המקנא בך
כי ידאג בשעת שמחתך. 35 ואמר המעיט מכל תאוה אשר תעבור מצות
שכלך בעבורה. 36 ואמר אפשר שיחנק שותה המים קודם רוותו:

[1]מוסרי אומירי

פרק ארבעה עשר 1 אמר בכתיבה. הכתיבה דבר גילהו השכל על ידי
מליץ והוא הקולמוס וכאשר פגשתהו הנפש חשקתהו
בטבעה. 2 ואמר כי הכעס בהיות סבתו ידועה יהיה הרצון קל. וכשיהיה
הכעס ללא סבה תהיה בקשת הרצון קשה. 3 ואמר מי [2]שאבד הזריזות

Br[4] המייסר — M[5] ואמר—כסילים om.

Br[1] אלה מוסרי אומירוס — P[2] שיאבד —

לבטחונו על [3]הגזר הדין ימהר להביא לנפשו היזק גדול. 4 ואמר כל המבקש עצה. עומד על נתיב ההצלחה. 5 ואמר טובת העולם דאגה ורעתו חרטה. 6 ואמר [4]בקשת העצה מנוחה לך ויגיעה לזולתך. 7 ואמר תלונות האוהבים [5]חיי אהבה. 8 ואמר תן מה שלא ידעת במה שידעת:

[1]מוסרי אנינוס

פרק חמשה עשר 1 אמר כשישחת הזמן ישחתו המדות הטובות ויהיו נמצאות המדות הרעות. ויהיה פחד העשיר יותר מפחד העני. 2 ואמר מיטב החיים [2]במדע והעושר כי בשניהם תשיג כבוד על היחידים ועל ההמון. כי היחידים יכבדוך למה שתדע וההמון יכבדוך למה שיש בידך. 3 ואמר [3]ההון בבית האדם כמו השמש בעולם. 4 ואמר מיתת הנכבדים טוב ממשרת הנבלים. 5 ואמר הסדר עם הסיפוק טוב לאדם מן הרוב עם הפיזור והייאוש טוב מלשאול לבני אדם. 6 ואמר מי שירבה דברים יחטא. ומי שיחשוב יראה האחרונות. 7 ואמר ממבחר חלקי האדם חבר טוב. ועל כן [4]התחכם לאנשי היושר ותהיה מהם ורחק מאנשי יושר תיבדל מהם. 8 ואמר ההרחקה סימן המיאוס ורוב התנואות מן הכילות. 9 ואמר להתעולל עלילות סיבת האיבה ולחמוס העניים תכלית הרשע. 10 ואמר סבל התלאה ירך קשי הלב. 11 ואמר אפשר שיהיה המתינות הפסד. ואפשר שיהיה ההפסד מתינות. ואפשר שתהיה הרפואה חולי והחולי רפואה. 12 ואמר אל תהיה כחוטב באפילה ומקבץ מה שיביא השטף. 13 ואמר כפירת הטובה נבלות וחברת הכסיל גריעות. 14 ואמר מהר לקחת הטובה המזומנת בטרם שתאבד ותשוב דאגה. 15 ואמר ממבחר טובת הזריזות ההשתדלות. 16 ואמר כל המוחל הוא אדון וכל השואל ילמד וכל המתבונן יוסיף דעת. 17 ואמר מן ההפסד איבוד הצידה. 18 ואמר פגוש [5]אנשי השכל שמחת הלבבות. 19 ואמר כשתעשה עבירה מהר למחותה בתשובה ואל [6]תאחר מעשה היום למחר. 20 ואמר דבר טוב לכל אדם ועשהו. 21 ואמר מן הנדיבות שמירת האחווה והידידות. 22 ואמר מי שיחשוב עליך טובה הצדיק מחשבתו. והכיר טוב למי שיכירוהו לך [7]אם יהיה נכבד או [8]נקלה. 23 ואמר מן ההצלחה שלא יעבור אדם מקו היושר 24 ואמר אחרית הכזב חרפה ואחרית הצדק שלום. 25 ואמר הגר מי שאין לו קרוב ומבחר המידות הנדיבות:

[1]מוסרי סוילון

פרק ששה עשר 1 אמר בעט העט קטן בכמותו. גדול על כל גדול באיכותו הוא אשר לא באה אלינו חכמה כי אם

P[3] הגוזר דין — P[4] בקשתך — P[5] הם חיי.

B Br[1] אלה מוסרי אניסוס — M P[2] המדע — P[3] החכם בבית כמו השמש —

P[4] התחבב, M התחבר — M[5] אנשי הצדק — P[6] תעשה — P[7] om — P[8] נקל.

M[1] אלה מוסרי סולון –

בעבורו. 2 ואמר הכתיבה בכח האדם אך לא יצא לידי מעשה אלא בעט אנשי החכמה. 3 ואמר עניני שני [2]עולמות תחת שני דברים והם החרב והעט. [3]והחרב תחת העט. 4 ואמר לא יוכל לכבוש הרוב מי שלא יוכל לכבוש נפשו והיא אחת. 5 ואמר ברצותך שתתקיים אהבתך בלב אדם הטיב אליו. 6 ואמר החרדה על התלאה יותר [4]מיגיעת מן סבל והניחום. 7 ואמר יאות אל השר להתחיל בתיקון נפשו קודם תיקון עמו פן יהיה כמי שירצה לתקן צל מעוות קודם שיתקן [5]הדבר הוא לו צל. 8 ואמר מי שיהיה מן המלכים שופט צדק ימשול על לבות עמו. ומי שיהיה מהם עול ובליעל לא ימשול מעמו [6]אלא על חלק שפתותיהם ולבותם יבקשו להם מלך אחר. 9 ואמר הנפש הנכבדת תתרומם מן השמחה [7]והיגון כי השמחה תקרה כשתסתכל לחמודות דבר ולא תסתכל במומיו. והיגון היא רואה מומי הדבר ולא תראה חמודותיו והנפש הנכבדת תסתכל כללי הדבר ותראה חמודותיו ומומיו ולא יתגבר עליה אחד משניהם. 10 ואמר ראוי לכל משכיל להסתכל פניו במראה ואם יהיה נאה תצטרך לבל יצמיד אליו פועל מגונה ואם יהיה כעור יצטרך לבל יחביר בין שני כיעורים. 11 ואמר הקשה מכל דבר תיקון המעוות. 12 ואמר כשייצר לך אל תבקש עצה מן הריקים כי לא יתנו לך עצה טובה. 13 ואמר הנכונה מגונה בכסילים כמו [8]הסכלות מגונה בעשירים :

[1]מוסר [2]כלינים

פרק שבעה עשר

1 אמר בעט. העט הוא הכישוף החזק. 2 ואמר כל אשר תוסיף טובת הכסיל יופי יוסיף הוא בה [3]הכיעור 3 ושאלו אותו עד אנה תכלית היגון. אמר עד שלא יחליא הנפש. 4 ואמרו [4]עד אנה תכלית [5]הנפש מהחולי. אמר עד איבוד הנפש. אמרו ואיכה הדבר. אמר כי היגון יאבד לחות הגוף עד אשר ישאיר הגוף כעץ יבש וצפד עורו על עצמו ויתקבצו המכאובים על הלב במה שיעוררוהו כוחות המחשב עד אשר תאבד הנפש. 5 אמרו לו באר לנו החולי המחליא [6]הנפש. אמר שיהיה האדם תמיד דואג ונעצב ותבוא [7]אליו תלאה אחרי תלאה וכשתחלה נפש הדואג יכלה [8]וביכלה יאבד. ועל דרך כלל אין דבר מזיק לבעליו כמו אורך היגון: כי אורך היגון חולי הנפש וחולי הנפש מכה אנושה אין לו רפואה כי אם המות. 6 ומקצת דבריו כי אמר [9]כונת הנעצב הנאה לדגאתו. 7 ואמר לא יתלחלח העין עד אשר תבער הלב. וכאשר יבער תעלה בו שלהבת ויעלה עשנה לראשו. ועל כן יתעוררו הדמעות לרדת ורובם ומיעוטם כפי יקידת הלב. 8 ואמר כשיאבד הלב נעדר יקודו. וכאשר יהיה נעדר יקוד הלב תקפא הדמעה ולא תרד. וכאשר ישוב הלב לדעתו

M[2] העולמות — M[3] om — M[4] מגיעת — Br[5] אשר הוא לו צל — M[6] אלא חלק — M[7] ומיגון — Br[8] שהסכלות.

M[1] אלה מוסרי — M B[2] בליאנים — B[3] כיעור — B[4] ועד — M[5] תכלית חולי הנפש אמר — B[6] את הנפש — M[7] עליו — Br[8] וכשיכלה — M[9] בינת —

אז תתעורר הדאגה ויבער ותעלה השלהבת ותתיך הדמעות ויבכה. 9 ושאלו [10]לו מדוע הנעצב יעניהו לבו כשידאג ויעניהו עיניו לכל תנועה. אמר כי הדואג תתפשט הדאגה בכל גופו ותתן לכל חלק מחלקי הגוף כפי הראוי לו. אחר כן תשוב אל הלב [11]הראש ותשכיב [12]בכלי הדמעות וכשיעוררו הלב תתעורר דאגתו. ויעלו מוקדיה ויעירו [13]דמעות מבקיעי הראש וישאבו אותם העינים ויזילו אותם. 10 אמרו לו מה האנקה אשר תארע לבוכה. אמר כשיהיה [14]תחלה הבכי באנחה ואחריתו באנקה הוא כפי מכאוב הלב. וכשתהיה הדמעה יורדת למטה בנחת זהו חולשת הלב:

[1]מוסרי [2]אוקלידם

פרק שמונה עשר

1 [3]אמר הכתיבה אורך בלי רוחב. 2 ואמר הכתיבה היא גילוי מצפון הלב ומיטב הצבעים צבע הכתיבה כי הוא חולי הדיעות. 3 והיה [4]אוקלידם מחוקק הצורה ההיולית והכדורית [5]והיה אומר מה שיחוקקו העטים לא יכלוהו [6]הימים. והנך רואה הכתיבה כי [7]היא כחושת הגוף וענינה נכבד. 4 והיה אומר ממעלת העט ויתרונו כי לא יכתבו תירת האל כי אם בו. 5 ואמר הכתיבה ראשית מה שהראתה הנפש אחרי [8]הארטימטיקא. והיא [9]תכונת רוהנית תראה על ידי מליץ הגוף. 6 ואמר האגרת כשלא יכתבו בה חכמה כמו ארץ אשר עפרה שחור וכשיקדרוה בכתיבה תגלה ציצים ופרחים ותצמח צמחי החכמות כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח:

אילו [1]שאילת שנשאלו הפילוסופים ותשובותיהם

פרק תשעה עשר

1 שאלו [2]אסיכים איזה דבר מזיק לבני אדם. אמר השלוה על רובם כי יאבד נפשותם. 2 [3]ונשבה אסיכים ושאלוהו על עניין מאסרו. ואמר אל תשאלו על מאסרי תשאלו על שכלי. 3 ושאלו [4]אריסטולוס [5]באיזו שעה יהיה טוב המשגל. אמר כשתרצה להחליש [6]גופך. 4 וראה [7]אריסטוטלום איש דואג מרבה מחשבות. אמר לו עזוב המחשבות כי [8]הם גורמים איבוד הדעות. 5 ושאלו [9]לאסיכים מדוע ידברו הנבלים רע בבני אדם. אמר כדי שיתעסקו [10]שומעיהם במה שיוחסו לבני אדם מן המדות הרעות ולא יזכרו מומם. 6 ואמרו אל [11]קרסטוגים כשהיה צובע [12]שערו ושאלוהו על זה ואמר איני רוצה שיבקשו ממני טעם זקנים. 7 ושאלו [13]לסולון איזה דבר קשה [14]לבני אדם. אמר להכיר מום נפשו

B[10] ושאלו מדוע — B[11] והראש — M[12] ניבלי — M[13] הדמעות — B[14] תחילת.

M[1] אלה מוסרי — M[2] איקלידים, P איקלידם — Br[3] אמר אקל' — P[4] והיה מחוקק — P[5] ואומר — P[6] המים — P[7] כי כחושת — P[8] הארטמאטיקא — M[9] תכונה.

Br[1] M אלו השאילות אשר נשאלו — St[2] איסיבים, P אסיכם, Br אסיבים, M איסביאס — P[3] ושאל אותו אדם על עיניין, M ונשבה איסבים — P[4] M אריסטוטלים — P[5] באיזה — P[6] כוחך — P[7] om — P[8] היא גורמת איבוד הדעת — P[9] om — P[10] לשומעיהם — P[11] קרכטוגי — P[12] את שערו — P[13] לסלון — P[14] על בני האדם —

ולהחריש מדבר במה [15]שאין ראוי לו. 8 ושאלו [16]דיאמקריטוש ומה יתרון דעתך על דעת זולתך [17]אמר כי דעתי דעתי מעוטה. 9 וחריף איש [18]לאגיש אמר לו איני רוצה להכנס [19]במלחמה אשר הנוצח בה נצוח. 10 ואמר מי שיתבייש מבני אדם ולא יתבייש מנפשו אין [20]לנפשו ערך בעיניו. 11 ושמע איש [21]לניטאפסין החכם מתפלל לאל לשומרו מאוהבין. אמר לו מדוע תתפלל לאל לשומרך מאוהביך. אמר כי אני יכול להשמר מאויבי ולא אוכל להשמר מאוהבי. 12 ואמר חכם לתלמידו מי שלא יביא נפשו במערכת [22]התלמוד ישיגהו במרוצת מעשי הישר. 13 ושאלו [23]נטפוראש [24]מה היה הדבר אשר הרבה שונאיך אמר כי לא ישרה בעיני חברתם. אמרו ומדוע לא ישרו בעיניך אמר מפני [25]שניסיתי אותם. 14 ואמרו אל גרוסים החכם [26]מה אתה סובל גדופות בני אדם. אמר כי אנחנו שוים במומים ואני בעיניהם כאשר הם בעיני. 15 ואמרו לחכם מדוע לא תאהב חברת בני אדם. אמר כי לא ישרה בעיני חברתם ועל כן ארחק מהם. 16 ואמרו [27]לאריסטידס מדוע ירבה פלוני להתחבר למלך. אמר כי דאגתו ותאוותו להרבות אשמים. 17 ואמרו לו מה התכלית אשר תשים [28]אליו כוונתך אמר להשמר מן הכסילים. 18 ואמרו [29]לפתאגורש מה מאד הוא פלוני כובש נפשו אמר על כן לא ימיתהו יצרו. 19 ואמרו [30]לאסקלביוס כי פלוני יש לו רוח נדיבה [31]ונפש יקרה. אמר אם כן לא יסתפק בזולת רצון הבורא. 20 ואמרו [32]לפיפריון כי פלוני הוא משכיל אמר די לנו במעט משכלו. 21 ושאלו לחכם מה לו לפלוני כי רחק מעליך. אמר ישתוו בעיני הרחקתו וקרבתו. 22 אמרו לו הוא שוטם אותך להזיק לך. אמר מי שיחשב כי יוכל להזיקני יועיל לנפשו אם יוכל. 23 [33]ושאלו לחכם אחר מה המוסר. אמר לבל [34]תעשה דבר בסתר אשר [34a]תתבייש ממנו בגלוי. 24 ושאלו לחכם אחר על ענינו. אמר אין לי חשק בסכלות ולא אמאס החכמה ולא אתבייש מללמוד. 25 ושאלו [35]לאברוניקוס מהו תענוג הנפש אמר להשקיף על החיים התמידי אשר [36]ינוחו אליהם הנפשות וירווחו בם הלבבות. וההגעה לאמיתות התעלומות במצפוני הלבבות ולהביט [37]בעניני המחשבות אל [38]הסודות הסתומות. 26 ואמרו [39]לארגאנים איזה חכמה ראויה ללמוד לנערים. אמר החכמות אשר כשיזקינו לא טוב להם שלא ידעו אותם. 27 ואמר [40]פתיאגירוס לתלמידיו [41]ראוי לאחד מכם לערוך עניני החכמה לפני העצל. 28 וכתב מלך אחד [42]אל אחד מן החכמים שיכתוב לו דברים מועילים לו ויקצר בהם. כתב אליו טוב שבענינים עזיבת המותרות ומיעוט חטא הדיבור. ורגילות היושר ועיקר המחיה תיקון [43]המזון והסדר. כי השחתת הסדר מפתח העניות

P[15] שאינו ראוי בו — P[16] דמקריאטיש — P[17] אמר דעתי כי דעתי — Br[18] אסגים, P איש אחר לאגסים — P[19] למלחמה — P[20] בנפשו — Br[21] ניטאפאסין, P ניטאפסים — P[22] הלימוד — P[23] ניטפורש — M[24] מה זה — P[25] שבחנתי — P[26] מדוע — P[27] אריסטוט — P[28] אליה — B[29] פיתגוראש, P פיתאורוש — P[30] אסקולביוס — P[31] om — P[32] פיפרון — Br[33] Spruch fehlt — P[34] תעשו — P[34a] תתייבשו — Br[35] אברוניקאס — P[36] ינוסו — P[37] בעיני — Br[38] הסודות om — P[39] לארגינם — Br[40] תיאגורוס, St תואנידים — P[41] אין ראוי מכם — P[42] אל קצת — P[43] והממון —

ומהעצלה והמתינות תיולד המיתה והצריך יותר מהאנשים אל העושר מי שלא יתקנוהו כי אם העושר [44]ובעצת הצלחת העם ורצון בני אדם תכלית בלי מושגת. ואל ירע בעיניך שנאת מי שרצונו [45]משקר. 29 וכתב איש אחד אל אחד מן החכמים אשר היה צועק חמס אליו משיבוש הענינים עליו וכתב אליו דע כי לא תשיג מה שתאהב עד שתסבול דברים רבים מאשר תשנא. ולא תנצל ממה שיכבד עליך עד אשר תרחק ממה שתאהב ושלום. 30 וכתב חכם אחד לאחר כבר הזהירך הקורא והתרה בך [46]התובע [47]ואחרית התקוה ואין אדם גדול התלאה יותר ממי שהתרשל באמת [48]וחטיאתו התקווה. 31 וכתב חכם לאחר דע כי האל סיבב העולם בתאוות ומלא אותם בפגעים [49]והצמד המותרות שבהם (חיסר) [50]והמוסרות שבהם במאורעות:

פרק עשרים אמר מהדריגים הפילוסוף [1]המלמד. בשם האל אדון [2]החכמות ותכונת הטובות והרחמים ותכלית החסד והשלום האחד [3]בכל מקום אשר הוסיף בכל רגע חסדו ושם התורה עילת התוספת מברכותיו ומתנותיו [4]והכפרה מאירת טובתו. אני [5]מהאדרגיים מבחר מה [6]שהטיב האל בי [7]בנעימותיו עם אשר הצלחני בעבודת המלך ולהתקרב [8]לחברותו והחלק הגדול אשר חלק [9]לי האל. והמעלה הנכברת אשר הרימני אליה ואשר סייעני לאהבת המוסר. ולקנותו [10]ואהבת המדע ולהאמין בו ולהמשך בידידות ובאהבה לבעלי החכמה ולכבד נושאיה ומוריה ובעבור היות מבחר הדברים אצל [11]מלכים ועמי הארץ מעלת המוסר והמדע. והיה [12]כל מה שזולתם [13]מסגולת העולם וטובותיו מזומנות לאיבוד. מעותדות לכליון. והיה רב המדע ומצפונו הוא אשר יאריך בו תענוג בעליו. ותרבה בו שמחתו לא יכלה על אורך [14]שישתמשו ולא יאבד מרוב ההוצאה מצפונו [15]והיא מאהבת החכמה ולימוד המוסר ושמירת הדת והמעלה אשר אני בה והיא [16]מחברת החכם על חכמתו להתנדב בה למי שראוי לה והורני על זה כי קבצתי [17]בספרי הזה דברי חכמה קבלתי אותם מאנשים מורי הדת ונושאי [18]מוסר ועזר על בחינת [19]המחשבות וישוב הדעות [20]ומהירתי לכתוב אותו [21]לפחד מן הזקנה או מן השכחה. וקויתי בו קנות שכר טוב [22]לנפשי ואחרי מותי אבל מה שיש בחיים קנות היתרון [23]ושם הטוב [24]ומי שיש במות הוא מה שיגיע לנפשי מברכת המתפללים עלי והיה בעיני [25]אשמה והונאה עצומה לאבד זה הענין. ולהתרשל בו. אולם האשמה תהיה

---

[44] P Br ובעיצה — [45] P לשקר — [46] P הבוצע — [47] P ואחרית הדבר אל התקוה — [48] Br P והחטיאתו התקווה — [49] P והעמיד — [50] האסורות.

[1] Br מוסרי מאהאדרגים הפל המל' — [2] P החכמה — [3] P האחד בכל אשר — [4] Br P והכפירה — [5] Br מאהאדרגים מה שהטיב — [6] P שהיטיב לי השם עם אשר הצליחני בו בעבודת — [7] Br מנעימותיו — [8] P לחכמתו — [9] Br P חלק לי והמעלה — [10] P ולאהבת — [11] Br P המלכים — [12] Br P כל שזולתם — [13] P מן הסגולת של העולם — [14] P שיתיאשו בו — [15] M P ויהיה — [16] Br M P מחובת — [17] P בספרי זה דבר החכמים — [18] M Br P המוסר — [19] Br המחשבות — [20] Br P ומיהרתי — [21] Br P מלפחדי — [22] Br P לנפשי בחיי — [23] Br M והשם — [24] Br M ומה — [25] P אשמה גדולה —

אילו עשיתיה לכבוד נפשי. ואולם ההונאה בעבור כת מבני אדם בהתרשלות ממה שאני חייב להם מן התיקון והיושר ולעזוב התאווה להם במה שאני מתאווה לנפשי ומה שאהבתי [26]מהגיע תועלת בו אל מי שיקראהו מן החסידים ועמי הארץ. או מלך או ההמון [27]וחשב בו ורציתי בזה אצל מי שיגיע כתבי אליהם להתנצל התנצלות מבוארת:

אמר מהא״דרגים 1 שני דברים יתקן [1]האדם את עולמו. מוסר יתקן בו נפשו. והשתדלות ייטיב בו חייתו. ושני דברים צריך אליהם האדם לבית מועדו. דעת שידע בו חלקו ונפש [2]דומימה להכניע בה יצרו. 2 ואמר הראוי מכל הדברים אל הדעתן יתרון מישור יאסף לו [3]טובות העולם הזה והעולם הבא. 3 ואמר מי שתיקן כל הנעימות קנה תורה לרוב. 4 ואמר ראוי להודות מי [4]שחרב לבו ויברית רצונו [5]אפו. 5 ואמר כוף יצרך ואפי׳ במה שיאבד במהרה. 6 ואמר השתיקה במקומה [6]עד איבוד החפץ טוב מהדיבור בלא עתו עם השגת החפץ. 7 ואמר דיי לך מדעתך מה [7]שיבור לך דרך היושר מן הכסילות. 8 ואמר אין טובה מביאה על בעלה דאגה יותר מטובה הגמולה למי שאין לו יחס ולא מוסר. 9 ואמר הראוי מן הענינים להוקיר ולכבד חכמה אשר [8]יאסף בה העולם הזה וחלק העולם הבא. 10 ואמר טוב מן [9]הצפונים ומן המטמונים עושר אשר הושם לדעתן שמירה לנפשו וקנה [10]מתנתו שם טוב. 11 ואמר לא ישובח הדעתן מן המלך והממלכה כי אם מה שהקנהו לשון הצדק ושם הטוב. 12 ואמר מי שהתנדב אליך באהבתו כבר השווה אותך לנפשו. 13 ואמר בדעת הזך יכיר האדם יושרו ובהכירו אותו יזכה להשיג חלקו ובעבור [11]כי לא תוכל עין האדם לקבל אור השמש כן לא ישיג המספר בסיפור בעל המוסר הנכון. 14 ואמר העושר רוממות הנפש וכבישת התאוה. 15 ומבחר המלכים מי [12]שידין עמו מנפשו ויתקן אותם במה שיש בו תיקון נפשו ולא יפליג במה שיכבד עליהם עד אשר יביאם להתנחם כי המליכוהו ולא לענין [13]שיתרשל בו. 16 ואמר [14]מי שיראו השרים מן האימה הוא טוב לסתום תאות האנשים הרעים והגאים. 17 ואמר הראוי מבני אדם למלך ולעמוד במלכות ימים המתקרב לעמו והמיגע עצמו בעבורם. 18 וכאשר יגלה הביאור הספיקות כן העצה תגלה השיבוש [15]ותסיר. 19 ואמר מי שהוא נאמן לאוהביו תיקון דרכו. ומי שיחלקו אמריו ראוי לכל בני ארם לאוהבו. 20 ואמר [16]מיטב חסדיך מה שתקדים בלא שאלה. 21 ואמר מיטב מה שיש [17]בעולם מקניני השמחה אהבת אנשי דין ומוסר. 22 ואמר מי שהיתה אהבתו בכבוד תעמוד גדולתו על בני [18]אדם

P[26] להגיע — M Br[27] יחשב בו.

Br P[1] האדם בהם — M[2] רומימה — P[3] טובת... וחלק לעולם — P[4] למי שרחב לבו — P[5] ואפו — P M[6] עם אבוד הח׳ טוב — P[7] מה שיכיר לך מן הכסילות — P Br[8] שיאסף בה חלק העולם -- Br[9] המצפונים, P טוב המט׳ והצפו׳ — M Br[10] במתנתו — P[11] כי האדם לא תוכל עינו — P[12] שיבין — P[13] שיתרשלו — P[14] Spr. fehlt — Br M[15] ותסיר אותו — P[16] Spr. fehlt — M[17] בעולם הזה — P Br[18] אדם ואמר הראוי

23 להתקיים שמחתו מי שלא ישתתפו עמו. 24 ואמר איבוד תועלת הזריזות טוב מהתרשלות [19]מה שיהיה בו ריוח ותועלת. 25 ואמר לא יתחייב המשכיל אמונת האהבה לאנשי האמונה. ולא יזכה האדם לעולם הבא [20]אלא במעשים טובים. 26 ואמר רסן השכל הנסיון עם טוב הדיעה וטוב המוסר ומעלה נאמנה. 27 ואמר מאותות האמת [21]אמנות העצה. 28 ואמר [22]ממומי הנבלה להאמין אדם בעצתו ולעזוב אנשי עצתו. 29 ואמר השלים החסד מי שיתחסד לבלתי קנות תועלות ולבלתי הרחק ממנו הנזק. 30 ואמר [23]מבני אדם להיות משובח מי שגדלה תשוקתו בקנות החסד והאמונה. 31 ואמר אין אדם רחוק מלקנות הטוב כמי שלא ידע [24]טעם האמונה ויסתיר מעלתה. 32 ואמר שים כוונתך לרומם מי שנתן לך באהבתו יתרון על [25]קרוביך. 33 והסתכל באויביך בעין שנאה ואיבה. 34 ואמר תקן חסרון [26]נפש בשכל ושים מוסרך כמו מראה אשר תשיג בה צורת ענייניך. 35 ואמר בקש תחבולות להשלים עם אויביך. ואע״פ שתהיה בוטח בכחך וגבורתך. 36 ואמר מיטב השמירה [27]החזקה ההתרשלות. 37 ואמר תחבולות המוסר שמירת האדם נפשו [28]והעברת יצרו ותאותו. ופרי המוסר מה שיקנה [29]מן הטוב ויתרון האהבה. 38 ואמר לא הניח דבר מיכולתו מי [30]שיזדמן עצמו במחיתו לסכנות. 39 ואמר כאשר פגע הגבורה הוא חסרון החקירה כן פגע החכמה חסרון הענוה והמוסר. 40 ואמר בקשת מה שלא יושג יגיעה ועמל וכן תיקון הכסיל חולשת השכל והמוסר. 41 ואמר מי שיקווה [31]להראות נדיבותך בשאילותיו שים היאוש והמניעות פרי יגיעתו. 42 ואמר ראוי הוא ממך לאיבתך מי שיציק אותך במעלתך. ומי שיתקרב אליך בקרבת החכמה תן לו חלק מן התועלת. 43 ואמר כאשר המוסר והחכמה ההצלחה הגלויה. כן המהילה והענוה [32]כלל [33]היושר להשיג רום המעלה. 44 ואמר המצליח מי שמכניע בסכל תאותו ויתקן בזריזות מחשבתו. 45 ואמר מי שירעו מחשבותיו ויחסר בטחונו באל תשחת מחיתו ויגדל [34]תלאותו. 46 ואמר כאשר תיקון הנר יוסיף [35]באורו כן המוסר יסיר הדאגה מבעליה. 47 ואמר אין דבר מועיל בקיום הטובה כמו שמירתה ולהרחיק בה הגאוה. 48 ואמר השלם מבני אדם בשכלו הוא הגובר מהם על יצרו. והמכניע תאותו. 49 ואמר טוב היחס עוזר על המוסר ובשמירת הברית תגדל האהבה המעוטה. 50 ואמר הנקי מבני אדם מחלאת המומים הוא הרחוק מרוע מצפוני הלבבות. 51 ואמר ראוי הוא לשם הכילות וההונאה מי שיחביר למיעוט התודה על הטובה כפירתה ושלא יגמול עליה. 52 ואמר מי שידבק בצדק בכל בקשותיו הוא ראוי לכבוש [36]כל אויביו:

[19] P במה — [20] P כי אם — [21] B אמיתת — [22] B Br ממיני — מעשירי בני אדם להתק׳ — [23] B M ראוי מבני אדם — [24] M Br נועם, P נועם השלמת האמ׳ — [25] B Br קרוביו — [26] P נפשך בשכלך— [27] P הרחקת— [28] Br P והכנעת— [29] P Br מהשם הטוב— [30] P שיזמן— [31] Br P להרבות — [32] P בכלל — [33] M P היושר וסיבה להשיג — [34] P תאלתו — [35] P לאורו — [36] P על.

פרק אחד ועשרים [1]הזכירו לפני שלמה בן דוד [2]המלך ע״ה כי יש במקום באיי הים שדים מחוכמים ורצה לשמוע דבריהם וצוה על הרוח ונשאתהו בכנפיה ותורידהו במקום ההוא ויתקבצו אליו כל השדים. וישאל מהם לזכור כל אחד מה שידע מן החכמה והיה מספר המתקבצים אליו מאה ועשר. ויען האחד ויאמר חידושי הימים יראוך מה שלא עבר על לבך. אמר השני מי שישכחוהו קרוביו יזמן לו הבורא הרחוקים. אמר ג׳ לכל אדם בנפשו עסק אילו ישכיל. אמר ד׳ לא תבוקש החכמה כי אם לדעת אשר לא יסכל האדם. אמר ה׳ כשידבר לך [3]לאחיך [4]הזמין אליו. אמר ו׳ המגור לא ידחה [5]עד שנגזר. אמר ז׳ [6]כשיבקש שאלה בקש אותה במוסר כי אין לך כי אם חלקך. אמר ח׳ [7]כי אם עזוב שאלת החכמה יטבע בים הסכלות. אמר ט׳ דע כי מה שיש בידך אינו שלך וכבר היה לזולתך ובא לידך. אמר י׳ מי שישים דאגתו אחת יסורו שאר דאגותיו. אמר י״א אי אפשר [8]לנסוע שלא יגיע למחוז חפצו. אמר י״ב אין אחר ההליכה אלא [9]החזירה. אמר י״ג בתכלית המרוצה יודע [10]הסוס המגיע אל התכונה. אמר י״ד מבחר הצידה אשר תצטייד בה ליום מועדך. אמר ט״ו לא יצליח במעמד הדין אלא מי שהשיג [11]החפש. אמר י״ו למות תוצאות. אמר י״ז הגמל יציל נפשו ונקיבתו. אמר י״ח המעט מן הרע מהרה יגדל. אמר י״ט מה מאד מסוכן מושב החלוש בנוה האריה הרעב. אמר כ׳ אחרונות התלאות [11a]משובחות. אמר כ״א לא נשיג התכונות בתאוה. אמר כ״ב [13]באורח ישבח או יחרף ועל כן שמרהו. אמר כ״ג מחרף העני אשם. אמר כ״ד בשתכלה הדרת פניך לא נמצא מי שיחדשנה לך. אמר כ״ה מי שירבה לחשוב יתבונן. אמר כ״ו אינו ממך מי שיונה אותך. אמר כ״ז אוהבך מי שיעזור אותך. אמר כ״ח בעת הצורך תכיר חביריך. אמר כ״ט [13]עדים לך ואינם מדברים. אמר ל׳ אין המשכיל מתרשל בעונו. אמר ל״א מי שהפקיד אצל סכל סודו אבדו. אמר ל״ב אין רפואה [14]לשוטה כי אם לרחוק ממנו. אמר ל״ג אין לך מה שקדמת. אמר ל״ד אל תחשב הממון כי אם פקדון בידיך. אמר ל״ה אין על [15]המתעצל אשם. אמר ל״ו העיצה למי שיש בידו עשותה לא למי שיראינה. אמר ל״ז [16]החסד אם תוסיף בו יגדל. אמר ל״ח הלב יראה מה שלא יראה העין. אמר ל״ט העושר צינה וסוחרה. אמר מ׳ העושר יסתיר כל מום. אמר מ״א העושר יגלה הטובה. אמר מ״ב מי שילוה החסד בכמוהו לא יאבד. אמר מ״ג מי שיבטח בזולתי נאמן לא יאשים כ״א נפשו. אמר מ״ד שתוק או דבר בחכמה. אמר מ״ה קח מה שניתן לך מן השלוה בתודה. אמר מ״ו [17]לא תכנים עצמך בזולתי ערכך. אמר מ״ז איבת המשכיל טוב [18]מאהבת הכסיל. אמר מ״ח היזק איבת המשכיל פחות מהיזקת אהבת הכסיל. אמר מ״ט כל המתקרב לרע לא

M[1] וזה מוסר פילוסופי השדים — M[2] om — Br[3] אחיך — Br M[4] האזין — Br[5] מה שנגזר — Br[6] כשתבקש — Br[7] העזוב — M[8] לנוסע — M[9] החזרה — Br[10] הסוס הטוב — Br M[11] החפץ — M[11a] משוכחות — Br[12] אורח — Br[13] כמה עדים — Br[14] רפואת השוטה — Br[15] המשתדל — Br M[16] גמילות החסד — Br[17] אל — Br[18] M מחברת —

ימלט ממנו. אמר נ׳ תחילת החכמה השתיקה והשנית ההאזנה והשלישית השמירה והרביעית העשייה. אמר נ״א מניעתך השאילה לשואל טוב משתבטיחו תוחלת ממושכה. אמר נ״ב אין חכם מי [19]שידע הטוב מן הרע אלא מי שיבחן הטוב משני דברים רעים. אמר נ״ג יועץ המדע הענוה. אמר נ״ד יועץ המדע המתינות. אמר נ״ה דברי השחוק יחליאו הלב ויעוררו האיבה. אמר נ״ו השמר מעשות מה שתתנצל ממנו. אמר נ״ז הענוה תוודע בשעת הכעס. אמר נ״ח המיאוס בעולם נוח הלב. אמר נ״ט אהבתך הדבר יעוור עיניך ויסתום אזניך. אמר ס׳ אל תבקש עזר מכזבן כי יקריב לך הרחוק. אמר ס״א אל תשים מליץ לאדם מי שיש לו צורך אליו כי בקשתו תהיה לנפשו. אמר ס״ב אל תבקש עצה [20]לשוטה כי ייגע נפשך [21]ואל ישיג רצונך. אמר ס״ג רוב הבנים רקב הממון. אמר ס״ד תכלית הרעב רוב הבנים וחסרון הממון. אמר ס״ה יקר המשכיל שלא יצטרך לבני אדם. אמר ס״ו המסתפק ישבע והבוצע יכשל. אמר ס״ז מבקש דבר בלי דעת לא ישיגנו. אמר ס״ח מי שיוקיר פניו מן השאילה ישמור לחותו. אמר ס״ט כמעט שתהיה השאלה עניות. אמר הע׳ השאילה המית הגדול. אמר ע״א איבוד חשאילה טוב מלבקשנה למי שאינו ראוי. אמר ע״ב מחובת קרבת [22]הקרוב שתאהבהו כשישנאך ותתן לו כשימנע ממך. אמר ע״ג מחובת קרבת הקרוב להציע לו טובותיך ולהעביר ממנו רעתך. אמר ע״ד אין טוב בצידה כשלא תספיק. אמר ע״ה ההיזק מופקד על הדיבור. אמר ע״ו הבורח [23]מן הדבר בו יפול. אמר ע״ז המרבה בדבר יודע בו. אמר ע״ח כל המדבר בבני אדם בני אדם ידברו בו. אמר ע״ט המחרף בני אדם במה שיש בם יחרפוהו במה שאין בו. אמר פ׳ ההתהפכות בבני אדם [24]טבעיית. אמר פ״א מי שיחיה בעצו ייגיע נפשו. אמר פ״ב הזהר מן הנאמן ואל תאמין בבעל הונאה. אמר פ״ג אל תבטח במי שישחק בפניך. אמר פ״ד [25]המתעסק כסדר בעושרו וריש ישבח באחריתו. אמר פ״ה מי שלא ישיג חפצו מן הקרוב יבקש לרחוק. אמר פ״ו בעת הערכות יוודע בעל המרוצה. אמר פ״ז המצליח מהר מי שיגיע לתכונה. *) אמר פ״ט נגלה השחר לבעל [26]העינים. אמר צ׳ כל קנאת גבר הוא סיבה אל הטוב. אמר צ״א אין רצונו להיותך מי שהקריבך אל האריה. אמר צ״ב אין מחילה אלא למי שיש לו יכולת. אמר צ״ג יש מקבל שבח בלי יגיעה. אמר צ״ד טעות הנכבד גדולה כפי מעלתו. אמר צ״ה הזריזות לבעל המחשבה. **) אמר צ״ז לא ידאג מן הגידוף מי שתקל בעיניו נפשו. אמר צ״ח בני אדם ברשותך בעוד שיקוונך. אמר צ״ט המשכיל מי שיסתכל בחבירו כמו בנפשו. אמר ק׳ מעשיך גורמים לך שבח או גידופה. אמר ק״א אין לך מהונך אלא מה שתוציא בחייך. אמר ק״ב הצידה היא המיניקת והמדינה היא הילדת. אמר ק״ג אין חסר אלא המכיר. אמר ק״ד הזאב לא יהיה נאמן. אמר ק״ה יקר בעיניך מי שלא יצטרך לך. אמר ק״ו כמה ייחס אשר מכשולו העניות. אמר ק״ז העושר

Br[19] שידע לבחור — Br[20] משוטה — Br[21] ולא תשיג — Br[22] M. Homoiot.
in edd. om. p. — Br[23] מדבר — Br[24] M טבעים — Br[25] המתנהג — Br[26] M המינים —

---

*) בס׳ שלפנינו חסר אמר פ״ח וכו׳. **) כאן חסר אמר צ״ו וכו׳.

יחס למי [27]שאינו יחס. אמר ק״ח ידך ממך ואם היא גזורה. אמר ק״ט מומך נסתר במה שיעזרך מזלך. אמר ק״י לא ידאג הנאמן מן המכזב. [28]וכאשר השלימו דבריהם כתב שלמה בן דוד ע״ה חכמתם ושב למקומו:

השער השלישי במיתת אלכסנדר המקדוני בעל הקרנים וענין הספדו מאמו ומקבוץ הפלוסופים וכתבי התנחומין אשר נשתלחו לאמו ותשובתה עליהם דברים יפים לא יערכם כתם וזכוכית. ולו י״ב פרקים:

פרק ראשון [1]כאשר [2]הגיע אלכסנדר לשערי מות. והיה חלייו משתיית סם המות אשר הושקה וכתב לאמו [3]כתב אחד. והזהירה בו לבל תחרד עליו [4]ויצויה להתנחם. וזה פתשגן הכתב. אולם אחרי שבח האל התרוממי בנפשך אמי מהדמות [4a]לנשים בחלש שכלן ורוך לבן כאשר התרומם בנך מהדמות לאנשי העולם בעניניהם. ודעי כי המות לא חרדתי עליו ולא הבהילני בעבור כי ידעתיו בטרם בואו ועל כן אל יחרידך [5]היגון בעבור כי ידעתי כי אני מן המתים. ודעי כי כתבתי [6]כתב זה [7]ואני חושב כי תתנחמי [8]בו. ועל כן אל תכזיבי מחשבותי כי תדעי כי מה שאני הולך אליו טוב ממה שאני בו ויותר טהור. ועל כן [9]שמחתי בהליכתי [9a]והתעתדי ללכת אחרי. ודעי כי אבד זכרי ממה שיהיו זוכרים אותי מתוקף המלכות ויושר העצה. ועל כן החיי זכרי האובד במה שתראי לבני אדם משכלך וסבלך ובמה [10]שתדעי כי יהיה לו כביד ואל תשיאך אהבתי לעשות אלא מה [11]שאוהב השם כי האות של אהבת האוהב בעשותו רצון אוהבו [12]וברחקו מה [13]שימאס: ודעי אמי כי בני אדם יתבוננו בך זאת המדה וישיתו לבם [14]שתתחרשי עלי ומה שיראה מחרדתך וסבלך ובזה [15]ידעו עשותך מצותי או עוברך על דתי: ושימי לבך אמי לכל הנבראים ודעי כי הם תחת ההויה וההפסד ויש להם תחילה וסוף והאדם אחרי המצאו [16]חולף ואובד. וליסדו אשר היה ממנו שב. והחונה [17]אם יאריכו ימי חנותו יסע. והמלך אם תארך מלכותו ידל. והתבונני אמי בחולפים מהגבורים [18]ואנשי השם והאיתנים מוסדי ארץ כמה אומות אבדו. וכמה בנינים בצורים נפלו. וכמה משכנות מבטחים חרבו. וכמה [19]מבצרים בצורים נלכדו. ודעי אמי כי בנך לא רצה במדות צעירי המלכים. וכן אל [20]תדיני בנפשך במדות החלושות מאימות המלכים והתנשאי בנפשך ממה שהתנשא בנך בנפשו. ויהיה גדול [21]סבלך כפי גודל שכרך. כי הזריז מי שיהיה סבלו בתלאתו

Br[27] שאין לו יחס — Br[28] om.

Br[1] B: אלה ענייני אלכסנדר בחליו אשר מת בו כאשר הגיע לשערי מות: — M[2] אלו ענייני אלסכ׳ אשר מת בו: כאשר הכיר כי הגיע עד שערי — M[3] כתב שיזהירה לבל תחרד, P Br כתב יזהירה בו — M[4]: וצוה בכתב ששלח לה להתנחם עליו — M[4a] לנשים סכליות ורכות לבב — M[5] היגון והאבל עלי כי ידעת כי — M[6] כתבי זה — M[7] למען שאני חושב בו — M[8] ממנו — M[9] אני שמח — M[9a] ועתה אמי התעתדי — P[10] שתדעי שיהיה כבוד — M[11] nach — P[12] Br וברחקו ממה — M[13] שנמאס — M[14] אם שתחרישי — P Br למה שתתחרשי — M[15] ידעו מצותי בעשותך אותה — M[16] אובד וחולף — M[17] ואם — M[18] ומאנשי — M[19] om — M[20] תרצי — M[21] nach —

כפי גדולתו בנפשו: ודעי אמי כי כל מה שברא האל יתברך הוא בתחלתו נקל וכל אשר ילך יוסיף לבד מן התלאה כי תהיה גדולה בראשיתה. ותלך הלוך וחסור ודיי לך בזה [22]המנהג: וצוי אמי [23]בתיקון [24]המדינה גדולה ונאה כשיגיעך מיתת [25]אלכסנדר. והכיני בה [25]כל מאכל אשר יאכל. וכל משקה אשר [27]ישתה. והצעיקי אליה [28]האנשים מארץ [29]לוקיאה וארו״פיאה ומקדו״ניאה [30]ואוסי״אה ליום מועד אל מאכל [30a]מזומן ומשתה מזומן אשר [31]הפלגתה תיקונו בעשייתו. [31a]וייטב בעין [32]רואיו וימתק [33]לפי אוכליו ויערב לחיך שותיו. וכשתזמיני הכל תגשי אל העם ותצווי לבא אל המאכל [34]והמשקה אשר זימנת. [35]ולא יתאחר [36]אדם לשלחן המלכה אשר [37]זמנת לכבודם ביום כך וכך אחרי כן [38]תעבירי קול לבל יבא לסעודת [38a]המלכה איש אשר מצאתהו תלאה כדי שיהיה אבל אלכסנדר משתנה מאבל ההמון. [39]וכאשר הגיעה לה מיתת אלכסנדר צותה לבנות המדינה והכינה את אשר הכינה ממאכל וממשתה כפי [40]יכולתה. אחר כן צוותה לבל יכנס [41]אדם שמצאתהו [42]תלאה: ותראה כי לא בא אדם אל שלחנה ותשאל מדוע לא באו [43]הקרואים. הסרה אימתינו מעליהם במיתת אלכסנדר. אמרו [44]לה הלא צויתה לבל יבוא אדם אשר מצאתהו תלאה [45]ואין אדם ניצל מהתלאה או מדאגה ותאמר הוי אלכסנדר מה נמרצו עניניך. ומה נמשלה ראשיתך לאהריתך רצית לנחמיני בעודך בניחום שלם:

פרק שני כתב אלכסנדר [1]לאמו. וכה אמר [2]בתחילה בשם האל הרחמן המרחם מן המתחבר לבעלי חיים מ״ט מזער [3]ומתחבר לשוכני קבר לאין תכלית. אל [3a]אמו אשר לא האריכו ימי [4]חברתה בנוה החכמה והקורבה והיא הולכת [5]אחריו למחר לבית הוועד: שלום עליך מן הנפרד הנוסע מאתך: שמעי כתבי והתבונני מה שיש בו. והחזיקי בחבל הניחומים והסבל. והתנשאי מהדמות לנשים בחולשתן וחרדתן על התלאות כאשר בנך מתנשא מהדמות לבני אדם במידותיהם ורוב עניניהם. וכאשר לא

Br[22] P M בזה המנהג ותשעור — M[23] וצוי אמי כתקון המדינה — Br[24] בתיקון הסעודה — M[25] אלסכ׳ בנך — M[26] מכל מאכל— M[27] ישתה וסדרי בכל מיני מעדנים חשובים ונכבדים— Br[28] מאנשים— M[29] לוביאה — Br[30] ואושיאה, P ואשייא— M[30a] מזומן ומסודר כהוגן— M[31] אשר תפלגי בתיקונו ותתעסקי בעשייתו — P[31a] ויתאב — M[32] כל רואיו — M[33] וימתק בפיהם — M[34] ולמשתה— Br[35] ולא יתאחר אדם om — M[36] אדם מלבוא— M[37] אשר זמנה— M[38] העבירי — M[38a] המלכה ואל יבוא בביתה — M[39] וכאשר הגיע מיתת אלס׳ בנה אל אמו— M[40] יכולתה וכפי ציווי אלס׳ בנה, Br יכולתה וציותה לבוא לסעודתה מכל עבר — M[41] אדם בה — M[42] תלאה: והסעודה היה מסודר והשלחנות ערוכות לבוא והנה היתה מצפה מעת לעת לבוא כולם אל הסעודה ושום אדם לא בא אל שלחנה ותשאול ותאמר מדוע— M[43] הקרואים לסעודתנו עתה נראה כי סרה — M[44] אמרו לה אנשים גברתנו הלא צוית — M[45] ואין אדם שלא מצאתו תלאה ודאגה ויען ועל זה לא בא איש הנה כי כולם מצאתם זה התלאה והדאגה והיגון כמו שיש לך ותען ותאמר אמו הוא אלסכ׳.

P[1] וזאת האגרת כתב, M וזאת האגרת שלח אלסכ׳ לאמו— P[2] אמר לה בתחלתה— M[3] ומהתחבר — M[3a] אמי — M[4] חברתה עמי בנוה החברה והק׳יבה — M[5] אחרי מחר

[6]רצית לו בזולת מה שיש בידך מן המידות הטובות והמוסר: אמי שימי לבך המצאת [7]בעולם אשר מלכותו קיימת וענינו קיים. הלא תראי האילנות אשר יציצו ויפריחו וענפיהם רעננים ועליהם לא יבולו [8]ונשאו פרים ולא יאריכו ימים עד [9]שישברו ענפיהם ויבולו עליהם ופרים. הלא תראי הצמח בבקר [10]יציץ ולערב ימולל ויבש. הלא תראי הלבנה מאירה בליל תמה הוא ליל ארבעה עשר. אשר תחשך ותלקה [11]ותדעך. אמי הלא תראי הכוכבים המזהירים איך יכסה אותם קדרות. הלא תראי שלהבת [12]אש הבוערת איך תכבה מהרה. אמי התבונני באלה הברואים האומללים בעולם הזה אשר נמלאו מהם [13]האפסים המחשבות והלבבות. וכל זה דבר נמצא ודבר אובד והכל מזומן לאבדון. [14]אמי הראית נותן אשר לא [15]ירצה מתנתו. ומלוה אשר לא ירצה להפרע ומפקיד אשר לא יבקש פקדונו. אמי אם יש נברא צריך לבכות [16]צריכים השמים לבכות על כוכביהם [17]והימים על דגיהם. והאויר על עופותיו. והארץ על צמחיה וכל יש בה. [18]וכשיבכה אדם על נפשו שימות בכל רגע [19]ויחסר בכל הרף עין. אבל צריך שיבכה הבוכה [20]לחסרון במה שחסר קודם שיפסד כמנו וימצאהו מה שלא היה חושב ויעורר לו הדבר ההוא הבכי והיגון. אמי דעי כי הייתי יודע [21]ביאת המות ועתה התאפקי [22]לסבל בעדי מן הבכי עלי כי המקום אשר אני הולך אליו טוב מן המקום אשר אני עומד בו ויותר זך ונקי [23]מן דאגות ומן היגיעות ורחוק מן הפחד והתעתדי לבא [24]אחרי כי זכרון בני אדם שיהיו זוכרים אותי [25]וכבודם למעלתי [26]ומלכותי כבר נפסק [27]ונשאר להם זכרון מה שיראו מטוב [28]שכלך והתאפקות לבך. ונועם תנחומיך ולשמוע אל [29]החכמים שיצוו [30]אותך מטוב הנחמה והסבל ומה הבטיח הבורא על זה מטוב הגמול והשכר [31]בית מדרשיו ונוה משכנותיו ושלום:

פרק שלישי [1]אמרה אם אלכסנדר באגרת תשובה הגוזר דין במיתה נוהג ברצון [1a]מנהיגו. ומשפט [2]המלך הולך על כל חי כאשר יוליכהו השופט בו. והחיים [3]אם יארכו הקץ [4]יכלם. ואם קצרו התכלה תמעיטם וחדוש העולם סופו [5]לכלות וישובו לחרבה ומלכותו לסור [6]וטעמו

---

[6]M רצית אלא בזולת מה שיש בך — [7]M P בעולם דבר — לבית המועד — [8]M P וישאו — [9]M שיתיבשו — [10]M יציץ וחלף — [11]M ותדעך בלבנה — [12]M האש — [13]M האפסים ונבהלו בהן המחשבות והלבבות — [14]M אמי הלא ראית — [15]M תרצה מתנתו, P ירצה מנתו ומפקיד אשר לא ירצה פקדונו ומלוה אשר לא ירצה להפרע -- [16]M צריכים שיבכו — [17]M והמים — [18]M ואין ראוי שיבכה — [19]M ויחסר בהרף עין — [20]M לחסרון מה יחסר קודם שיפרד — [21]M כי אתי המות — [22]M בסבל בעדי ושלוי מן — [23]M מן הדאגות והיגיעות — [24]P M ולהשיגיני — [25]P וכבודי ומעלתי — [26]P M om — [27]M ונשאר בהם מה — [28]P סבלך — [29]P M החכמים במה — [30]M לך — [31]M בבית מנוחתנו ובבית משכנותינו ושלום לך אמי.

[1]P דברי אם אל' אחר שקראה איגרת בנה הגזירה דין במיתה, M אלו דברי אמו של אלסכנדר אחרי שקראה איגרת בנה בנחמתה: אמת הגוזר — [1a]P ברצון מנהגינו — [2]P M המות — [3]P ואם יאריכו — [4]P M ישיגם — [5]M לבלות — [6]P ונעמו —

להמיר וזכותו להיות עכור ושמחתו לאבל וששונו ליגון וגילו [7]לדאגה. [8]אתה בן אדם השוכן בעולם להעתיק ממנו שכנת בו. ואתה המולך עליו להכרת מלכותך [9]מלכת בו ואתה היושב בתוכו לנסוע ממנו [10]שכנת בו. ואתה הנוהג צבאותיו לאיש אחר נהגת אותם. הוי הוי [11]אנה השרים ובעלי השם ואנה המלכים ואנה הראשונים. חלפו האנשים והלכו קצתם אחרי קצתם מצליח ונקשה וטוב ורע ומי שהיה זך נמלט ומי שהיה עכור [12]עבר. וראיתי בני כי צדקת וכי אין מפלט לסעיף רענן מהיותו יבש. ואין מנוס לעלי האילן מהיותם נובלים. ואין מנוס לכוכבים המאירים מאופל ואין מנוס [13]ללבנה מן [14]חלקות. ואין מנוס [15]לאש מהכבות ומי שיתן יקח ומי שילוה יפרע. ומי שיפקיד [16]יקח פקדונו וילך. ומי שהשאיל יקח מה שהשאיל. והאחרון הולך אחר הראשון. והרודף אחר המשיג. זאת נחמתי ממך בני כי אני רודפה אחריך בקרוב [17]וישליני באבלך כי אני הולכת אל המקום אשר הלכת. ומגמת פני מגמת פניך וימנעני מהיות חרידה עליך. [18]ולבכות, כי תקוותי שחרי וערבי לרגעים [19]וכהרף עין [20]למצא מה שמצאך. ואם יהיה חי כופר חי אני אהיה כופרך. ואם לא יועיל זה יתן לי האל בעדך [21]השכל טוב והניחומים השלמים ויחבירני [22]עמך:

פרק רביעי [1]כאשר מת אלכסנדר בארץ בבל נשאוהו בארון הזהב אל אמו [2]בארץ נוא אמון אליכסנדריאה. וכאשר הונח הארון לפניה גילתה פניו. ותאמר תמהו למי [3]שהגיע עד לשמים חכמתו ולאפסי הארץ ממלכתו. ונתנו לו יד המלכים [4]לאימתו. והנה היום ישן ולא יקיץ מחריש ולא ידבר [5]ונישא על יד מי שלא היו משיגים לראותו. מי זה יודיעהו בעדי כי הוכיחני ונוכחתי. ויסרני ונתיסרתי. ונחמני והתנחמתי. והשילני ושלוותי. והזכירני וזכרתי. והמניעני ונמנעתי ולמדני ולמדתי ולולי כי אנכי ממהרת ללכת אחריו. והולכת בדרך אשר הלך. בכיתי וזעקתי וערגתי. ועל כן שלום עליך חי ומת. כי מבחר החיים היית. ומיטב המתים אתה. ותבכינה כל העומדות סביבה מן [6]הנשים. ותאמרנה הסופדות הניענו אלכסנדר בנוחו. אמרה אחרת הניד שפתינו בשותקו. אמרה אחרת מוכיח גדול היה אלכסנדר בהיותו חי אתמול [7]והיום הוכיחני מאתמול. אמרה אחרת דיי לנו [8]יגון כי אתמול [9]היתה ממשלתך מגעת לאפסי העולם והיום מצותך אינה עשויה:

P[7] M לדאבה — M[8] ואתה — P[9] שכנת — P[10] ישבת — P[11] אנה ואיה הראשונים חלפו — P[12] אבד, M נאבד — P[13] M ללבנה המאירה — M[14] מן המלקות — P[15] M לאש היוקדת — M[16] יקח פקידתו ומי — M[17] ויש נחמה באבלך, P וישלני — M[18] ולבכות עליך — M[19] ולהרף עין — P[20] M ימצאני — P[21] הסבל הטוב — M[22] עמך בני ושלום.

P[1] M מיתת אלכס׳ ונישאי ארונו הזהב אל אמו ודבריה בראותה הארון וכאשר — P[2] בארץ אמון אלכס׳, M בארץ נוא אמון וכאשר — M[3] שהגיע אל השמים ואל אפסי — P[4] M לאימתו והתודעו בעבודתו ונכנעו האריות מפחדו היום ישן — P[5] ונישא על ידי מי, M ונשאו עליו ידו שלא— M[6] הנשים בבי גדול— M[7] והיום הוסר הוכיחני יותר מאתמול— M[8] יגון שיש לנו עתה אתמול — M[9] היית במלכותך מגעת.

פרק חמישי [1]בענין אלכסנדר כשמת הוליכוהו בארון הזהב על [2]כתיפות
נדיבי עם והשרים והסגנים עד אשר הגיעו [3]פה לאלכסנדריאה.

ושמו אותו לנגד עיני אנשי הממלכה והפילוסופים למען ידברו עליו [4]דברים ישארו לדור אחרון ויהיו מוסר ותוכחה. אחרי כן חופפו עליו קרוביו והארון בתוכם. ויען ראש הקרואים ויאמר זה היום עצמו בו ההרדות ונחשף בו מסתור המלכות ובא מן הרע מה שהיה פונה. ופנה מן הטוב מה שהיה [5]בו. ועל כן כל הבוכה על מלך יבכה על זה. וכל [6]התמיה לחדוש יתמה על זה. ויבא לפני הפילוסופים ויאמר להם [7]ידבר כל אחד מה שינחם בו [8]הנכבדים ויוכיח בו דלת עם הארץ. 1 ויען הראשון ויאמר אוי לזה [9]הסכלות יבכה האדם היום ממה שהיה אתמול חושב לשחוק. והיה [10]שחוק אתמול. ממה שהיה מתעתד לבכות היום. 2 [11]ויען אחד צדק זה המות לבני אדם לולא [12]עריכות דעתן מהבין. וזה כמה קראם והזהירם לולי חרישות אזניהם. ומה גלויות הראיות להם. לולא עורון עיניהם וגסות רעיוניהם. 3 אמר אחר אם תבכה למה שתראה מחידוש המות איננו חדש. ואם תחרד מפני שבא [13]למה שהייתי [14]אוהב. 4 א״א הסכל היית ונקבל התנצלותך. או חכם היית ונאשימך. הסכל היית ונפתית. או חכם היית [15]ואבדה חכמתך. 5 א״א זה המות כשיבריקו ברקיו לא יכזבו ענניו. ומעלליו מעללים לא ישקרו ואבני [16]אלגבאיש לא יחטיאו. והרואה לא [17]יוושר. 6 אמר [18]אחר לא נשגבת מזה המות כי היית נשגב [19]מכל היזק. מה מאד רעה התרשלותך ויתרונך בהסרונך [20]וגבורתך אתמול על תכלית [21]חולשך היום לפני המות. 7 א״א נעתקו הענינים ממך ופסקו תחבולותיך ושמו התלאות מגמתם [22]עליך. [23]חלפו השמחות ממך התוכל [24]להודיעני העז והגדולה אשר היית בה. או התשוב לגבורתך אחרי חולשתך או התשב [25]צור חרבות הימים בכוחך מה מאד [26]רחוק אבל איך יתכן זה. 8 א״א אשר תמול חמדוך היום ירחמוך. והיית נכבד והנך שפל. ועתה התוכל להרחיק קצת מה שבא עליך בקצת מה שהיה לך. 9 א״א באמת נפסקו בך הסיבות. ואינם [27]מתחברות לך. ומצאתך תלאה לא תוכל כפרה. ועתה היש תקוה או [28]יכולת שלא נתווכח בך ולא נמות. 10 א״א הוי מי שגדלה מעלתו עד אשר אבד וקצר בחכמה עד שמת. [29]בהמנעך לקנות לך המחיה הטובה בחיותך שלא יזיק

M P[1] קיבוץ קהל הפילוסופים וחכמי האומות לפני ארון אלכסנדר בבבל ומאמר כל אחד מהם והיה מענין אלסכ׳ — M P[2] כתפות — M P[3] פה om — M[4] דברים נכוחים וראוים — P[5] בה, M באו — M[6] על חידוש — M P[7] ידבר כל איש מכם — M[8] כל הנכבדים שהם פה — M[9] הסבלנות — P[10] שוחק — M P[11] ויאמר אחר — M P[12] עכירות — M P[13] למי שהיית — M P[14] אוהב התוכח כי כמה פעמים בא למי שהיית אובה (P שונא) — M[15] ונאבדה — M[16] אלגבישיו — M[17] יחריש — M[18] מדוע לא נשגבת — M[19] בכל — M[20] ועבודתך — P[21] Br חולשתך — M[22] אליך — M Br[23] וחלפו — M Br[24] להודיעני על העוז — P[25] צור om — M 26 רחוק זה אבל איך יתכן לך, P רחוק מזה אבל איך יתרון יתקן לך זה — M P[27] מתחברות — Br M[28] יכולת שתמלט או היש תקווה ויכולת שלא נתוכח — M P[29] מה מנעך —

לך המות [30]כמותך. 11 א״א [31]כי אנחנו מואסים מה שהיית מבזה המלכים לנגד מלכותך בראותינו כי סרה ממך המלכות. ומי שהיה ממנו חומדך במה שעבר הוא [32]החומד עליך בעתיד. ומי שהיה מרומם [33]מי שהיית בו הנה הוא היום מתרחק במה שאתה בו. על כן אין טוב בעולם הזה [34]כשלא יתקן לעולם הבא. ואין טוב [35]לעולם הבא. שלא יתקן בעולם הזה. 12 א״א אוי ואבוי עליך אלכסנדר איך נמשלה יציאתך אל העולם ליציאתך מן העולם יצאת אליו ערום ועריה וריקם מכל חפץ ויצאת ממנו שולל מכל טובה וריקם מכל חפץ. 13 א״א הגד נא לי. אם נתרשלו בך שומהיך עד אשר נכבשת. או בגדו בך חייליך עד אשר נלכדת. ואיך בא עליך המות בהיכלך בלא רשות. ומאין הגיע אליך בלא מצותך. 14 א״א הוי אשר היתה אימתו [36]נוראו ומעונו נבצר. מדוע לא עלתה חמתך [37]בקרבת אליך מות. ואיך לא [38]נכבדת ותגרש הבוז ממך. 15 א״א [39]כי לאנשי העולם ניחומים במיתת המלכים. ודיי למלכים תוכחת במיתת העם. 16 א״א זאת [40]הדרך אין בריחה ממנה. וזה הכוס אשר משתייתה אין מנוס. ומי שיחשב כי הוא [41]נמלט ישמח בחייו. ומי שיחשב כי הוא נוקש בה יתוודע ויודה לאלהיו 17 א״א אל יבטח אדם בחיים כי הם שוא. ואל ישיא נפשו במות כי הוא אמת. 18 א״א אל יתעסק אדם במיתת ההמון. אך יבכה על דאגת הנכבדים. 19 א״א דיי לנו ראיה בחידושים אשר יתחדשו בבני אדם כי הזהב [42]היה מצפון אלכסנדר, [43]ועתה נעשה אלכסנדר מצפון זהב. 20 א״א נסעו מאלכסנדר תאותיו אשר היה מונעים אותו מהביט לקיצו. ובא קיצו אשר הפריד בינו ובין המלכות. 21 א״א בא שלטון המות וסר שלטון החיים. 22 א״א קודם היה צור חרבך לא ישוב מפני כל. ונקמותך לא היה בוטח אדם מהם והיה מעלותיך בלי מושגות והיה מתנותיך משמחות. והיו מאירותיך בלי דועכים. ועתה אבד [44]שמך ומתנותיך אין מקוה להם. ומעלותיך מושגות לכל מבקשיהם. ואורך נדעך. 23 א״א [45]היה שומעך איום [45a]ומעלתך עליונה. ועתה שמעך נעדר ואור מלכותך קדר. 24 א״א בהיותו חי היה בו יכולת לשמוע ועתה אין בו יכולת לדבר. 25 א״א הביטו אל חלום החולם אשר [46]נסתר ואל צל ענן בקר אשר נסע ונגלה. 26 א״א הביטו על זה [47]והווסרו בו כי אשר היה אתמול בשחק עתה הוא מתחת לארץ. 27 א״א הנה זה הגוף לפניך שאל על מה שלפניו ואל תשאל על מה שלאחריו. 28 א״א הוי אלכסנדר מה מאוד היית צריך לזאת השתיקה וזאת הענוה בחיותך. 29 א״א זאת המלכות הגדולה והרחבה איך יכילוה ארבע אמות. 30 א״א המואס מבני אדם בזה הגוף הוא החושק

[30] Br M כמותך אמר אחר מדוע לא תקוץ נפשך ביום צר ואתמול לא היו מכילים לך מרחבי הארצות — [31] M כי om — [32] M P החומל — [33] M P מה — [34] M שלא יתקן, P כשלא יתוקן בעולם הבא — [35] M P בעולם, יתוקן — [36] M P נוראה — [37] P בקרבת המות אליך — [38] M P נבצרת — [39] M די לאנשי — [40] M P הדרך אשר אין מברח — [41] M נמלט ממנה — [42] M היה אתמול — [43] M ועתה היום נעשה — [44] M שמך ונקמותיך לא יראו מהם ומת׳ — [45] M אתמול היה — [45a] M ומלכותך — [46] M נפרד — [47] Br והעידו בו —

בזה הארון. 31 א״א כמה היתה תאוותו להתרומם ולהתגדל ולא ידע כי היא תכלית השפלות והירידות. 32 א״א נעשה דובר עלינו ומליץ בעדינו והוא שותק. 33 א״א [48]כמה חרוץ יתאוה הנוע ולא ינוע. 34 א״א כבר היינו מתרשלים ממעשה אלכסנדר עד שהגיע לנו מה שמצאהו. 35 א״א לא הוכיחנו [49]אלכסנדר ולא יסרנו מוסר נמרץ כמו סיתתו. 36 א״א [50]מדוע מה עשית אתמול משובח כדי שיהיה מה שעשית אתמול בשוכח. 37 א״א השכים היום אלכסנדר והוא [51]שותק אתמול מדבר ונח אחרי אשר היה מתנועע. ונישא אחר שהיה נושא. ויישן אחרי אשר היה ער ומת אחרי היותו חי. 38 א״א אוסר האסירים הנו נאסר וכובש המלכים הנו נכבש. 39 א״א זה המתעסק אילו [51a]היה עסקו לנפשו לא עליה. ומעשיו לאחריתו לא לעולמו. 40 א״א היה מקדם זה האיש מוכיח נמרץ ולא הוכיחנו בתוכחה כמו שתיקתו עתה. 41 א״א יש לתמוה מפי שלא היו משיגים אליו בני אדם אתמול והיום ישיג אותו כל אדם. 42 א״א מדוע לא תניע [52]אחד מאיבריך. ולא תסבול נתח מנתחתיך. והיית סובל מלכות העולם על גבך. אבל מה לך לא תקוץ נפשך במקום צר והיית קץ במרחבי הארצות. 43 א״א כבר נפלת ביד מי שילמדך מה שלא היית יודע. 44 א״א אל יקר בעיניכם מה שילמד בני [53]אדם אלא מה שילמד נפשו. 45 א״א מן התימה הגדולה כי החזק [54]גברו עליו. וכי החלש נפתה בסכלו. 46 א״א הנה זה [55]מלך מן המלכים ביד המולך עליו ומחרב הארצות הנו נחרב. ועל כן יוסר בו מי שיראהו ויחשוב [55a]בעיניו מי שישמעהו. 47 א״א הביטו אל מי שהיה אתמול שופט והיום נשפט. 48 א״א [56]המות הנאה מן הנכבד. והנקלה במשכב העפר. מפני שלא השווה בחיים ביניהם במלכות וביכולת. 49 א״א [57]הבינו ליקר העולם מה [58]מאד יוצא. ואל מלך העולם מה מאד יוצא נבזה בעין המות:

פרק ששי [1]אמרה רסתו״ק בת דריוש [2]אשתו [3]זה המות מדה כנגד מדה לא עלה על לבי כי מי שהרג דריוש יומת. ואמר בעל הוצאותיו [4]היית מצוה אתנו לצפון ולטמון. עתה ביד מי נפקיד מצפוניך. והיית מצוה אותי להוציא הממון בכל צרכיך. ועתה בצרך מי תהיה הוצאתך. אמר פקיד שלחנו מי שהייתי מו קן לו המאכל נעשה מאכל לעפר. ומי שהיה ניזון במיטב המאכלים. [5]הוא מזון לארץ. אמר בעל

M[48] כמה חרוץ יתאוה הנוח ולא ינוח וכמה יתאוה הנוע ולא ינוע— M[49] אלכס׳ בתוכחה רבה— M[50] מדוע לא היה מה שעשית אתמול משובח כדי שיהיה מה שעשית היום מקובל— P M[51] שותק אחרי היותו — P[51a] יהיה — M[52] אבר אחד — M[53] בני אדם שילמד — M[54] גברו התלאות עליו — M P[55] מלך המלכים P[55a] בעיניניו — M[56] השוה המות בין הנכבד — M[57] הביטו ליקר -- Br[58] מאוד שפל ביום המות ואל מלך העולם מה מאוד יוצא נבזה בעין המות.

M[1] ואמרה רוסתוק — M[2] אשתו om — P[3] זה om — M[4] אתמול היית — M[5] עתה הוא —

אוצרותיו הנה מפתחות אוצרותיך מי יתן ותקחם ממני בטרם שאלקת על מה שלא לקחתי. ואתפש [6]במה שלא תפשתי. אמר משניהו כבר הייתי מסתירך מן הנכבד [7]והנקלה. ואשיב משערי ביתך מי שלא תתן לו רשות לבוא. ועתה [8]באו עליך ממקום הבטחה ונכנס עליך [9]השורר ממקום נעלם. אמר [9a]משנהו השני נפסק ממני [10]חבל המתנה והמניעות. וסר ממני [11]כבוד הציווי [12]והמניעות והנני יושב אחרי עומדי. ודומם אחרי רוב [13]זכרי. אמר שוערו בא עליך בחדרך המות בלא רשות והגיע אליך [14]במגרשיך ולא צווה לבא. אמר שר הטבחים מדוע חרבות נקמותיך הובאו [15]בעריהן, וחרבות האסון נשלפו עליך. ואיה קצפך אשר היה נודע. או רצונך אשר היה נכר. או מצותך אשר היתה נשמעת. והנך גיו מושלך בין חביריך. ואבן דומם בין אוהביך [16]קוליך ומצותך בלי נשמעת וניבך בלי מקובל. אמר סופר באנו [17]בעולם וישכנו אתו מתרשלים ונפרדנו ממנו מוכרחים:

פרק שביעי [1]אחרי כן נשאו הארון מבבל לאלכסנדריאה. וכאשר קרבו אל העיר הודיעו למי שיש [2]בהמון הפילוסופים. והגידו [3]לאמו ותצא לקראתו ובראותה אותו חיבקתהו ונפלה [4]עליו ותאמר אך זה [5]היום שנמחקו אותות המלכות מאלכסנדר. וקוה להשיג מלכותו מי שלא היה לו בה תקוה. על כן מה גדלה התלאה ונעדרו הניחומים. ותאמר הוי הוי ויוסיפו לבכות הנשים ותבכה גם [6]היא ותאמר [7]יש עליך ניחומים כבוד וגדולה [8]בשרתני במיתתך טרם היותה. וציותני לקבל ניחומים טרם בוא [9]עתם. ולפני האל צעקתי. וממנו אשאל ניחומים ואנחנו מהאל ואנו שבים אליו למחר. אחרי כן נכנסה [10]בחדרה:

פרק שמיני ויגשו הפילוסופים לפני הארון. והיו שבעה עשר פילוסופים. 1 ויען אחד מהם הוי הגבור הניצב [1]מי המניעך להראות גבורתך [2]כבדת העושר ומעמסו עליך. ואשמיו דבקים בך. ואוי לנפשך מכל צד בבואה בין המצרים צפו עליך גלי המות ולא [3]תעזרתך [4]קרבתך ולא [5]יכירוך פקידיך. 2 אחרי כן קם אחר [6]ואמר כי אלכסנדר הוא היום שותק לא ידבר ולא יכיר בין הטוב [7]והרע. 3 ויקם אחר ויאמר זה אשר רבה [8]זריזותו והגיע

M[6] על מה — P M[7] והנקלה ביחידותיך — M[8] יבואו אליך — M[9] om, Br השודד — P[9a] אמר השיני — Br P[10] חבל המניעות והמתנה — P[11] כובד הציווי — M[12] om — Br[13] P דברי — Br[14] om, M בערשך — M[15] בתעריהן — P[16] וחייליך, ומצותך — M P[17] בעולם סכלים.

Br P[1] זכרון נושאי הארון מבבל אל נוא אמון — M P[2] בה מן הפיל' — M[3] לאמ שמה אליפודיאי — M[4] על פניו ואמרה — M[5] היום שהנחתה בו המלכות והתחזקו בו המלכים ונמחקו אותיות— M[6] היא אחרי כן שתקה ותאמר— M[7] יש לי בניחומים עליך בני— M[8] שתבשרני — M[9] עתה – M[10] בחדרה ויגשו הפיל'.

P M[1] מה זה מנעך — Br[2] M P צברת — M P[3] תעזרך — Br[4] קברתך, M חכמתך — M[5] יפדוך — M[6] ראו כי אלכ' שותק לא — M P[7] ובין הרע — M[8] מעלתו —

בנפשו אל המלכות ובחר בעולם הזה [9]אל הבא והישיאוהו התאות הבוגדות. באשר השיאו מי שהיה לפניו ושפך הדמים והתיר לנפשו הנשים ונואל. [10]ועתה בין חביריו בתכריכו כרוך. 4 אמר אחר היום נעדרה מלכות אלכסנדר ודמתה לענן בקר. 5 אמר אחר [11]מן העולם הזה החולף באנשיו יש בו התבוננות. [12]והמה למי שיש בו [13]סבל. 6 אמר אחר התווכחו באלה התוכחות והווסרו באלה [14]המוסרות המדברות בלי לשון אשר ייסרו [15]בו אלכסנדר [16]ברשיותו ובמותו. 7 אמר אחר איה שלטונך [17]העצום ועזך [18]העמוסצום. ואיה חכמתך בפילוסופיאה ודעתך בהגיון. אבד הכל [19]ושב היתרון חסרון. ותשב הפילוסופיאה נעדרת. 8 ויען אחר ויאמר הוי המלך המשוטט מה מאד [20]נודעו אותותיך [21]ועלו ענייניך [22]פסקו ממך השמועות. ושאו ממך הארמונים, והשתומם בך [23]השמח [24]בחברתך. וכל רואיך [25]ידוד ממך. 9 ואמר אחר נפרד ממך מה שהיה אתמול [26]בחבר. ונדעך ממך מי שהיה אתמול מזהיר. נדדו ממך [27]הגבורים והחילים [28]ואשפוך האשמנים. [29]חייך נסעת נוסע. ופסקו ממך הסיבות ואין תקוה לתשובתך. ונחלקו ממוניך [30]והתפרקו איבריך. ועתה מתי תהיה שולל. [31]או עד מתי תהיה מלכותך גזלה. 10 אמר אחר מה מאד קרובה הירידה מן העליה וההיזק מן התועלת. והנגע מן [32]הנוגע. לא נשאר עסק אחרי הפרידה נגמר המעשה ונשארה הדאגה ואבדה התקוה ושאו [32a]הנתיבות. 11 אמר [33]אחר מה קרוב החי מן המות. [34]והחבר מן השותק. אולם הנשמות תלויות במעשים אם יהיו טובים יצליחו ואם יהיו רעים [35]ייגעו. והגויות המה למובטים והתבוננות למתבוננים ומוסר למתווסרים. 12 אמר אחר שתקת אחרי דיבורך ונהפכת לאכזר אחרי חמלתך ועתה תשיקותך התבוננך ואכזריותך תימה. 13 אמר אחר כל מלכות אובדת וכל נועם חולף וכל חונה נוסע. 14 אמר אחר אולם הנסיעה היא קרובה. והתשובה רחוקה. ואשרי מי שזכה [36]ויתגבר ואוי למי [37]נעבד. 15 אמר אחר [38]הורחקת מן הבנים והילודים. ונפסקת מן הגדודים והחילים. 16 אמר אחר אם אתה שפל אחרי הגדולה והגבורה. ויחיד אחרי רוב העוזרים כמה פעמים נסגרו העינים [39]לאימת גבורתך והרדו הלבבות והרעיונים מפחדך. 17 אמר אחר התבררת מן [40]העבירות אל הזכות ומן המיצר אל המרחב ומן היגיעה אל [41]הנחלה. ועתה חייך [42]תמימים ושלוותך קיימת ועל כן אשריך במה שמצאת:

M[9] על הבא — M Br[10] ועתה הוא בין חביריו — M P[11] כי העולם הזה — M[12] ותמה — M[13] שכל — M P[14] om — M[15] בכם — M P[16] בחיותו — M P[17] האיום — M P[18] העצום — M P[19] ושב היתרון לחסרון — Br[20] נודעו — M[21] ונגלו, Br ועלו — Br[22] פסקו ממך הכוחות ונעדרו ממך השמועות, M ופסקו עתה ממך התוכחות ונעדרו השמועות — M[23] השמחה — M[24] om — M[25] ינוד ממך — M[26] נחבר — Br[27] הגדודים — M P[28] ואספוך — M[29] חייך דמו נסיעת נסוע — M[30] ונתפרקו — M[31] או למתי תהיה מלכותך גזולה, P או מתי מלכותך גזילה — Br M P[32] העונג — M[32a] הנדיבות — P[33] מה החי מן המת — Br P M[34] והדובר — M[35] ייגעו התגרות תמה למבינים והתבוננות, P והגויות תמה למביטים — M[36] והתברר — M P[37] למי שנעכר — M P[38] רחקת — M[39] לאימתך וחרדתך, P לאימתך והדרתך — M P[40] מן העבירות — M[41] אל המנוחה ואל הנחלה — M P[42] תמידים.

פרק תשיעי [1]נשאוהו מן המקום ההוא אל חדר הורתו [2]וקמה עליו ואספה הארון אל [3]לבה ותבכה [4]עליו. ותקרא אל אנשי אלכסנדריא ותשביעם להוציא הארון בכבוד גדול כפי יכולתם והדור גדול. ותקם אליו אמו ותאמר אוי, בני אשר הגיעה לקצוי השמים חכמתך, ולאפסי העולם אמרתך. [5]ונתון לו יד ונעבדו לו אומות העולם [6]והתוועדו בו בעלי גדולה. ויראו ממנו כל הברואים הוא היום כאשר תראוהו ישן לא יקוץ מחריש לא ידבר. [7]ומושלך ולא יכול לקום ונישא על יד [8]אנשים לא היו מגישים לראותו. ועתה מי זה [9]יודיענו בעדי כי יסרני [10]וניווסרתי ונחמני והתנחמתי. ולולא [11]ידיעתי כי אני הולכת אליו לא קבלתי ניחומים עליך בני שלום חי ומת כי מיטב החיים היית ומבחר המתים אתה:

פרק עשירי אחרי כן ציוותה וקברוהו בארונו וכאשר כילו הפילוסיפים לדבר על ארונו [1]אחד באחד והלכו [2]להם. באו מהם [3]חמשה אל אם אלכסנדר לנוד לה ולנחמה. 1 [4]ויגש ראש הקרואים ויעמוד אצל מסך החדר אשר היתה שם אם אלכסנדר ויען ויאמר איך [5]אנחמך במי שנחמך בנפשו או נייפה לך הנחומים במי שייפה [6]אותם [7]בעיניך והביא לך [8]טוב הסבל בנפשך עד אשר לבשת מעטה הניחומים: ושקדת על הסבל [9]ורכבת מרכבת היאוש. והאמנת באמת הגלוי ונסמכת על [10]המוסר ותהי מבחר הנשים באומץ לבך ומיטב המלכות בהכירך האמת. [11]ונכבדת מכולם באמונתך ודעתך [12]ומנעת אותם במשקלך וגברת עליהם [13]בשכלך ורחבת [14]הלב מכולן [15]ורבת שכר מהם. וטובת השם מכולן. ניחמך והתנחמת. ייסרך ונווסרת. [16]והשלך ושלית והזכירך ונזכרת והוכיחך ונזכחתה ועתה יתן לך האל אחרית טובה. ונסיעה נכבדת. ותען אם אליכסנדר ותאמר אל יסיר ממך האל [17]הדרת זה המעמד ואל ימניעך האל נועם [18]הדברים כי [19]הפלגתה והטבת במליצותיך ותוכחותיך וניחומך והזכרתך ועשית כפי [20]הראוי לך. אבל הוספת כפי חכמתך ושכלך במה שהפלגת בו וביארת. 2 ויגש [21]אחר ויאמר הניחומים צריכים למי שנראתה בו החרדה. [22]והשלוה למי שגבר עליו היגון והדאגה: והסבל ראוי למי [23]שיגלה הבכי והאנחה והאנקה: אבל מי שלבש כסות הניחומים ויעט במעיל הרצון במה שנגזר עליו ותתקשט בקישוט בעלי היראה והיושר אין

---

[1] P אחרי כן נשאוהו — [2] M וקמה אמו עליו — [3] M P ללבה — [4] M עליו ותקם — [5] M ונתנו לו יד המלכים — [6] M והתוודעו לו — [7] M ומושלך לארץ — [8] M אנשים שלא היו יכולים להשיג, P אנשים לא היו משיגים -- [9] M יודיעהו — [10] M ונוסרתי — [11] M דעתי.

[1] M כל אחד ואחד— [2] P והלכו רובם— [3] M חמשת פילוס' היותר חכמים— [4] P ויען— [5] M אנחמך גברתנו — [6] M אותך בענייניך — [7] P אותם לעיניך — [8] P טוב השכל — [9] M ורכבת על — [10] M ונסמכת במוסר המבואר, Br P על המוסר המבואר — [11] M ונכבדת בחכמתך — [12] M והכרעת אותן — [13] M P בסבלך — [14] M ורחבת לבך מכולן — [15] M ורבית השכל מהן— [16] M והישליוך ושלות— [17] P האל ממך זה המעמד— [18] Br P הדברים האלה— [19] M כי הפלגת ודברת — [20] M כפי הראוי עליך לא עלי — [21] M אחר מחכמי העם — [22] M והשלוה ראויה — [23] M למי שנגלה אליו הבכי, P למי שיעלה הבכי —

צריך לנחמו וזולתו צריך לנחם בסתר או בגלוי; ותען אם אליכסנדר ותאמר יישירך האל כאשר יישיר בך ויאשרך כאשר [24]ישר בך כי מאד ביארת והיטבת וניחמת ונעמת והוכחת והפלגת ודברת וחכמת. 3 אחרי כן ניגש אחר ועמד במעמד חבירו ואמר. מה גדלה התלאה ורע ומר השבר והמות. ומר ממות החרדה והכאב ויגון הלב והדאגה והזריז מי שיגהה מזור לבו בסבל וירפא [25]יגון צלעיו בהסיר המחשבות. ותאמר לו אם אלכסנדר ייטיב אלדים גמולך ויורך באורח מישור [26]ועמדת במעמד נכבד והראת מעשה נחמד אתה ראוי בו ובכפלו. ואתה מקום לדומה לו יברכך האל ויגמול אותך טוב. 4 ויען אחר ויאמר מי שיחרד [27]עד הינחם תהיה תשובתו. ומי [28]שירגז אל השלוה יהיה [29]מנוחתו. ותכלית כל מתנועע לשקוט. וסוף כל חי למות ולאבדון. ואת שבחי לאל במה שכבדוהו האל בסבל ורומם שכלו [30]בניחומים. וחכמת וסבלת. והוכחת נפשך לרוב אמונתך ועל כן יצפון לך האל שכר מותו וייטב לך ניחומך אחריו. ותאמר אם אלכסנדר יגמול לך האל טוב החכם אשר השלים [31]חובת המות בדאגתו עליו [32]והתאבלותו להתנחם בעדו [33]ושלות אחרי מותו. 5 ויגש אחר ויאמר יש מי שמתנחם על נפשו ופרי בטנו. בניחום המנחמים [34]אשר מתנחמת בניחום הבורא ושלות בדעתו. [35]ומתוסרת במוסרו. עד אשר [36]נואלו החכמים לפניך ברוב מוסרך ושלמות סבלך. [37]אשר שניהם רם ענייניך. ויצא בעבור [38]כן טוב זכרך וספרו עליך המספרים נועם סבלך וגודל מעלתך. ועל כן יחתום לך האל במיטב השכר [39]ויבחר לך מבחר המצפון. ותאמר לו אם אליכסנדר אמרת טוב ואתה הראוי לו ועשית [40]הראוי במבטא ובמפעל [41]ובמחשב ואתה המזומן [42]לזאת והממלא מקומה ולך [43]החסד תחילה ותכלה וחולף [44]ועתיד:

פרק אחד עשר

כתב [1]אריסטוטלי אולם אחרי תהילת האל את אם אליכסנדר המלך העליון מן [2]הידוע כי דין האל הנוהג בברואיו. ומשפטו העובר על יצוריו. היורד על בנך במושב מלכותו ונוה עוזו ומקום מצותו. מה שלא סר יורד על המלכים העצומים והשרים והעבדים. ועבדי העבדים ושאר בני אדם מגדול ועד קטן ועשיר ורש. גזירה נגזרת. ומצוה עשויה [3]היתחד בו המלך המהולל להכניע [4]ולהכריח ואחריו כל אדם ימשוך בכפל רסנו. ולא ינוס ממנו נס. [5]אך אל מנוחתו עדיו. ולא יסע ממנו נוסע כי אם אליו תשובתו. החי מצפה אליו והמת שמח בו. והנשאר נוקש והחולף נמלט. והמצליח מי שיווסר בזולתו והמאושר מי

---

[24] M P כאשר אישר בך — [25] M יגון ותסור המחשבות — [26] Br M כי עמדת — [27] M עם — [28] P שיגזור — [29] M P מנוסתו — [30] Br P בניחומים והתנחמת וסבלת — [31] M השלים חמת המות — [32] M P והתאבלותו ולמדני — [33] M P ולשלות — [34] Br P המנחמים את מתנחמת — [35] Br M ומתבשרת — [36] M P נואלו — [37] M אשר נסו רסן ענייניך, P אשר שניהם רסן — [38] M כן שם טוב — [39] Br P ויצפון — [40] M הראוי לי — [41] M om — [42] M לזאת המעשה — [43] M בחסד — [44] M ועתיד ושלום.

[1] P זאת אגרת אריסטו׳ מארסטו אל אם אלכס׳ אולם — [2] M הנודע — [3] Br P התיחד— [4] P ולהכרית, M להרגיע ולהבריח — [5] Br M אבל מנוסתו עדיו —

שיכין צידתו להליכתו והמשובח המיגע נפשו במנוחת גוויתו. את אם אלכסנדר התאפקי בעבור בנך. והשיבי הדברים אל המלך הגדול אשר נתנוהו למלוך וישרהו לחכמה. וביחר לו העולם הבא[6] לנוה ומלכותו למלכותו ויקר ליקרו והוציאו מן העולם הזה נכבד ויכול. ומלך גבור וחזק. ושובי אל בורא הנפשות אשר אליו מגמתינו וברצונו נסוב. והתנחמי במי שניחם אותך בנפשו טרם בוא עתו. ושימו בנפשך מן הסבל מה שהיה בו לך זכרון טוב עד סוף העולם. ודעי כי הנפתה מי שנפתה והאומלל מי שידאג ושלום:

פרק שנים עשר [1]אחרי אשר קראה אם אלכסנדר אגרת אריסטוטולים כתבה אליו. קראתי אגרתך אתה החכם אתה המורה אל הטוב. והמישור אל ההצלחה בעולם הזה [2]ולעולם הבא. אל יסירך האל [3]מהיות מורה [4]אל הטוב שיצליח בו עושהו ומאשר אל היושר אשר יורה לאורח מישור המתעסק בו להטיב לנפשו ולהחיותה ולשמחה אחר מותה הניחומים כפי התלאה [5]באה בפתע והניחום קודם לה. והשבר ירד פתאום והסבל לפניו. מה גדולה התלאה והגדול ממנו הסבל. ומה גדול השבר ירד ברדתו הניחום עד אשר עבר וחלף בלי חרדה ודאגה הצדיקתו הדין בשלוה ובהשקט. ונשענתי על הניחום. ומה קרוב החי מן המת. ומה דבק הנשאר בחולף ולהתעסק בהכנת צרכי הנסיעה טוב מלהתעסק בבכי ואנחה ובאבל הארוך. ולרצות מה שנגזר טוב מן הקצף על מה שבא. כל אדם שוקט ביומו. חרד במחרתו. ומי שנמלט מצער גדול הוא מזומן לצער גדול ממנו. באתני התלאה. וקדמו הניחומים ומצאני שברו והקיפוני מוסריו. וידעתי מיתתו. ולבי שולה ומתאפקת עליו ואני צופיה ליומו. ואחריו הולכת. ועל זה התאפקתי. ובו התאזרתי [6]שבח לאל ולך החכם הגדול על עצתך והזכרתך [7]וניחומך [8]שלום:

M[6] לנוה מלכותו ויקר.

P[1] M Br תשובת אם אלכס׳ לאריסט׳ — P[2] ובעולם — P[3] מלהיות — P[4] על הטוב — P[5] כפי התלאה כי התלאה באה פתע, M כפ התלאה במלך הגדול והסבל הטוב אל התלאה כי התלאה באה — Br[6] om — M[7] וניחומך החסד והשלום — M[8] נשלמו ענייני אלסכנדר מה שמצאתי מהם תל״ח.

SEFER

MUSRE HAPHILOSOPHIM

(„Sinnsprüche der Philosophen“).

Aus dem Arabischen

des

Honein ibn Ishâk

ins Hebräische übersetzt

von

Jehuda ben Salomo Alcharisi.

Nach Handschriften herausgegeben

von

Dr. A. LOEWENTHAL,

Rabbiner der Synagogen-Gemeinde in Tarnowitz O/S.

Frankfurt a. M.

J. KAUFFMANN

1896.

Hunayn ibn Ishaq al'Ibadi
Musare ha-filosofim